

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dětství vybraných českých žen na sklonku 19. století: rodiny vysokoškolských pedagogů

Childhood of Selected Czech Women in the Late 19th Century: Scholar Families

Ludmila Brčáková

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havlůjová, Ph.D.

Studijní program: Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání se sdruženým studiem Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Dětství vybraných českých žen na sklonku 19. století: rodiny vysokoškolských pedagogů* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Prohlašuji, že jsem při její tvorbě nepoužila nástrojů umělé inteligence jiným způsobem, než je uvedeno ve vyjádření, které je součástí textu práce. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 11. 2024

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí práce PhDr. Haně Havlůjové, Ph.D. za její pomoc s formulováním tématu práce, odborné připomínky, a hlavně laskavý přístup, díky kterému jsem mohla psát bez velkého stresu. Velký dík patří také všem pracovníkům archivů, které jsem navštívila, za jejich velkou vstřícnost a poskytnutí všech píssemností, jež jsem potřebovala nahlédnout.

ABSTRAKT

Tématem předložené bakalářské práce je dětství vybraných českých žen z intelektuálních vrstev na sklonku 19. století. Jedná se konkrétně o Marii Gebauerovou, Alici Masarykovou a Ludmilu Matiegkovou. Tyto ženy byly nejstaršími dcerami (nebo jedinou dcerou v případě Ludmily Matiegkové) otců, kteří v době vyrůstání svých potomků působili jako profesori na univerzitě. První část práce se zabývá kontextem dětství v 19. století, má sloužit jako obecný přehled a zdroj informací k možnému porovnání. Následuje část pojednávající stručně o vzpomínkách jakožto primárním prameni, který nejvíce umožnil nahlédnout do životů námi sledovaných žen. Před stěžejní částí práce je zařazena ještě část „medailonky“, v níž jsou představeny ženy, jejichž dětstvím se budeme podrobně zabývat. Poté už následuje stěžejní část práce nazvaná *Dětství vybraných žen: Marie Gebauerová, Alice Masaryková a Ludmila Matiegková*. Zde máme pomocí kompilace pramenů, hlavně vzpomínek a rodinné korespondence, vykreslen život dítěte, dcery, kterou nutně formovalo prostředí, do kterého se narodila. Důraz je kladen zejména na rodinnou dynamiku a ovlivnění otcovskou figurou a intelektuální profesí. Práce ve svém celku ukazuje typ intelektuální rodiny a výchovy, která umožňovala dcerám na dobové poměry neobvyklou a emancipovanou cestu rovného vzdělání a posléze také vykonávání intelektuální profese.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dětství, vzpomínky, 19. století, ženská emancipace, vzdělání

ABSTRACT

The main topic of this bachelor's thesis is childhood of selected Czech women born in scholar families at the end of the 19th century. The three women are Marie Gebauerová, Alice Masaryková and Ludmila Matiegková. These women were the oldest daughters (or the only daughter in the case of Ludmila Matiegková) of fathers, who during childhood of their offsprings served as professors at the Prague university. The first part of the text covers general information about childhood in the 19th century, it is used as a basic overview and material for further comparison. Then, we have short chapter about memoirs as a primary source, which enables us to take a look into the lives of the selected women. Before the main part of the theses, there is a chapter called "Portraits", which introduces the three women, whose childhood is further analysed. After that the crucial part of the work follows, which is named "Childhood of the selected women: Marie Gebauerová, Alice Masaryková and Ludmila Matiegková". Here we have got a compilation of the primary sources, mainly memoirs and familial correspondence, to draw a portrait of life of the children, daughters, who were necessarily formed by their social surroundings and status in which they were born. The emphasis is put on familial dynamics and influence by father figure and his intellectual profession. The outcome of this theses shows the type of intellectual family and upbringing, which enabled for the daughters to take a journey not so typical for the period, the journey of emancipated equal education and later carrying out own intellectual career.

KEY WORDS

Childhood, Memoirs, 19th century, Women emancipation, Education

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Přehled pramenů a literatury	9
3	Kontext: Dětství v 19. století.....	12
3.1	Úvod ke kapitole Dětství v 19. století.....	12
3.2	Vymezení pojmu dětství.....	12
3.3	Dětství v rodinném zázemí	12
3.4	Zábava a povinnosti	14
3.5	Školní život a vzdělání.....	16
3.5.1	Dívčí školní vzdělávání v poslední třetině 19. století.....	17
3.6	Fungování rodiny intelektuální vrstvy	21
3.7	Závěrem kapitoly	23
4	Vzpomínky jako zdroj informací o životě osobnosti.....	25
4.1	Konkrétní paměti užitá v dané práci	25
4.1.1	Marie Gebauerová: <i>Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera</i>	25
4.1.2	Alice Masaryková: <i>Dětství a mládí. Vzpomínky a myšlenky</i>	26
4.1.3	Ludmila Matiegková, Jindřich Matiegka: <i>Vzpomínky</i>	26
5	Medailonky.....	28
5.1	Marie Gebauerová.....	28
5.2	Alice Masaryková	31
5.3	Ludmila Matiegková.....	34
6	Dětství vybraných žen: Marie Gebauerová, Alice Masaryková, Ludmila Matiegková.....	37
6.1	Úvod k části práce Dětství vybraných žen: Marie Gebauerová, Alice Masaryková, Ludmila Matiegková.....	37
6.2	Rodinné zázemí, postava otce a matky	38
6.2.1	Gebauerovi.....	38
6.2.2	Masarykovi	40
6.2.3	Matiegkovi.....	43
6.3	Každodenní život	45
6.3.1	U Gebauerových.....	45
6.3.2	U Masarykových.....	49
6.3.3	U Matiegkových	53
6.4	Život sváteční.....	56
6.5	Společenský a kulturní život	59
6.6	Vzdělání a školní život.....	65
6.7	Volný čas, prázdniny	71

6.8	Dospívání a směřování k vlastní kariéře	77
6.8.1	Marie Gebauerová	77
6.8.2	Alice Masaryková.....	79
6.8.3	Ludmila Matiegková.....	80
6.9	Závěrem části	82
7	Závěr.....	84
8	Seznam použitých informačních zdrojů	86

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá tématem dětství v poslední třetině devatenáctého století. V obecné rovině mi jde o to charakterizovat, jaký život měly děti ve sledované době, přičemž se zaměřuji více na dívky. Ve druhé, rozsáhlejší části práce sledujeme konkrétní případy tří vybraných českých žen. Jedná se Marii Gebauerovou, Alici Masarykovou a Ludmilu Matiegkovou. Tyto tři ženy, které se narodily mezi lety 1869 a 1889, po sobě zanechaly vzpomínková díla, jež se stala základním zdrojem informací pro stěžejní část této práce. Jmenované ženy nebyly vybrány náhodně; pochází z rodin vrstvy inteligence, konkrétně z rodin vysokoškolských pedagogů. Úkolem práce je ukázat, jaké dětství prožily tyto ženy, jak je ovlivnilo společenské postavení rodiny a zejména profesní povolání jejich otců. Chtěla bych se zaměřit na rodiny a jejich fungování; v čem bylo vyrůstání sledovaných žen typické pro dobu, nebo „průměr“, který je popsán v kontextové části věnující se dětství z obecného pohledu; v čem bylo naopak specifické a výjimečné.

Období druhé poloviny devatenáctého století je dynamické a zajímavé mimo jiné z hlediska ženské emancipace. Tu lze dobře sledovat na příkladu dívčího vzdělávání a rozšiřujících se možnostech kariérního uplatnění žen. Z toho důvodu se práce zaměřuje detailněji na cestu školním vzděláním až k osamostatnění, které považujeme za počátek dospělosti.

Jak už bylo naznačeno výše, práce má dvě hlavní části. První je kontextová a obecná, jedná se o kapitolu *Dětství v 19. století*. Tuto část jsem vnitřně rozdělila na menší podkapitoly, jimiž jsou *Vymezení pojmu dětství*, *Dětství v rodinném zázemí*, *Zábava a povinnosti a Školní život a vzdělání* s podkapitolkou *Dívčí školní vzdělávání v poslední třetině 19. století*. Trochu mimo stojí poslední podkapitola, *Fungování rodiny intelektuální vrstvy*, která je přidána vzhledem k zaměření práce na dětství žen z rodin vysokoškolských pedagogů.

Druhá, stěžejní část se zabývá konkrétně dětstvím tří sledovaných žen. Z povahy pamětí logicky vyplynuly podkapitoly, které jsem zformovala a seřadila následovně: od kapitolky *Rodinné zázemí, postava otce a matky* pokračujeme přes *Každodenní život*, *Život sváteční*, *Společenský a kulturní život*, *Vzdělání a školní život*, *Volný čas a prázdniny* a končíme kapitolkou *Dospívání a směřování k vlastní kariéře*. Vnitřní struktura podkapitol respektuje stáří sledovaných žen, vždy postupujeme od Marie Gebauerové přes Alici Masarykovou až k Ludmile Matiegkové.

Mezi zmíněnými dvěma velkými celky jsou vsunuty dvě doplňkové kapitoly; z nichž první nese název *Vzpomínky jako zdroj informací o životě osobnosti*. Jedná se o stručnou charakteristiku vzpomínek jako typu pramene a literárního díla; k této kapitole jsem se rozhodla také přiřadit podrobnější informace o konkrétních vzpomínkách, se kterými tento text pracuje. Důvodem pro zařazení těchto charakteristik je už zmiňovaný velký význam pro následující kapitoly. Druhou pomocnou kapitolou jsou medailonky žen stojících ve středu našeho zájmu, jejichž účelem je stručněji a přehledněji představit zkoumané osobnosti a poskytnout základ pro srovnání s informacemi ve vzpomínkách.

2 Přehled pramenů a literatury

V centru této bakalářské práce stojí tři ženy, jejichž životy, konkrétně mládím a dospíváním, se budeme podrobněji zabývat. Nejobsáhlejšími zdroji informací jsou vzpomínky sepsané těmito ženami. Jedná se o dvě vydaná díla, *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera* od Marie Gebauerové a *Dětství a mládí – Vzpomínky a myšlenky* od Alice Masarykové; posledními memoáry jsou nevydané *Vzpomínky* od Ludmily Matiegkové a jejího otce, Jindřicha Matiegky. K těmto memoárům byly jako doplňující zdroje vybrány různé archiválie z fondů zkoumaných žen a jejich rodin (otců).

V případě Marie Gebauerové jsem využila nejvíce Literárního archivu Památníku národního písemnictví, jehož fond Marie Gebauerové skýtá množství dokumentů (křestní list, školní zprávy, přihlašovací archy pro posluchače na univerzitě apod.), dále rukopisné poznámky, články, cestovní deníky, recenze ke článkům apod. V Masarykově ústavu a Archivu AV ČR je uložen fond Jana Gebauera, který se mi stal bohatým zdrojem informací, co se týče dopisů vyměněných mezi členy rodiny. Co se týče sekundární literatury věnující se primárně osobě Marie Gebauerové, našla jsem pouze tři články, které se zabývají jejím životem. Jedná se zejména o články *Marie Gebauerová – nejen spisovatelka*¹ a *Na cestách s Marií Gebauerovou*², oba jsou z pera historičky Marie Bahenské.

---

¹ BAHENSKÁ, Marie. *Marie Gebauerová nejen spisovatelka*. In: *Žena umělkyně na přelomu 19. a 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 2005. s. 175-186.

² BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*. In: *Marginalia Historica: Roč. 8, 2017, č. 2, s. 9-29*

U Alice Masarykové je k dispozici bohatý výběr fondů, zejména v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR. Ve fondu Alice Masaryková můžeme nahlédnout torza přípravných textů ke vzpomínkové knize, vlastní životopis (curriculum vitae z vězení) a další. Fond Charlotta G. Masaryková ukrývá například deník věnovaný prvnímu dítěti Masarykových, Alici. Je škoda, že se dochovalo jen torzo textu, pokrývající pouze batolecí věk. Z rozsáhlých fondů věnovaných Tomáši G. Masarykovi jsem využila jen malou část, jedná se zejména o rodinnou korespondenci. Ve fondu Alice Masaryková uloženém v Literárním archivu Památníku národního písemnictví jsou zase k dispozici návrhy článků, které ve svém životě Alice Masaryková publikovala. Pro zajímavost, jsou tam uloženy také dopisy vyměněné mezi Alicí Masarykovou a Marií Gebauerovou. Díky obecné známosti Tomáše G. Masaryka a jeho rodiny máme k dispozici také kratší vzpomínky od jiných členů rodiny a jejich známých. Jedná se zejména o vzpomínku *Masaryk jako vychovatel ve své rodině* od Olgy Revilliodové³ a o publikaci *Masaryk a děti*, která obsahuje unikátní sbírku vzpomínek často přibližujících právě Masarykovu rodinu.⁴ K osobě Alice Masarykové existuje mnohem více sekundární literatury; v zájmu práce jsem zúžila výběr na dílo *Alice Garrigue Masaryková: Život ve stínu slavného otce* od Radovana Lovčího⁵, v menší míře např. *Matka a dcera: Charlotta a Alice Masarykovy* od kanadského historika a bohemisty H. Gordona Skillinga.⁶

Fondy týkající se Ludmily Matiegkové se nachází mimo jiné v Archivu Univerzity Karlovy (fond Jindřich Matiegka, Ludmila Matiegková). Poskytuje výběrem náhled do deníku Ludmily Matiegkové, dále korespondenci mezi ní a přáteli. v Archivu Národního muzea, kde leží také strojopis *Vzpomínek*, z nichž část věnující se Ludmile Matiegkové těží nejvíce. Osobou Ludmily Matiegkové se podrobně zabývala Hana Havlůjová. Práce s její publikací *Okouzlení Egyptem: Ludmila Matiegková (1889-1960)* byla klíčová pro vykreslení postavy Ludmily Matiegkové v jejím medailonku.⁷

Za stěžejní zdroj obecných informací pro tuto práci považujeme obsáhlou publikaci Mileny Lenderové a Karla Rýdla, s názvem *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*.⁸

---

³ REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel ve své rodině*. In: Otec a syn. Tomáš Garrigue a Jan Masarykové ve vzpomínkách přátel a pamětníků. Praha: Pragma, 2000. 184 s

⁴ *Masaryk a děti*, sborník vzpomínek. Praha: A. Bartoš, 1935.

⁵ LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková: život ve stínu slavného otce*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga, 2007. 485 s.

⁶ SKILLING, H. Gordon. *Matka a dcera: Charlotta a Alice Masarykovy*. Překlad Miloslav Korbělík. Vyd. 1. Praha: Gender Studies, 2001

⁷ HAVLŮJOVÁ, Hana. *Okouzlení Egyptem. Ludmila Matiegková (1889-1960)*. Praha Set out, 2005.

⁸ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2006. 376 s., [16] s. obr. příl. Fénix; sv. 16.

Také rozsáhlá práce *Z dějin české každodennosti* od Mileny Lenderové, Tomáše Jiráňka a Marie Mackové⁹, zahrnuje mnoho užitečných poznatků k dětství, obecně je ale našemu tématu věnováno logicky mnohem více prostoru v prvně zmíněné publikaci. Do třetice velkých přehledových publikací podstatných pro teoretickou část práce patří tematická řada *Dětství* z rozsáhlé série *Velkých dějin zemí Koruny české*.¹⁰ Ke kapitole věnující se školství se zaměřením na dívčí vzdělávání, byla neopomenutelným zdrojem publikace *Výchova dívek v Čechách a na Moravě* od Evy Dvořákové Kaněčkové.¹¹ Jako další zdroje byly použity články nafocené s laskavou pomocí pracovníků z Historického ústavu AV ČR. Jedná se většinou o příspěvky ze sborníků.¹²

V části o pamětech jako typu pramene osobní povahy se práce opírá v první řadě o publikaci Mileny Lenderové, Jany Stráníkové a Martiny Borovičkové.¹³ Studie je blízká zaměřením tématu této bakalářské práce, zejména co se týče časového zařazení. Jako podrobnější zdroj informací slouží publikace Vlastimila Válka, *K specifčnosti memoárové literatury*.¹⁴ K definicím se nabízí využít také přehledové publikace z oblasti literatury, *Encyklopedie literárních žánrů*. Autoři Dagmar Mocná, Josef Peterka a další zde přehledně na několika stranách vystihují hlavní rysy žánru paměti.¹⁵

---

⁹ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. 471 stran, 26 nečíslovaných stran obrazových příloh.

¹⁰ FRANC, Martin et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Dětství*. Vydání první. Praha: Paseka, 2021. 669 stran, 40 nečíslovaných stran obrazových příloh.

¹¹ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě: školství v 19. století genderovou perspektivou*. Vydání 1. Praha: Grada, 2020. 199 stran. Pedagogika

¹² MACHAČKOVÁ, Jana. *Jaké bylo dětství v českých zemích v 19. století?*. In: *Dítě a dětství napříč staletími: 2. pardubické bienále*. Pardubice. Univerzita Pardubice, 2003.

KUBEČKOVÁ, Ivana, SLAVÍKOVÁ, Věra, ŠAŠINKOVÁ, Marcela. *Dítě, dětství, mateřství – péče od narození do předškolního věku od 19. století do poloviny 20. století*. In: *Středočeský vlastivědný sborník: Muzeum a současnost*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 2008.

MACHAČKOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří. *Rodina a vzory rodinného chování (české země 19.-20. století)*. In: *Sociálně a národnostně smíšená rodina v českých zemích a ve střední Evropě od druhé poloviny 19. století do současnosti*. Sborník, Opava: Slezské zemské muzeum, 2003, s 5-10.

¹³ LENDEROVÁ, Milena, STRÁŇKOVÁ, Jana, BOROVIČKOVÁ, Martina. *Důvěrné stránky: Obrazy z 19. století v pramenech osobní povahy*. Univerzita Pardubice, 2015.

¹⁴ VÁLEK, Václav. *Ke specifčnosti memoárové literatury*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1984, 160 s.

¹⁵ MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004.

3 Kontext: Dětství v 19. století

3.1 Úvod ke kapitole Dětství v 19. století

Pro potřeby práce a přiblížení kontextu doby a sledované problematiky se následující část práce bude věnovat obecně tématu dětství v 19. století. Vycházím zde ze sekundární literatury, přičemž nejprve práce sleduje vymezení pojmu dětství, dále je pozornost věnována tomu, jak dítě vyrůstalo a bylo vychovááno (zde zúženo na rámec rodiny). O pozici dítěte a dalších členů rodiny pojednává další kapitola v této obecné části, stejně jako o dětských povinnostech a zábavách; je přihlédnuto k rozdílům daným pohlavím dítěte. Velká pozornost je věnována školnímu vzdělávání, a to s ohledem na téma práce především institucionálnímu vzdělávání dívek. Jako poslední část jsem k obecné části zařadila kapitolu o fungování intelektuální rodiny, opět s přihlédnutím k tématu, které se zaměřuje na rodiny vysokoškolských pedagogů.

3.2 Vymezení pojmu dětství

Pro sledované období k právnímu vymezení pojmu dětství sloužil rakouský občanský zákoník z roku 1811, který prošel novelizací až v roce 1914. Zákon dítěte charakterizoval jako jedince mladšího osmi let. V dalším období (do čtrnácti let) byl jedinec nazýván nedospělým, do 24 let probíhal proces dospívání, po kterém jedinec nabyl způsobilosti k právním činům.¹⁶

V dobové pedagogické literatuře byla fáze dětství ohraničena horní hranicí 14-16 let u dívek a 16-18 let u chlapců. Za klíčové období v životě byl dlouho považován věk kojenecký následující „vlastní dítěcí“ věk (mezi prvním a sedmým rokem života); na zranitelné období dospívání začala literatura podrobněji pohlížet až ke konci 19. století.¹⁷

3.3 Dětství v rodinném zázemí

Rodiny ve sledovaném období bývaly početné. Dětská úmrtnost se stále ještě pohybovala ve vysokých číslech, vyvažovala ji vysoká porodnost. Do poloviny 19. století byly kontracepční prostředky výjimečnou záležitostí, i poté se jednalo více méně o tabuizované téma.¹⁸ Průměrně se v rodině do osmdesátých let 19. století narodilo 5 dětí; tento počet klesl do roku 1936 na 2,7

---

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. 471 stran, 26 nečíslovaných stran obrazových příloh, s. 193.

¹⁷ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2006. 376 s., [16] s. obr. příl. Fénix; sv. 16, s. 134.

¹⁸ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 135.

děti u sezdaných párů.¹⁹ V zájmu této práce budou sledovány (především) středostavovské rodiny; tato vrstva tvořila v českých zemích ve sledovaném období cca 15 až 20 % populace.²⁰

Co se týče výchovy dítěte v rodině, bylo dbáno na vštípení morálky, jejíž základy byly položeny v křesťanství. Prvními osobami, které dítěti tyto hodnoty předávaly, byly matky, kojné a chůvy. Základní charakteristiky „hodného“ dítěte spočívaly především v poslušnosti, zbožnosti a pracovitosti. Rostoucí jedinec se srozumitelnou formou (pomocí vyprávění apod.) seznamoval s občanskými povinnostmi: vlastenectví bylo považováno za klíčovou ctnost. Dříve se jednalo o oddanost rakouské monarchii, v průběhu století vynikl princip nacionalistický a byla zdůrazňována česká nebo německá identita.²¹ Pedagogické příručky se zabývaly především výchovou chlapců; ti se měli důsledně vést ke studiu a budoucímu životnímu povolání. Výchova dívek spočívala dlouho pouze na bedrech matky a znamenala především přípravu na manželství. U obou pohlaví byl obvykle vyžadován absolutní respekt k autoritám, v nejtělejší věku především k rodičům. Otec jako pán rodiny byl často udržovatelem pořádku a vykonavatelem tělesných trestů. Ty v průběhu 19. století postupně ztrácely na popularitě, ovšem stále nebyly v rodinném prostředí ničím výjimečným. Naopak projevy láskyplných citů k dítěti nebyly časté, například k mazlení docházelo jen zřídka a pouze za odměnu. Forma kontaktu mezi rodičem a dítětem byla realizována spíše slovně, vyprávěním příběhů a pohádek.²²

Ve vyšších vrstvách mívalo dítě menší kontakt s matkou, jejíž úlohu přebíraly kojné a chůvy, později případně vychovatelé. To nebylo vždy případem u měšťanských rodin, kde měla matka hlavní podíl na výchově dítěte, které nezřídka k mateřské osobě více přilnulo.²³ Publikace *Dětství* z tematické řady *Velkých dějin zemí Koruny české* uvádí pro zajímavost několik prototypů matky; prvním typem je „matka obětovná“ pocházející zejména ze středních vrstev. Taková matka měla staráním se o dítě vyplněný celý den. Tato práce byla pokládána za přirozený projev mateřské lásky. Odlišnou varietou je pak „matka moderní“, chápající. Její styl výchovy byl ovlivněn vybraným vzděláním; dítěti byla především přítelem. Tento typ nebyl

---

¹⁹ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 138.

²⁰ MACHAČKOVÁ, Jana. *Jaké bylo dětství v českých zemích v 19. století?*. In: *Dítě a dětství napříč staletími: 2. pardubické bienále*: Pardubice. Univerzita Pardubice, 2003, s. 61.

²¹ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 144—146.

²² Tamtéž, s. 146—151.

²³ MACHAČKOVÁ, Jana. *Jaké bylo dětství v českých zemích v 19. století?*, s. 63.

v 19. století konvenční. Jeho realizací tak ještě dlouho bývaly především postavy z krásné literatury.²⁴

Otec rodiny měl obvykle nesmírnou autoritu; kvůli pracovním povinnostem se často zdržoval mimo domov a pro dítě byl tak osobou velmi nepřístupnou.²⁵ Existovali ale samozřejmě také otcové zajímající se více osobně o dítě a projevující mu svou lásku. Benevolentní otcovské postavy nebyly ovšem pro 19. století příliš typické.

Mezi sourozenci panovaly různé vztahy, od určité rivality (hlavně v případě bratrů) po velkou spřízněnost a solidaritu. Výjimečné postavení měl nejstarší syn, kterému připadala povinnost starat se o mladší sourozence a v případě smrti otce je také zaopatřovat. Starší sourozenci obecně často přejímali některé charakteristiky rodičů a mladší z dětí se k nim také podle toho chovali příslušným způsobem. V dospělosti nebylo výjimečným případem, když bratr nebo vdaná sestra poskytlí příbytek sestrám neprovdaným.²⁶

V rodinách obyčejně větší radost přinášelo narození syna jakožto pokračovatele rodu a jména. V případě dívek představovalo ekonomickou zátěž jejich budoucí věno. Do pozdějších fází ženské emancipace, kdy začaly být ženy běžně výdělečně činné, navíc představovaly problém také neprovdané dcery, které musela rodina vyživovat. Narození syna mělo také tu výhodu, že mohl v pozdějším věku zaopatřit své stárnoucí rodiče. Také z tohoto důvodu byli chlapeci dlouho preferovaným pohlavím u narozených potomků.²⁷

3.4 Zábava a povinnosti

Ve středních a vyšších vrstvách se pro děti vyhradoval určitý prostor v obydlí, především se jednalo o dětské pokojíky. Vybavení domu či bytu přizpůsobené dětskému životu se ve větší míře začalo objevovat právě v 19. století.

K dětskému volnému času (i k výchově) neodmyslitelně patří hračky. Dlouho se hračky pro obě pohlaví dítěte striktně odlišovaly. Pro dívky byly vyhrazeny především panenky, věrnější či méně povedené napodobeniny žen, později především dívek a miminek²⁸ (až po polovině 19. století²⁹). K panenkám patřilo také příslušenství umožňující starat se o milovanou hračku;

---

²⁴ FRANC, Martin et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Dětství*. Vydání první. Praha: Paseka, 2021. 669 stran, 40 nečíslovaných stran obrazových příloh, s. 252—255.

²⁵ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 151—154.

²⁶ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 157—159.

²⁷ Tamtéž, s. 154—156.

²⁸ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti*, s. 202—203.

²⁹ KUBEČKOVÁ, Ivana, SLAVÍKOVÁ, Věra, ŠAŠINKOVÁ, Marcela. *Dítě, dětství, mateřství – péče od narození do předškolního věku od 19. století do poloviny 20. století*. In: *Středočeský vlastivědný sborník: Muzeum a současnost*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 2008, s. 194.

dívky ku příkladu vozily panenky v kočárcích. Z (nejen) dívčích her se těšilo všeobecné oblibě napodobování různých činností, např. rodičovství či obchodních styků.

K jistému upouštění od přísného dělení na hračky dívčí a chlapecké docházelo ke konci 19. století. Z hlediska pohlaví za neutrální hračky lze považovat převážně dřevěné či cínové hračky, husary a potažmo koníky. Z chlapeckých hraček, které byly repertoárově bohatší, lze jmenovat figurky vojáků, koníky, napodobeniny dopravních prostředků a také předmětů inspirovaných některým z mnoha možných povolání (za zmínku stojí např. malá chemická laboratoř).

Dívky měly obecně méně svobody při trávení volného času, zejména ve srovnání s chlapci z nižších vrstev, kteří volno mohli využít hrou na ulici se skupinou kamarádů. Děti ze středních a vyšších vrstev se venku pohybovaly pod bedlivým dozorem vychovatele či jiného dospělého. Skupinové hry bývaly vyššími vrstvami vnímány spíše jako nežádoucí, děti z těchto kruhů se věnovaly spíše „intelektuálním“, klidným hrám, jako jsou šachy, řešení rébusů a hádanky, karetní hry. V rodinách v některých případech figurovalo domácí zvíře jako dětský společník na hraní. Dítě se mimo jiné učilo zodpovědnosti při péči o mazlíčka (nejčastěji psa, kočku, drobného ptáka či rybičky).³⁰ Za zmínku stojí v oblasti her a výchovy ještě loutkové divadlo, jež se těšilo v 19. století velké popularitě. Doba hraní u dětí končila obvykle v mladším školním věku; starší děti měly obecně více povinností a jejich čas ke hrám byl v důsledku toho omezenější.³¹

Děti trávily čas venku také při výletech, a to v rámci rodiny, ale také (zejména později) jako součást školních nebo spolkových aktivit. Oblíbenými lokalitami byly pro Pražany např. Roztoky, Bubeneč a obora Hvězda. Pohybu se mládeži dostávalo stále častěji při sportu; tělovýchovu zprostředkoval už od 60. let spolek Sokol. Mezi populární sporty, rodičí se vesměs v 19. století, patřilo bruslení, lyžování i sáňkování. Zejména chlapci se věnovali různým míčovým hrám.³²

Pro děti ze středních a vyšších vrstev byla důležitou součástí života četba. Dětská literatura jako žánr nebyla dlouho vymezena, ačkoli vždy existovaly příběhy předávané mládeži. Od 18. století se rychle rozšiřoval okruh literatury určené přímo dětem a dospívajícím. Jedním ze zprostředkovatelů literatury byla školní instituce; učitelé ve svých hodinách nejčastěji za odměnu dětem předčítali ze „zábavných“ spisů. Vyhledávanou literaturou byly např. biblické

---

³⁰ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti*, s. 202—205.

³¹ KUBEČKOVÁ, Ivana, SLAVÍKOVÁ, Věra, ŠAŠINKOVÁ, Marcela. *Dítě, dětství, mateřství*, s. 195.

³² FRANC, Martin et al. *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Dětství*, s. 315—316.

příběhy, různé pověsti (častěji předávané ústně), *robinsonády*, pohádky a povídky B. Němcové, K. Světlé, A. Jiráska, K. V. Raise a dalších.³³ Velkou popularitu získala pohádka Jana Karafiáta, *Broučci. Pro malé i velké děti*. Dětská literatura se také překládala, zejména z anglického a amerického prostředí (např. romány *Malý lord*, *Robinson*, *Strejček Tom čili Otroctví ve svobodné Americe*). Mezi dívčí četbu se brzy zařadila často skrývaná „pokleslá“ literatura „červené knihovny“.³⁴ Děti obecně ve mnoha případech četly literaturu, která nebyla primárně určena jejich věkové kategorii (seznamovaly se např. s populárními básnickými sbírkami). Čtenářství dětí záviselo z velké části na postoji jejich rodičů; obecně řečeno z dětí čtenářsky aktivních rodin vyrůstali s vyšší pravděpodobností „knihomolové“. Ve mnoha zdokumentovaných případech bylo ovšem čtení vnímáno rodiči a okolím spíše negativně jako ztráta času a nežádoucí odklon od reálného života a povinností.³⁵

Co se týče povinností, dívky středních i vyšších vrstev se měly připravovat na reprezentování rodiny, manžela a v širší rovině také jejich stavu. S postupem století nastával posun zejména u úřednické (ale i vzdělanecké) vrstvy, kdy docházelo častěji k umožnění vyššího vzdělání a k přípravě dívek na profesní uplatnění.³⁶ Většina děvčat byla nicméně vychovávána pro domácí povinnosti a péči o dítě; s touto činností měly nezřídka zkušenosti už díky tomu, že jim byli svěřováni do péče mladší sourozenci (týkalo se hlavně nižších vrstev)³⁷.

3.5 Školní život a vzdělání

V oblasti nižšího školství byla už od dob Marie Terezie právně zakotvena školní povinnost pro děti obou pohlaví od šesti do dvanácti let. Dítě se mohlo vzdělávat doma soukromě, čehož bohatší vrstvy často využívaly; pro větší procento dětí pak tento zákon znamenal docházení do školy. V praxi zejména děti zemědělců chodily do školy spíše sezónně, v čase, kdy nemusely pomáhat s povinnostmi na statku. Pravidelná školní docházka tak byla plošně vyžadována až ve druhé polovině 19. století. Školy bývaly koedukované, ve větších městech ale vznikala dívčí oddělení, případně i samostatné školy, pokud to bylo možné. Triviální vzdělání zahrnovalo výuku čtení, psaní, počtů a náboženství. Dítěti měly být výukou vštípeny mravní hodnoty (rezonující s naukou katolické církve), dále měl jedinec směřovat k vývoji ve zdatného, ale také povolného občana.

---

³³ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 219—229.

³⁴ FRANC, Martin et al. *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Dětství*, s. 323—324.

³⁵ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 219—229.

³⁶ MACHAČKOVÁ, Jana. *Jaké bylo dětství v českých zemích v 19. století?*, s. 62—63.

³⁷ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti*, s. 204.

Všeobecný zákon z roku 1805³⁸ posiloval vliv církve v oblasti školství. Velké změny v oblasti školství proběhly v revolučních letech 1848-1849 a v letech padesátých. Přelomovým okamžikem ve správě školských institucí byl Zemský zákon z roku 1864, podle něhož připadala správa škol na obce.³⁹ Nejvýraznější pokrok poté přinesla Hasnerova reforma vstupující v platnost ve školním roce 1870/71. Platila pro všechny stupně vzdělávání (mimo univerzitního), pro všechny studenty bez rozdílu pohlaví. Reforma znamenala především vykročení škol z vlivu církve, zkvalitnění výuky a prodloužení povinné docházky do čtrnácti let. Bylo zavedeno nové dělení školských zařízení na školy obecné (dříve farní⁴⁰) a měšťanské (předtím to byly hlavní školy⁴¹); školní síť byla výrazně rozšířena a dostupnost vzdělání tak stoupala.⁴²

Co se týče jazyka výuky, v 60. letech došlo k vydání zákonů zrovnoprávňujících v užívání na školách český jazyk s německým (1866: *Zákon o rovnoprávnosti jazykové na školách*). Čeština se poté více šířila jako vyučovací jazyk také na středních školách.⁴³

V protikladu ke školským zařízením existovalo domácí vzdělávání, ke kterému přistupovaly hlavně movitější vrstvy z různých důvodů, kterými mohla být nedůvěra k úrovni a přístupu škol, obava z nakažení dítěte přenosnou nemocí aj. Kromě šlechtických rodin této možnosti často využívaly rodiny lékařů a dalších „prestižnějších“ měšťanských stavů. Výuku dítěte vedl učitel či profesor přivydělávající si ke svému dalšímu příjmu, v jiných případech vyučujícím mohl být vysokoškolský student či příslušník duchovenstva.⁴⁴

3.5.1 Dívčí školní vzdělávání v poslední třetině 19. století

Zásadní změny proběhly po roce 1869, kdy byla Říšským zákonem školským upravena forma výuky a také rozdělení škol na školy obecné a měšťanské (viz výše Hasnerova reforma). Měšťanky měly zajišťovat vyšší úroveň vzdělání dětem, které z různých důvodů nešly na

---

³⁸ *Politische Verfassung der deutschen Schulen für die k. k. österreichischen Provinzen mit Ausnahme von Ungarn, Lombardie, Venedig und Dalmatien*, LENDEROVÁ a kol.: *Z dějin české každodennosti*, s. 547.

³⁹ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě: školství v 19. století genderovou perspektivou*. Vydání 1. Praha: Grada, 2020. 199 stran. Pedagogika., s. 301—307.

⁴⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 175 s. Gender sondy; sv. 2., s. 33.

⁴¹ Tamtéž, s. 33.

⁴² LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti*, s. 213—217.

⁴³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 32.

⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 188—189.

některou ze středních škol. Obecné školy obstarávaly především základní mravní a náboženskou výchovu mladého jedince.⁴⁵

V sedmdesátých letech se podle zákona upravovaly učební osnovy; pro dívky tato léta znamenala zavedení skutečně povinného a rovného elementárního vzdělání. Prozatím ale ještě nezískaly možnost navštěvování středních škol, maximum znalostí tedy mohly dostat na měšťanských školách. Až do roku 1883 dívky chodily převážně do smíšených obecných škol či měšťanek. Oproti chlapcům se v rámci přípravy na život věnovaly také výuce ženských ručních prací. Vyučované předměty byly jinak pro obě pohlaví stejné. Od roku 1874 docházelo k menším úpravám v rámci vyučovacích osnov v některých předmětech (např. úlevy v tělocviku či snížení časové dotace pro kreslení, zaměření na domácí hospodaření v počtech).⁴⁶

Podle novely říšského zákona z roku 1883 byla pozměněna forma výuky, kdy vznikla přímá návaznost mezi školou obecnou (pětiletou) a měšťanskou (tříletou). Předměty nižšího stupně byly náboženství, vyučovací jazyk, čtení a psaní, počty, zeměpis, přírodopis, dějepis, kreslení, ruční práce (pouze pro dívky), zpěv a tělocvik (povinný pouze pro chlapce). Na měšťanské škole předměty navazovaly vesměs ve stejné podobě, důraz byl pak kladen na učivo z oblasti hospodářství. V počtech byly zahrnuty základy účetnictví, vlastní předmět nyní tvořila geometrie a také krasopis. Jako nepovinný předmět mohli žáci absolvovat hru na hudební nástroj.⁴⁷

Jinou možností vzdělání pro dívky bylo navštěvování soukromé školy. Ty vznikaly převážně z iniciativy různých spolků a odborů.⁴⁸

Snahy o institucionalizaci vyššího dívčího vzdělání, tedy vzdělání překračujícího rámec školní povinnosti, se přímo pojí s ženským emancipačním hnutím. V základech se o něj zasadily převážně ženské spolky a soukromé osoby. První koncept dívčího vzdělávání směřoval k výchově dobré hospodyně, manželky a matky. Poté se objevuje potřeba vzdělání k budoucímu profesnímu uplatnění. Spíše ojedinělým důvodem pro vyšší vzdělání dívek bylo umožnění

---

⁴⁵ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě: školství v 19. století genderovou perspektivou*. Vydání 1. Praha: Grada, 2020. 199 stran. Pedagogika., s. 301—307.

⁴⁶ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě*, s. 306—315.

⁴⁷ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě*, s. 314—318.

⁴⁸ Tamtéž, s. 316—320.

vzdělání jako takového (tedy vlastně faktické zrovnoprávnění s muži; týkalo se vyšších forem studia včetně univerzitního).⁴⁹

V rámci prvního konceptu se výrazně uplatnila Magdalena Dobromila Rettigová. Propagovala praktickou formu vzdělávání dívek pojatou jako přípravu na vedení domácnosti a rodinných záležitostí. Ani takováto forma výuky nebyla v 1. polovině 19. století pro všechna děvčata samozřejmostí.⁵⁰

Od konce šedesátých let narůstala množina možností odborného vzdělání pro dívky. Zpočátku se jednalo hlavně o pokračovací kurzy. Školní příprava na budoucí profesní život se nejdříve týkala především porodních bab, učitelek a žen živících se pomocí ručních prací.⁵¹

Z možností soukromých dívčích pokračovacích škol se mezi prvními objevila průmyslová škola Spolku sv. Ludmily, větší vliv pak měly obchodní a průmyslové pokračovací školy založené Ženským výrobním spolkem. Jejich úlohou bylo zajištění (povětšinou) chudých dívek, které si mohly vydělávat „ženskou výrobou“, ale také pomocí získaných znalostí v oblasti obchodu, jazyků nebo třeba kreslení. Od roku 1874 mohly dívky absolvovat také ošetrovatelské kurzy.⁵² Státní školství také nabízelo možnosti pokračovacích kurzů ženských ručních prací a další vzdělání.⁵³

Zvláštní možnosti poskytovalo vzdělávání učitelské, připravující ženy na pozice v elementárním školství (až do konce 19. století). Učitelské zaměstnání vykonávané ženami bylo zapotřebí už v 1. polovině 19. století, zejména s ohledem na dívčí výuku. Zpočátku mohly kandidátky absolvovat učitelské šestiměsíční kurzy, které se otevíraly v rámci hlavních dívčích škol. Po roce 1848 byly otevřeny speciální pedagogické kurzy pro učitelky, do kterých se mohly zapisovat kandidátky ve věku 16 let po doložení dobrého prospěchu ve 4. třídě hlavní školy. Reformy roku 1869 přinesly nové možnosti na soukromých ústavěch a hlavně zřízení tzv. úplných dívčích učitelských ústavů s čtyřletou výukou. Existoval také roční přípravný kurz pro uchazečky, které dosáhly 14 let. Nemajetné studentky měly možnost získat speciální stipendia. Osmdesátá léta přinesla další změny v organizaci a náplni učebních osnov; po ukončení studia skládaly dívky zkoušku dospělosti, po níž se mohly uplatnit jako zatímní podučitelky, případně také jako učitelky na obecných školách. Když poté vykonaly zkoušku z učitelské způsobilosti,

---

⁴⁹ Tamtéž, s. 321—329.

⁵⁰ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 173 s. Gender sondy; sv. 3., s. 14—17.

⁵¹ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě*, s. 321—329.

⁵² Tamtéž, s. 346—368.

⁵³ Tamtéž, s. 369—374.

mohly získat plné učitelské místo. Další možností bylo podstoupit pouze jednoroční učitelský kurz; ten využívaly převážně učitelky ručních prací a ošetřovatelky.⁵⁴

Dívčí vzdělávání vyšší úrovně, přibližující se úrovni chlapeckých středních škol (gymnází), bylo spíše ojedinělé. Ženy měly možnost studovat na univerzitě teprve na sklonku století, proto dříve nebyla přílišná motivace zařizovat pro ně gymnázia, která by jim dávala „vědecké“ a přípravné vzdělání.⁵⁵ Snad prvním pokusem, zaměřeným ovšem ne prakticky, ale spíše na výchovu vzdělaných, vlasteneckých žen, byl projekt Bohuslavy Rajské⁵⁶ a Karla Slavoje Amerlinga. V Budči jimi bylo zřízeno učiliště pro dívky od pěti do osmnácti let. Projekt byl společností kritizován pro pochybnou kvalitu výuky a přílišné ovlivnění jezuitským řádem.⁵⁷ Škola nicméně přetrvala pod vedením Františky Svatavy Amerlingové až do r. 1870.⁵⁸ Velmi pokroková byla dívčí škola v Písku, na níž mimo své povinnosti vyučovali profesori z píseckého gymnázia a reálky. Učební osnovy zahrnovaly také vědecké předměty (kromě klasicky vyučovaných předmětů a dívčích prací). Škola měla nicméně poměrně krátké trvání, kvůli finančním potížím zanikla v roce 1873. V 60. letech také díky působení Vojty Náprstka a části české politické reprezentace vznikla šestiletá Městská vyšší dívčí škola v Praze, od školního roku 1891/92 pokračující jako Městské reálné dívčí gymnasium. Vyšší dívčí škola byla určena pro dívky z vyšších vrstev, které kvůli omezeným majetkovým poměrům rodiny musely hledat profesní uplatnění.⁵⁹ Instituce byla populární hlavně od 80. let, někteří (zmíněna např. Eliška Krásnohorská) ovšem považovali vyučovaný obsah za nedostatečný.

V osmdesátých letech začaly do počtu přibývat měšťanské dívčí školy a školy založené spolky, které poskytovaly vyšší všeobecní vzdělání. Tyto vyšší vzdělávací ústavy byly po roce 1900 většinou přetvořeny na lycea, tj. typ dívčí střední školy umožňující maturitní zkoušku a možnost mimořádného univerzitního studia. To mimo jiné umožňovalo ženám doplnit si učitelskou způsobilost (mohly pak působit na školách obecných a měšťanských).

Neopomenutelným činem bylo zřízení prvního českého dívčího gymnázia v roce 1890, které vzniklo díky spolku Minerva. Hlavní iniciátorkou zde byla Eliška Krásnohorská. Dívky mohly v rámci studia skládat maturitní zkoušku, nejprve na gymnáziích chlapeckých, poté na instituci mateřské. Od roku 1897 se po úspěšném složení zkoušky mohly zapisovat jako řádné i

---

⁵⁴ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě*, s. 383—408.

⁵⁵ Tamtéž, s. 409—417.

⁵⁶ Pozn.: Vlastním jménem Antonie Reissová.

⁵⁷ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí*, s. 20—22.

⁵⁸ MALÍNSKÁ, Jana. *"My byly, jsme a budeme!": české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. 250 s. Knižnice Dějiny a současnosti; sv. 48., s. 14.

⁵⁹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí*, s. 25.

mimořádné posluchačky na filozofických fakultách. Osnovy školy byly koncipovány jako u chlapeckých gymnázií.

V teorii měly dívky možnost už od roku 1872 studovat částečně na chlapeckých středních školách, ale pouze jako privatistky, nebo poté hospitantky (nesměly být vyvolávány, nesměly skládat zkoušky apod.). Pro různá omezení nebyla tato možnost často využívána.⁶⁰

Od konce 90. let 19. století bylo umožněno ženám řádné vysokoškolské studium (poprvé v roce 1897 na filozofických fakultách⁶¹). Je logické, že mezi prvními absolventkami byly převážně členky vrstvy inteligence, případně i šlechty. Vyšší vzdělání a profesní specializace byly přímým důsledkem emancipačních snah, přispěl k nim také postupný ústup od silně patriarchální společnosti (v užším pohledu i od patriarchální rodiny).⁶²

3.6 Fungování rodiny intelektuální vrstvy

V rodinných vztazích docházelo ve druhé polovině devatenáctého století k pozvolným změnám plynoucím z rozvoje industriální společnosti. Inteligenci tento posun ovlivnil ze všech vrstev nejdříve, ačkoli ne všude ve stejné míře. V praxi se liberalizovaly a demokratizovaly vztahy v rodině; to se odrazilo jak v nově pojaté výchově dětí, tak v postavení ženy v důsledku stále rychleji probíhající emancipace. V rodinách inteligence bylo běžnou praxí zajištění vyššího vzdělání dětem (dříve míněno výhradně chlapcům), což platilo prokazatelně pro rodiny lékařů, právníků či úředníků. Zhruba v 80. letech se výrazněji změnil přístup k ženskému vzdělání; četba knih přestala být považována za ztrátu času a dívky se, někdy také z materiální potřeby, začaly připravovat na profesní činnost.⁶³

Struktura rodiny se postupem času proměňovala; ve středních a horních vrstvách se postupem času stále více regulovala porodnost (zásah do všech vrstev proběhl kolem roku 1900); ke konci století tedy docházelo k výraznému trendu klesání počtu potomků v rodině.

Co se týče vymožeností doby zasahující také v mnoha případech do vrstvy inteligence, často (pokud to finanční situace umožňovala) rodiny disponovaly letními domy, případně jezdily na venkov za příbuznými či známými.

---

⁶⁰ DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě*, s. 416–428.

⁶¹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí*, s. 104.

⁶² MACHAČKOVÁ, Jana. *Jaké bylo dětství v českých zemích v 19. století?*, s. 64–65.

⁶³ MACHAČKOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří. *Rodina a vzory rodinného chování (české země 19.-20. století)*. In: Sociálně a národnostně smíšená rodina v českých zemích a ve střední Evropě od druhé poloviny 19. století do současnosti. Sborník, Opava: Slezské zemské muzeum, 2003, s. 5-10, s. 7–8.

Ačkoli v některých oblastech panoval stále patriarchální typ rodiny až do meziválečného období, liberalizace pronikala do většiny rodin vyšších vrstev. Žena měla stále místo především jako matka a hospodyně (profesně činná mohla být spíše pouze před svatbou); mnohým ženám tento úděl vyhovoval, některé ale cílily v emancipačním snažení výše. Dítě získávalo větší práva v rámci fungování rodinného uskupení; výchova se posouvala od přísného a jednosměrného vedení k profilaci osobnosti dítěte a osvojování kladných vzorů.⁶⁴

Konkrétně k učitelským rodinám se stručně vyjadřuje Jana Machačková ve své studii o rodinách inteligence⁶⁵, kde učitele uvádí na druhém místě co do četnosti ve zkoumané vrstvě. Podle Machačkové je potřeba respektovat velkou vnitřní diferenciaci této skupiny, ať už se jedná o majetkové poměry či odborné vzdělání. Ve studii jsou použity paměti zaznamenávající především fakta týkající se středoškolských učitelů, jedním z nich je ovšem Jan Gebauer, který se později stal vysokoškolským pedagogem. Učitelé si podle autorkou sledovaného vzorku přilepšovali ke svému platu činností publicistickou či literárně odbornou. Je zajímavé sledovat kariérní osudy některých dcer sledovaných mužů z řad inteligence; zatímco generace Krásnohorské neměla k dispozici institucionalizované plnohodnotné vzdělání pro ženy, svou účastí a prací v ženském emancipačním hnutí umožnila alespoň části následující generace dívek kariérní posun. Zmiňována je zde Marie Gebauerová, která se stala učitelkou, dále pak Helena Malířová (dcera magistrátního úředníka), učitelka hudby, poté reportérka a spisovatelka; Růžena Nasková (sestra Malířové) se dala na dráhu herectví (mimo jiné v Národním divadle).

Co se týče četnosti dětí narozených v rodině zkoumané vrstvy, jednalo se ve druhé polovině 19. století o průměrně pět až šest dětí na sezdaný pár, z tohoto počtu se většinou jeden až dva jedinci nedožili dospělosti. Zmíněný údaj platí pro rodiny, v nichž rok otcova narození spadal do let 1820-1840. Ke konci století (tedy v rodinách s otcem narozeným 1851-1860) klesl průměrný počet dětí na 2-3 děti, přičemž většinou všechny přežily do produktivního věku. Děti bývaly ve sledovaných rodinách vychovávány spíše matkou, k níž mívaly podle vzpomínek pisatelů větší přichylnost. Běžnou praxí byla výuka německému jazyku (často zprostředkována mimo jiné matkou, babičkou, někdy otcem); v pozdějším věku mělo dítě často doučovatele jazyka. Toto praktické opatření bylo výrazným jevem bilingvní společnosti, který ale později (zejména v 80. letech) býval terčem kritiky například od nacionálně smýšlejících studentů.⁶⁶

---

⁶⁴ MACHAČKOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří. *Rodina a vzory rodinného chování*, s. 8–10.

⁶⁵ MACHAČKOVÁ, Jana. *Rodina české inteligence v 19. století: Vzory chování, socializační cíle*. In: *Studie k sociálním dějinám 19. století*. = *Studien zur Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts* / Opava : Slezský ústav v Opavě 3, (1993,) s. 7-64.

⁶⁶ MACHAČKOVÁ, Jana. *Rodina české inteligence v 19. století*, s. 11–33.

Zejména v bohatších rodinách rodiče investovali do vzdělání a zájmů svých dětí, kdy jim například zprostředkovali poznávací cesty nebo podporovali dětské talenty a zájmy (hra na hudební nástroj, zájem o vědu, např. numismatiku). Zejména od poslední třetiny 19. století došlo k nárůstu v pořizování speciálně dětem určených knih. U dětí narozených po roce 1890 bylo už běžnou praxí vedení ke sportu (plavání, tenis, bruslení), už dříve bylo oblíbenou činností navštěvování divadla. Speciálně pro dívky platila prakticky do konce století především výchova pro roli hospodyně a reprezentativní osobnosti (tříbení chování, výuka jazyků a ručních prací). Od sedmdesátých let zaznamenáváme nárůst počtu dívek připravovaných pro budoucí profesi; stávalo se tak v počátku především v chudších městských rodinách, které nemohly zajistit dívce věno, zejména měly-li dcer více. Obecně pro děti narozené v rodinách patřících k vrstvě inteligence platila vysoká pravděpodobnost, že mladý jedinec zvolí cestu vedoucí k vyššímu vzdělání cílicímu na pravděpodobně intelektuální povolání. Motivací k tomu byla často právě hmotná situace, která zajišťovala rodině poměrně bezproblémové živobytí, ovšem bez větších nadbytků či možnosti dědictví. Nová generace proto po vzoru rodičů investovala do vzdělání a následného intelektuálního povolání (dlouho míněno pouze pro syny).⁶⁷

3.7 Závěrem kapitoly

Poslední třetina 19. století s sebou přinášela velké změny, ať už se jednalo o pokroky ve správě a organizaci školství, nebo o stále rychleji pokračující ženskou emancipaci. Pro děti zůstávaly často stálicemi jejich zábavy a povinnosti, které se dlouho signifikantně lišily podle pohlaví dítěte. Dívky bývaly nejčastěji připravovány na budoucí roli manželky, paní domácnosti a matky; z toho důvodu byla cesta k vyššímu stupni vzdělání umožňujícího později budovat vlastní kariéru velmi trnitá. Zejména činností spolků se postupně dařilo budovat vyšší dívčí školy, které dávaly dívkám praktickou přípravu nejen na domácí povinnosti. Výrazným úspěchem bylo zřízení prvního dívčího gymnázia Minerva. Až závěrem století bylo ženám umožněno vysokoškolské studium, které zpětně podnítilo rozvoj dalších přípravných gymnaziálních institucí. Rodin inteligence se dotkla postupující liberalizace a demokratizace společenských poměrů ze všech vrstev nejdříve. Děti z těchto rodin mívaly vyšší pravděpodobnost získání kvalitnějšího vzdělání. U synů se prakticky předpokládala kariéra na intelektuální pozici, často ve stopách otce a jiných předků. Také dívky z rodin inteligence často získaly vyšší vzdělání, než bylo obvyklé u jejich současnic. Z toho důvodu bývaly právě

---

⁶⁷ MACHAČKOVÁ, Jana. *Rodina české inteligence v 19. století. Vzory chování a socializační cíle*. In: Studie k sociálním dějinám 19. století. Opava: Slezský ústav v Opavě, 1993. s. 7-64, s. 11—33.

tyto dívky prvními ženami, které se stávaly učitelkami, absolvovaly univerzitní studia a případně také začaly působit na poli vědy.

4 Vzpomínky jako zdroj informací o životě osobnosti

Tato práce se zabývá rodinnými vzpomínkami, přičemž se zaměřujeme na dětství a vyrůstání autorek, pro nás sledovaných žen. Pracujeme se třemi vzpomínkovými díly; jedná se o paměti Marie Gebauerové, Alice Masarykové a o nevydanou rodinnou kroniku a vzpomínky sepsané Ludmilou Matiegkovou a jejím otcem, Jindřichem Matiegkou.

Paměti a vzpomínky patří mezi prameny osobní povahy, které podávají svědectví o událostech, kterým byl(a) pisatel(ka) svědkem, dále o událostech, o kterých pisatelé věděli a považovali je za vhodné k zaznamenání.⁶⁸ Největší prostor je věnován dění v nejbližším okolí pisatelů, tedy v jejich rodinném kruhu. Právě proto jsou paměti cenným zdrojem informací o soukromém životě autora a jeho rodinných příslušníků. Memoárová literatura disponuje hodnotou jak faktickou, tak uměleckou/estetickou, kdy se projevuje individualita stylu pisatele(ky). Jako historický pramen poskytují prameny osobní povahy vhodné doplnění pramenů úředních a dalších.⁶⁹ Při psaní vzpomínek pisatelé počítají se čtenářem, proto bývají informace vybírány a autocenzurovány. Memoáry mají více či méně subjektivní zabarvení, proto se (pouze) na ně nelze spoléhat při věrné rekonstrukci dějinných událostí. Nicméně i přes silné autorské zásahy a fakt, že paměti bývají psány s větším časovým odstupem, se jedná o velmi podnětný zdroj informací.⁷⁰

4.1 Konkrétní paměti užité v dané práci

4.1.1 Marie Gebauerová: *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*

První dva díly poměrně rozsáhlých vzpomínek Marie Gebauerové vyšly společně tiskem a nákladem J. Šnajdra v Kladně roku 1926. Díl jedna pokrývá období do roku 1886, následující díl roky 1886 až 1888. Třetí díl je nedokončený z důvodu autorčina úmrtí v roce 1928. Vyšel taktéž nákladem J. Šnajdra na základě otištění z pozůstalosti iniciativou sester Marie Gebauerové, Ludmily Schieszlové a Heleny Listové⁷¹ a pokrývá období do roku 1891.⁷² Pro

---

⁶⁸ MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 699 s., s.436-437.

⁶⁹ LENDEROVÁ, Milena, STRÁNÍKOVÁ, Jana a BOROVIČKOVÁ, Martina. *Důvěrné stránky: obrazy z 19. století v pramenech osobní povahy*. Vydání 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015. 137 stran. s. 11-13.

⁷⁰ Podrobněji VÁLEK, Václav. *Ke specifčnosti memoárové literatury*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1984, 160 s.

⁷¹ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*.

⁷² Naše řeč. HODURA, Kvido. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera (díl 3.)*. dostupný z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2635>. Navštíveno [18.11.2024].

tuto práci jsou stěžejní spíše první dva díly, ale i ve třetím se nacházejí zajímavé informace, zejména co se týče následků vítězného boje o Rukopisy pro rodinu Gebauerovu. Vzpomínky nezapřou osobní náhled na situaci a odkrývají rodinné prostředí, ve kterém Marie Gebauerová vyrůstala. Jsou ale také svědectvím o době a epoše, která se dotkla široké (nejen) české veřejnosti.⁷³ V centru pozornosti je autorčin otec, jak napovídá už název vzpomínkového díla. Přesto přirozeně získáváme detailní informace o dětství Marie Gebauerové v rodinném i veřejném prostředí.

4.1.2 Alice Masaryková: *Dětství a mládí. Vzpomínky a myšlenky*

Práce vychází z posledního, třetího vydání vzpomínek; tato verze disponuje kritickým poznámkovým aparátem a doplňujícími studiemi.⁷⁴ Na konec je zařazena také vzpomínka Aliciny praneteře Charlotty Pocheové-Kotíkové a četný fotografický materiál. Vzpomínky Alice Masarykové vyšly poprvé v roce 1960, a to v americkém Pittsburghu.⁷⁵ Samotnému textu předchází krátká studie Mileny Lenderové o Alicině dětství v rodině intelektuála, která nabízí další pohled a srovnání. Vzpomínky Alice Masarykové jsou jako jediné centrovány přímo kolem autorky samotné, což ale zároveň nevyklučuje velký prostor věnovaný osobám blízkým (rodičům) i známým. Jedná se vesměs o velmi radostně a nostalgicky laděné paměti, v nichž je patrná jistá idealizace rodiny a dětských let. Vzpomínky pokrývají období přibližně od seznámení rodičů Alice Masarykové do začátku první světové války.

4.1.3 Ludmila Matiegková, Jindřich Matiegka: *Vzpomínky*

Tyto vzpomínky, uložené v Archivu Národního muzea (fond Jindřich Matiegka), jsou částečně rodinnou kronikou, pokrývající období od druhé poloviny 18. století až téměř do poloviny století dvacátého, částečně pak osobními vzpomínkami Jindřicha Matiegky a jeho dcery Ludmily Matiegkové. Největší pozornost je věnována právě osobnosti Jindřicha Matiegky, jehož portrét jako bezpochyby výjimečného muže chtěla vytvořit Ludmila Matiegková. Materiály k sestavení rodinné kroniky sbírali už předci Jindřicha Matiegky, zmínit lze zejména

---

⁷³ Naše řeč. HODURA, Kvido. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera (díl 3.)*.

⁷⁴ Masarykův ústav a Archiv AV ČR. Alice Masaryková: *Dětství a mládí. Vzpomínky a myšlenky*. Dostupné z: <https://www.mua.cas.cz/cs/publikace/alice-masarykova-detstvi-a-mladi-vzpominky-a-myslenky-p>. Navštíveno [18.11.2024].

⁷⁵ Masarykův ústav a Archiv AV ČR. Alice Masaryková: *Dětství a mládí. Vzpomínky a myšlenky*. Dostupné z: <https://www.mua.cas.cz/cs/publikace/alice-masarykova-detstvi-a-mladi-vzpominky-a-myslenky-p>. Navštíveno [18.11.2024].

jeho jeho otce Jindřicha Matiegku staršího a strýce Bedřicha Matiegku, který byl povoláním lékař a numismatik. Vzpomínky dokončila a sestavila Ludmila Matiegková, přičemž se jedná o pestrou koláž, prokládanou např. písemnými památkami z mladých let Jindřicha Matiegky.⁷⁶ Dohromady se vzpomínky čítají více než 500 stran strojopisu. Pro tuto práci jsou nejpodstatnější části, které nás seznamují s dětstvím Ludmily Matiegkové. Sama autorka v úvodu popisuje svůj záměr psát „*jen o dobrém člověku, o svém otci, ... proto rozepsala jsem se tak podrobně o našem domově, a tím bezděky i o svém mládí.*“⁷⁷

---

⁷⁶ HAVLŮJOVÁ, Hana. Okouzlení Egyptem. Ludmila Matiegková (1889-1960). Praha Set out, 2005, s. 15.

⁷⁷ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, strojopis. Archiv Národního muzea, fond Jindřich Matiegka, k. č. 1a, s. 9.

5 Medailonky

5.1 Marie Gebauerová

Marie Gebauerová se narodila 8. prosince roku 1869 v Pardubicích v katolické rodině.⁷⁸ Jejími rodiči byli tehdy ještě profesor pardubické reálky Jan Gebauer a poměrně výrazně společensky výše postavená Julie (Wernerová) Gebauerová, jejíž rodina patřila mezi pardubickou bohatší smetánku. Ze svazku se narodilo celkem sedm dětí, Marie, které rodiče celý život říkali Mária, byla v pořadí druhá. Z hlediska financí a zejména vzhledem k vysokému počtu potomků (kromě dvou nejstarších přibyly do rodiny čtyři dcery, z nichž jedna zemřela v útlém věku, dále ještě synové Jan a Jiří) nedisponovala rodina přímo nadbytkem. Jan Gebauer musel přes své vědecké ambice přinášet příjem jako provizorní profesor pardubické reálky, menšímu městu ovšem nikdy nepřivykl a jeho kroky směřovaly brzy do Prahy.⁷⁹

Rodina, bydlící dosud u rodičů Julie Gebauerové, přesídlila za otcem v roce 1870. Nicméně Marie pobývala zhruba rok u prarodičů v Pardubicích (podle dopisů rok 1879/1880⁸⁰), kde začala navštěvovat měšťanskou školu.⁸¹ Dalším stupněm v jejím vzdělání byla Vyšší dívčí škola v Praze; na školu vzpomínala Marie kriticky, zejména co se týče prostředí a ostatních studentek, mezi něž nezapadla. Z Vyšší dívčí školy odešla Marie ve svých třinácti letech, a to na doporučení učitelky, jež byla názoru, že by dívka nezvládla ve čtvrtém ročníku vyučovanou estetiku a psychologii. Gebauerovi se v rámci zajištění jiné cesty ke vzdělání nejstarší dcery následně rozhodli pro obchodnicko-průmyslovou školu, zřízenou Ženským výrobním spolkem. Marie poté směřovala k učitelské dráze, na niž se připravovala dva roky v ústavu učitelek u sv. Anny a další dvě léta v C. k. ústavu ku vzdělání učitelek v Praze („Paedagogium“). Na posledně jmenovaném ústavu složila v roce 1889 maturitu s excelentním prospěchem.⁸²

Rodina profesora Gebauera zajistila všem svým dětem vzdělání, přičemž oba rodiče kladli důraz na jeho kvalitu. Vzhledem k vysokému počtu dcer (Marie a její mladší sestry Helena, Ludmila a Julie) si byl Gebauer při svém příjmu vědom, že nemůže zajistit věno pro všechny. Dívky byly vzdělávány, aby se mohly uplatnit v profesním životě; připuštění této alternativy

---

⁷⁸ Literární archiv Památník národního písemnictví v Praze. *Fond Marie Gebauerová* (1869-1928). Doklady vlastní, karton 1. Křestní list Marie Gebauerové.

⁷⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*. In: *Marginalia Historica*: Roč. 8, 2017, č. 2, s. 9-29, s. 10.

⁸⁰ Masarykův ústav a Archiv AV ČR. *Fond Jan Gebauer*. sig. II a, inv. č. 2. Dopisy dceři Marii 1. 1. 1879 a 4. 12. 1879.

⁸¹ BAHENSKÁ, Marie. *Marie Gebauerová nejen spisovatelka*. In: *Žena umělkyně na přelomu 19. a 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 2005. s. 175-186., s. 176.

⁸² BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*, s. 10-11.

bylo pro Gebauera jako otce ještě z „tradičnější“ generace těžkým krokem, nicméně Marii v učitelské kariéře podporoval a byl na ni hrdý.⁸³

Po maturitě měla Marie problém získat učitelské místo; bylo to kvůli stanovisku jejího otce v boji o Rukopisy. Gebauer byl přesvědčený o nepravosti daných písemných památek, což se negativně promítlo do Mariina hodnocení v radě učitelů. Nicméně v této situaci pomohl okresní inspektor Matějček, díky jehož přímluvě nastoupila Marie jako pomocná učitelka na obecné škole situované na Smíchově a posléze na Vinohradech.⁸⁴ V roce 1891 získala „Vysvědčení o způsobilosti k vyučování na obyčejných školách obecných“, díky němuž mohla vyučovat na plnohodnotném místě.⁸⁵ Marie Gebauerová získala aprobaci pro dějepis, zeměpis a český jazyk; po doplnění zkoušky jí k předmětům přibyl také jazyk německý. Své vzdělání Marie dále doplňovala jako mimořádná posluchačka na filozofické fakultě. Navštěvovala přednášky Josefa Pekaře o rakouských dějinách, dále dějiny literatury, předmět věnovaný Williamu Shakespearovi a v neposlední řadě také filozofické a sociologické přednášky Tomáše G. Masaryka.⁸⁶

Marie Gebauerová se věnovala učitelské činnosti na dívčí měšťanské škole na Vinohradech (od roku 1889), kde se později stala ředitelkou.⁸⁷ Jak uvádí Marie Bahenská⁸⁸, Marie Gebauerová velmi hojně cestovala po Čechách i po Evropě, a to mezi lety 1895 až 1904. Navštívila Rakousko a Německo, následně Švýcarsko a Francii. Při návštěvě Kostnice si připomínala mistra Jana Husa, přičemž po celou dobu kostnického pobytu ji přepadl smutek. Během cest poznávala Marie města i přírodu (často chodila na pěší túry). Navštívila všemožná muzea a galerie v Mnichově, oblíbila si Norimberk, naopak Paříž ji příliš nezaujala. V roce 1903 si zajela na jaderské pobřeží, kde strávila pět týdnů odpočinkem a poznáváním krásného prostředí. Marie první cesty podnikala se sestrami Helenou a Julií, další potom s přítelkyní Růženu Jesenskou. Další cesty po Německu a k Jadranu podnikla cestovatelka sama. Marie velmi přilnula k jižním zemím, zejména ke Slovinsku, což se odráží i v její literární tvorbě. Před první světovou válkou stihla ještě navštívit Itálii.⁸⁹

---

⁸³ BAHENSKÁ, Marie. *Marie Gebauerová nejen spisovatelka*, s. 176-177.

⁸⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*, s. 13.

⁸⁵ Literární archiv Památníku národního písemnictví. Fond Marie Gebauerová. Karton 1, Vysvědčení o způsobilosti k vyučování na obyčejných školách obecných.

⁸⁶ LA PNP. Fond Marie Gebauerová. Karton 1. Arch přihlašovací pro mimořádného posluchače na Filozofické fakultě.

⁸⁷ HAMANOVÁ, Růžena. HRAZDIROVÁ, Danuše. *Marie Gebauerová (1869-1928)*. Soupis osobního fondu. LA PNP v Praze. 1990.

⁸⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*. In: *Marginalia Historica*: Roč. 8, 2017, č. 2, s. 9-29.

⁸⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*, s. 15-27.

Válka Marii Gebauerovou zasáhla osobně v podobě smrti mladšího bratra Jiřího, kterého stejně jako bratra Jana po smrti matky (v roce 1896⁹⁰) prakticky vychovávala. Také Janův život skončil tragicky, už v roce 1908 zemřel na tyfus.⁹¹ Marii tyto osobní ztráty velmi zasáhly. Její zdraví se v následujících letech horšilo a trávila stále více času doma.⁹²

Marie Gebauerová byla velmi spisovatelsky činná. Publikovala články i literární kritiky, stejně jako vlastní narativní díla. Mariiným velkým zájmem zůstala po celý život Božena Němcová, jejíž korespondenci sebrala a vydala. Články týkající se Boženy Němcové, především její korespondence, publikovala Marie Gebauerová v periodících *Ženský svět*, *Ženská Revue*, *Časopis učitelek* aj.⁹³ Na poli literární vědy publikovala několik studií, ovšem nejznámějším dílem zůstávají její memoáry, *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*. Velká část tvorby Gebauerové spadá pod literaturu pro děti a mládež. Zde se uplatnily také její zkušenosti a zážitky, ať už z rodiny, nebo z cest (jedná se zejména o díla *Jurka a pokračování Jurka student* či *Pěť a pes*; tato díla získala poměrně široký okruh čtenářů⁹⁴). Marie Gebauerová psala prózu převážně realistickou, s psychologickými a výše zmíněnými biografickými prvky.⁹⁵ Z jejího oblíbeného slovinského prostředí pochází hrdina románové kroniky *Rod Jurija Klemenčiče*. Mimo jiné byla také Marie Gebauerová spoluautorkou učebnice dějepisu pro měšťanské školy.⁹⁶

Marie Gebauerová zemřela 7. ledna roku 1928 v Praze.⁹⁷ Podle historičky Marie Bahenské představovala aktivní členku nové generace učitelek, která prožila poměrně spokojený život s „bohatým vnitřním životem“.⁹⁸

---

⁹⁰ Biografický slovník českých zemí. Gebauerová Marie 1869-1928. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/GEBAUEROV%C3%81_Marie_8.12.1869-7.1.1928. Navštíveno [2.3. 2024].

⁹¹ HAMANOVÁ, Růžena, HRAZDIROVÁ, Danuše. *Marie Gebauerová (1869-1928)*. Soupis osobního fondu.

⁹² BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*, s. 29.

⁹³ LA PNP. Fond Gebauerová, 6/55. Výstřižky článků M. Gebauerové o B. Němcové, 18 ks.

⁹⁴ LA PNP. Fond Marie Gebauerová, 6/55. Výstřižky. Marie Gebauerová zemřela. Lidové noviny, 10. 1. 1928, č. 16.

⁹⁵ Biografický slovník českých zemí. Gebauerová Marie 1869-1928. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/GEBAUEROV%C3%81_Marie_8.12.1869-7.1.1928, navštíveno 2.3.2024

⁹⁶ LA PNP, Výstřižky. Za Marií Gebauerovou. *Časopis učitelek*, s. 101.

⁹⁷ HAMANOVÁ, Růžena. HRAZDIROVÁ, Danuše. *Marie Gebauerová (1869-1928)*.

⁹⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Marie Gebauerová nejen spisovatelka*, s. 184.

5.2 Alice Masaryková

Alice Masaryková se narodila 3. května 1879 jako první dítě v rodině Tomáše Garrigue Masaryka a jeho ženy Charlotty. Tomáš Masaryk byl v té době soukromým univerzitním docentem ve Vídni a jeho příjmy nebyly vysoké, proto mladá rodina musela žít skromně. Ve Vídni se narodilo také druhé dítě Masarykových, syn Herbert, v roce 1880.⁹⁹ Děti se učily mluvit nejprve anglicky a německy, teprve po příchodu do Prahy (z důvodu volby Masaryka jako mimořádného profesora na nově rozdělené pražské univerzitě¹⁰⁰) byli Alice, Herbert, ale i jejich matka Charlotta, vystaveni denní komunikaci v českém jazyce. Když bylo Alici šest let, začala brát soukromé hodiny doma, později docházela do veřejné občanské školy. V Praze se narodili její dva sourozenci, Jan (1886) a Olga (1891). V roce 1892 se Alice dozvěděla o nově otevírané třídě prvního dívčího gymnázia Minerva. Mimo jiné proto, že se mladá dívka už od dětství toužila stát lékařkou, prosadila si u své matky přání studovat na gymnáziu. Otec se o jejím plánu dozvěděl telegramem, pobýval totiž v té době ve Vídni. Alice dostala souhlas i od něho, a tak v letech 1892-1898 probíhalo její gymnaziální studium na Minervě.¹⁰¹

Po úspěšném složení maturitní zkoušky nastoupila Alice v roce 1898 jako řádná studentka na filozofickou fakultu české části pražské univerzity¹⁰²; na lékařskou fakultu byla zapsána jako mimořádná posluchačka, protože tato fakulta ještě neumožňovala ženám řádné studium. Během univerzitního období navštívila Alice se svým otcem Anglii, především Londýn a Cambridge.¹⁰³ V roce 1899 upustila od studia lékařství; důvodů pro to bylo několik: mezi hlavními figuroval její zhoršující se zrak a také absence velkých autorit a vedení, které by dodávalo studiu vyšší záměr.¹⁰⁴ Alice se plně zaměřila na studium historie a filozofie na filozofické fakultě. Jeden rok ze studijního období absolvovala na univerzitě v Berlíně. Po návratu složila rigorózní zkoušky¹⁰⁵ a ve 24 letech se stala první doktorkou historie v českých zemích.¹⁰⁶ Alice poté nastoupila na postgraduální studium v Lipsku.

---

⁹⁹ LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková: život ve stínu slavného otce*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga, 2007. 485 s. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis; vol. 3, s. 27.

¹⁰⁰ LOVČÍ, s. 27: pozn.: K rozdělení pražské univerzity na českojazyčnou a německojazyčnou část došlo po vydání oficiálního říšského zákona v únoru 1882.

¹⁰¹ Masarykův ústav a Archiv AV ČR. Fond Alice Masaryková, Curriculum Vitae, s. 1-2.

¹⁰² LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková*, s. 47.

¹⁰³ MUA. Fond Alice Masaryková, Curriculum Vitae, s. 3

¹⁰⁴ LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková*, 49-50.

¹⁰⁵ MUA. Fond Alice Masaryková, Curriculum Vitae, s. 3

¹⁰⁶ SKILLING, H. Gordon. *Matka a dcera: Charlotta a Alice Masarykovy*. Překlad Miloslav Korbelík. Vyd. 1. Praha: Gender Studies, 2001, s. 69.

V roce 1904 dostala Alice nabídku stipendia z univerzity v Chicagu a v březnu tedy odjela do Ameriky. Zde navštěvovala různá sociální zařízení, nejprve v New Yorku, následně v Chicagu.¹⁰⁷ Setkala se tam mimo jiné s přistěhovalci z Rakousko-Uherska, a to konkrétně ve středisku v Town of Lake. V Americe se Alice setkala se stavem sociální péče, která byla na vyšší úrovni oproti té z její rodné země.¹⁰⁸ Nicméně i v celkově progresivnější Americe navštívila Alice oblasti, kde komunita tolik neprospívala; zmiňuje např. ubohý stav hygieny v zařízení pro děti a kojence ve Stock Yards. Už v této době začala Alice s přednáškovou činností v oblasti sociální práce a historie.¹⁰⁹

Po návratu do Čech Alice zahájila učitelskou činnost, a to nejprve na dívčím lyceu v Českých Budějovicích. Po doplnění státních zkoušek na této škole získala definitivu (v instituci vyučovala mezi lety 1906 až 1910). Tehdy také pokračoval Alicin výzkum a zájem o současné sociální problémy, konkrétně o alkoholismus. V roce 1910 Alice nastoupila na pozici učitelky na dívčím lyceu v Praze. Původně se chtěla angažovat v sociální oblasti, ale kvůli nedostatku možností v českých zemích tehdejších let nakonec nastoupila na dráhu středoškolského působení. Učitelské povolání ji nicméně bavilo rok od roku více. Na škole vyučovala dějepis a zeměpis, a to až do roku 1915. Ve stejné době se stala viceprezidentkou Spolku abstinentů.¹¹⁰

Jak už bylo zmíněno, velkým zájmem Alice Masarykové se stala sociální problematika. Alice Masaryková založila Sociologickou sekci usilující o zavedení sociologie jako vědeckého oboru vyučovaného na univerzitách a také o založení škol a spolků sociální péče. Alice vystupovala také v rámci protialkoholních aktivit sociologické společnosti.¹¹¹, přednášela např. o vlivu alkoholismu na děti. Spolu s dalšími aktivisty přispěla k prosazení ministerského nařízení zavádějícího povinné protialkoholní vyučování.¹¹²

V době začínající první světové války zůstala Alice s matkou a oběma bratry v Čechách, zatímco otec a mladší sestra Olga odešli do exilu. Válka rodinu poznamenala na více úrovních; velkou tragédií byla smrt Alicina milovaného bratra Herberta, který podlehl tyfu, když se podílel na humanitární pomoci uprchlíkům z Haliče. Alice vzdor velké ztrátě odmítla propadnout nečinnosti a spolupracovala s rakouským Červeným křížem i s dalšími

---

¹⁰⁷ Curriculum Vitae, s. 5.

¹⁰⁸ LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková*, s. 64.

¹⁰⁹ Curriculum Vitae s. 5.

¹¹⁰ Curriculum Vitae, s. 6.

¹¹¹ LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková*, s. 111.

¹¹² Tamtéž, s. 117—121.

organizacemi pomáhajícími zasaženým skupinám. V létě roku 1915 dokonce ošetřovala raněné ve vojenské nemocnici v Pardubicích.¹¹³

V říjnu roku 1915 byla Alice Masaryková zatčena po vypuknutí tzv. knoflíkové aféry. Byla obviněna z úschovy Masarykových spisů (údajně prý politických) a předání písemností na otcovo přání Edvardu Benešovi. Alice potvrdila, že spisy předala, ale odmítla, že by byly politického rázu. Přesto byla nejprve v Praze a později ve Vídni vězněna až do července 1916.¹¹⁴

Alice se z vězení vrátila do Prahy k matce a v následující době čelila problému nalezení nového místa. Podílela se na vzniku Vyšší školy sociální péče v Praze, kde později přednášela. Do třicátých let působila Alice na pozici školní inspektorky a členky kuratoria.¹¹⁵

Po vzniku Československé republiky vstoupila Alice Masaryková také do politického dění. Spolupracovala se sociálně demokratickou stranou a přijala nabídku stát se poslankyní. Brzy se začala orientovat na oblast sociální práce a zdravotnictví. Ze své veřejné funkce Alice vystoupila poměrně záhy, již v září 1919, kdy dala přednost práci v Československém červeném kříži. Tuto aktivitu považovala za své pravé poslání.¹¹⁶ Funkci předsedkyně české odnože Červeného kříže pak vykonávala až do roku 1938.¹¹⁷

Od roku 1920 se Alice Masaryková účastnila aktivit Mezinárodního červeného kříže; byla mimo jiné členkou Rady guvernérů Ligy Červených křížů.¹¹⁸

Alice vystupovala ještě za Charlottina života jako první dáma státu v zastoupení. Po matčině smrti jí tato úloha připadla plnou vahou; dělala prezidentu Masarykovi doprovod při cestách, stála po jeho boku při návštěvách a pomáhala mu s nejrůznějšími záležitostmi.

Druhou světovou válku i poválečná léta strávila Alice Masaryková v emigraci ve Spojených státech amerických. Její zdravotní stav jí už neumožňoval veřejnou činnost; většinu času strávila v různých léčebnách. Za amerického pobytu sepsala Alice Masaryková své vzpomínky, věnovala se také překladatelské činnosti. Zemřela v Chicagu 29. listopadu roku 1966.¹¹⁹

---

¹¹³ Tamtéž, s. 139—147.

¹¹⁴ LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková*, s. 148—179.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 183—196.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 197—205.

¹¹⁷ KOKEŠOVÁ, Helena. *Alice Masaryková (1879-1966)*. Archivní pomůcka LA PNP v Praze 2000, s. 2.

¹¹⁸ KOKEŠOVÁ, Helena. *Alice Masaryková (1879-1966)*, s. 2.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 3.

5.3 Ludmila Matiegková

Ludmila Matiegková se narodila 9. března 1889 jako jediné dítě lékaře Jindřicha Matiegky a jeho ženy Marie, rozené Stránské. Oba rodiče pocházeli z rodin soudních úředníků, spadali tedy do vrstvy městské inteligence. Rodina Jindřicha Matiegky několik let po Ludmilině narození přesídlila z Lovosic do Prahy, kde mladý lékař získal místo na zdravotním úřadě. Plat hlavy rodiny byl na tehdejší dobu průměrný, ovšem s přihlédnutím k drahým nájům v Praze museli Matiegkovi žít šetrněji. Neslevili ovšem na dceřině vzdělání; Ludmila krátkou dobu navštěvovala soukromou francouzskou školku paní Marie Jechové, následně dostávala lekce od vlastní lektorky. Rodina bydlela nejprve na Smíchově, poté se stěhovali do Holešovic. Ludmila v šesti letech prodělala vážné onemocnění záškrtem. I po uzdravení zůstala stonavým dítětem, které matka úzkostlivě nechtěla pouštět mezi ostatní děti kvůli riziku nákazy. Ludmila byla vzdělávána doma až do svých osmi let; poté byla zapsána do čtvrté třídy přípravy Městské vyšší dívčí školy. Tehdy rodina bydlela na Karlově náměstí. V roce 1901 nastoupila Ludmila na dívčí gymnázium Minerva. Jindřich Matiegka kladl důraz na vzdělávání své dcery; oba společně četli různé autory pro zábavu i osvěžení mysli, dokonce se spolu učili ruštinu.¹²⁰

Od doby Ludmiliných gymnaziálních studií rodina pravidelně trávila část léta v zahraničních letoviscích, jako byly Bad Schandau (Žandov), okolí Salzburgu, Švýcarsko, Belgie, Pobaltí, Paříž, Vídeň a další. Matiegkovi pobývali také v souvislosti s vypuknuvší světovou válkou stále častěji na Mělníce, kam je vázaly rodinné vazby.

Ludmila Matiegková po úspěšně složené maturitní zkoušce nastoupila v roce 1908 na českou filosofickou fakultu v Praze. Zaměřila svá studia na obory historii, geografii a orientalistiku. V roce 1913 začala Ludmila učit dějepis a zeměpis, a to na gymnáziu Minerva. O rok později byla po úspěšném složení rigorózních zkoušek promována doktorkou filozofie.¹²¹ Před vědeckou kariérou zprvu Ludmila Matiegková upřednostnila rychlejší osamostatnění a pokračovala zatím na učitelské pozici na Minervě; nověji vyučovala také na holešovickém dívčím lyceu, kam nastoupila roku 1915 jako náhrada za nikoho jiného než Alici Masarykovou, která na daném ústavu učila taktéž dějepis a zeměpis.¹²²

Jindřich Matiegka mezitím působil od roku 1908 jako mimořádný profesor na filosofické fakultě. V roce 1918 byl konečně jmenován řádným profesorem na nově vzniklé

---

¹²⁰ HAVLŮJOVÁ, Hana. *Okouzlení Egyptem. Ludmila Matiegková (1889-1960)*. Praha: Set out, 2005. 271 s., s. 21-35.

¹²¹ HAVLŮJOVÁ, Hana. *Okouzlení Egyptem*, s. 78.

¹²² Tamtéž, s. 84-85.

přírodovědecké fakultě, přičemž měl hlavní podíl na vybudování antropologického ústavu. Ludmila Matiegková stála jako obvykle po boku svého otce, psala příspěvky z oboru egyptologie do periodika *Anthropologie* založeného právě Jindřichem Matiegkou.

Během dvacátých let, když vyučovala na Spolkové dívčí reálce (dřívější dívčí holešovické lyceum), podnikla Ludmila Matiegková dvě studijní cesty do Egypta a Palestiny.¹²³

V roce 1928 rodinu zasáhla smrt Ludmiliny matky, Marie Matiegkové. Jindřich Matiegka našel rozptýlení ve své práci, stále podporovaný svou dcerou. Ludmila Matiegková postupem času přebírala hlavní roli v péči o domácí záležitosti, zejména když se jejímu otci začalo zhoršovat zdraví. Roku 1941 Jindřicha Matiegku zastihla smrt v rodinném mělnickém bytě.¹²⁴

Ke konci čtyřicátých let, kdy došlo k definitivnímu zrušení Spolkového dívčího reálného gymnázia v Holešovicích, zakončila Ludmila Matiegková svou profesorskou dráhu. Z jejího života odešli její nejbližší (několik let po smrti otce skonala také její nejlepší přítelkyně, Aloisie Skořepová).¹²⁵ Ludmila Matiegková se poté upnula na vědu.

Od roku 1925 byla Ludmila Matiegková členkou nově otevřeného egyptologického semináře Františka Lexy. Její badatelská činnost se proplétala se zaměřením semináře; v polovině dvacátých let vydala Ludmila Matiegková svou první samostatnou knihu, kterou byla populárně naučná práce *O staroegyptských bozích a hrdinech*. Ke druhé knize, cestopisu *V objetí sfingy*, daly badatelce podnět obě její cesty do Egypta. V odborných člancích zaměřila Ludmila Matiegková svůj zájem na egyptské mumie a obecně problémy na pomezí starých dějin a antropologie (připravila společně s otcem článek o tělesných znacích staroegyptského lidu, vydaný v roce 1931 v časopise *Anthropologie*). Další samostatná práce Ludmily Matiegkové nesla název *Dítě ve starém Egyptě*. V publikační činnosti pokračovala badatelka i po druhé světové válce; její poslední práce se týkaly zejména staroegyptské farmakologie, zaujaly tehdy nejen egyptologický, ale i lékařský okruh čtenářů.¹²⁶ Ludmila Matiegková zůstala celou dobu svého působení „pouze“ soukromou badatelkou; její dílo, ačkoli svou kvalitou nepochybně hodné ocenění, nikdy nebylo hojně citované a všeobecně známé. Okolnostmi, ale snad nejvíce volbou samotné badatelky, byla její výzkumná činnost přece jen omezená jejím pracovním nasazením v učitelském povolání, mnoho sil také spotřebovala práce na Vzpomínkách, kterým se autorka intenzivně věnovala v poválečné době. Ludmila Matiegková vybírala témata

---

¹²³ HAVLŮJOVÁ, Hana. Okouzlení Egyptem, s. 97-99.

¹²⁴ Tamtéž, s. 36-49

¹²⁵ Tamtéž, s. 103.

¹²⁶ Tamtéž, s. 117-128.

zaměření podle svého zájmu, ale také podle dobových proudů a okolností; z kolegiálního vztahu s jejím otce a vlivu, který měl na dceřinu výchovu, pramenilo antropologické zaměření mnoha badatelčinych prací.¹²⁷

Ludmila Matiegková zemřela 24. srpna roku 1960 v Mariánských lázních. Její popel byl uložen do rodinné hrobky v Mělníce, ale během sedmdesátých let se její urna během stěhování ztratila, stejně jako ostatky jejích předků; výjimkou byly jen kosterní pozůstatky Jindřicha Matiegky.¹²⁸

---

¹²⁷ HAVLŮJOVÁ, Hana. Okouzlení Egyptem, s. 146-147.

¹²⁸ Tamtéž, s. 195-201.

6 Dětství vybraných žen: Marie Gebauerová, Alice Masaryková, Ludmila Matiegková

6.1 Úvod k části práce Dětství vybraných žen: Marie Gebauerová, Alice Masaryková, Ludmila Matiegková

V následující části práce se zaměříme na konkrétní případy žen, které prožily dětství v období poslední třetiny 19. století. Tyto tři ženy, Marie Gebauerová, Alice Masaryková a Ludmila Matiegková se narodily v letech 1869, 1879 a 1889, příhodně tedy vždy s desetiletým odstupem. Mezi první a poslední sledovanou ženou je věkový rozdíl jedné generace, který se v dynamické době sklonku 19. století podepíše zejména na možnostech vzdělání a pozdějšího směřování. Tato část práce vychází především ze vzpomínek, které za sebou dané ženy zanechaly. Pro doplnění jsou místy využity jiné prameny, získané z archivů, kde se nachází jejich pozůstalost. Jedná se zejména o rodinnou korespondenci a soukromé zápisky; v případě Alice Masarykové máme díky veřejné známosti její rodiny k dispozici také vzpomínky dalších pamětníků, ať už se jedná o jiné členy rodiny (zejména sestra Alice Masarykové, Olga Masaryková Revilliodová) nebo o různé přátele a známé rodiny Masarykových. Struktura této části práce se skládá ze sedmi kapitol, které pokrývají všechny oblasti života dítěte, jak byly ve vzpomínkách zaznamenány. Jedná se v první řadě o kapitolu o rodinném zázemí (zaměřeno především na rodiče) a každodenním životě; tato kapitola je přehledová, nezaměřuje se na určitou problematiku, spíše má za úkol ukázat, jaký byl běžný život očima dítěte v dané rodině a prostředí. Následující dvojice kapitol, Život sváteční a Život společenský a kulturní, se zaměřují na specifické okamžiky v životě rodiny a její interakce s prostředím. Velmi podstatná je závěrečná trojice kapitol, které pokrývají vzdělání, školní život, prázdniny a zejména dospívání a směřování k vlastní kariéře.

6.2 Rodinné zázemí, postava otce a matky

6.2.1 Gebauerovi

U Gebauerových vládlo rodinnému prostředí ovzduší harmonických vztahů, jasných pravidel a neokázalosti. Důležitost otcovy vědecké práce byla v rodině nezpochybnitelná.

*„Tatínkovým životem byla jeho práce a rodina, maminčiným rodina, muž a jeho práce.“*¹²⁹

Jan Gebauer byl jako pedagog velice vážený pro své hluboké znalosti, schopnost podat jasný výklad a v neposlední řadě pro rovný a spravedlivý přístup ke všem studentům. V Pardubicích si nikdy nezvykl, jeho kroky směřovaly do Prahy za vědeckou prací.¹³⁰ Vědecké práci, kterou chápal jako službu národu, zasvětil Jan Gebauer celý svůj život.¹³¹ Povahou byl vážný a klidný; byl skvělým pozorovatelem lidských povah. V komunikaci s nejbližšími nevybočoval Gebauer ze svých charakteristik; Marie Gebauerová s láskou vzpomínala na „gebauerovské listy“, které jí otec vždy psal: byly prosté, věcné, bez fráží a emocionálních slov, ale přitom srdečné a něžné.

¹³²

Vědecký zájem Jana Gebauera se zpočátku promítl do výběru jmen u jeho dětí. Z prvního syna chtěl mít „Amose“, ale kvůli manželčiným protestům se musel spokojit s Bohuslavem (po Bohuslavu Balbínovi, obránci českého jazyka).¹³³ Nadšení pro neobvyklá jména poté ale ustoupilo smyslu pro praktičnost; zejména u svých dcer nechtěl, aby byly terčem posměchu kvůli příliš exotickému jménu. Marie samotná byla pojmenována na základě toho, že se narodila v mariánský svátek (8. prosince). Rodiče ji po celý život nazývali „Márinkou“.¹³⁴

Kvůli plnému ponoření do vědecké práce se Gebauer tolik nevěnoval dětem. O své potomky se staral a snažil se jim zajistit dobrou budoucnost, ale jak je patrné i z omluv uvádějících dopisy směřované k tehdy sedmnáctileté dceři Marii, nebylo výjimkou, že čas a myšlenky věnované vlastním dětem musely někdy stranou ve prospěch práce a služby národu.¹³⁵ Přesto byl vztah mezi otcem a dětmi přinejmenším podle Marie Gebauerové vřelý. Gebauer dceru celý život oslovoval zdobně (stejně tak i ostatní děti). Z pozdější korespondence vyčteme, že si otec s dcerou často vyměňovali zprávy o práci, rodinných příslušnících (v jednom z dopisů uvádí

---

¹²⁹ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*. V Kladně: Tiskem a nákladem J. Šnajdra, 1926. 402 s., s. 183.

¹³⁰ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 66-68.

¹³¹ Tamtéž, s. 81.

¹³² Tamtéž, s. 61.

¹³³ Tamtéž, s. 96-97.

¹³⁴ Tamtéž, s. 105.

¹³⁵ Viz MUA, fond Jan Gebauer. II a, inv. č. 4, dopis dceři Marii G. ze 17. 8. 1887.

Gebauer například váhu svoji a Mariiných sourozenců). Je možné, že k sblížení došlo po smrti Mariiny matky, Julie Gebauerové¹³⁶, po níž se otci rodiny (a jistě i ostatním) stále stýskalo.¹³⁷

Julie Wernerová Gebauerová byla inteligentní žena, která se vždy zajímala se o manžellovu práci.¹³⁸ Opravovala české úlohy žaček z vyšší dívčí školy, kde její manžel vyučoval (ulevovala tak utrpení svého muže, kterého bolelo dívat se na tolik chyb). Po svatbě bydleli mladí Gebauerovi u Juliiných rodičů; mladá paní Gebauerová vedla svou domácnost a pomáhala s domácností své matky. Na výpomoc měla k ruce služebnou.

Julie Gebauerová se oddaně starala o pohodlí svého muže a jejich dětí. Podporovala ho, když se rozhodl pro přesídlení do Prahy, i když to znamenalo, že po nějakou dobu zůstala sama s nejstarším dítětem (a dalším na cestě) v Pardubicích u svých rodičů.¹³⁹ V době, kdy vedla domácnost, usilovala všemožně o usnadnění práce svému manželovi, aby se mohl plně věnovat svému poslání, vědě. Pro Julii Gebauerovou byla péče o rodinu a domácnost životním naplněním.¹⁴⁰ Vždy byla oporou svého muže, což bylo zapotřebí zejména vzhledem k jeho pracovnímu přetížení a sklonu k nervozitě.¹⁴¹

Jan Gebauer měl ve své ženě přítelkyni, která mu pomáhala čelit kritice a mírnila ho v jeho nutkání psát příliš ostré polemiky.¹⁴²

Děti byly paní Gebauerovou vedeny k lásce a úctě k otci, téměř k hranici zbožňování. Pro malou Márinku bylo velkou lichotkou, když jí jeden z otcových kolegů řekl, že je profesorovi podobná. V rodině se nevyjadřovala náklonnost například mazlením, to bylo vyhrazeno pouze pro nejmladší (zhruba do čtyř let věku). Políbení od rodičů pamatuje Marie jen jedno: od otce na jeho smrtelné posteli. Gebauerovi dbali na morálku a prostý styl života (Marie uvádí až „protestantský ráz výchovy“); děti dědily po sobě hračky a oblečení, které jim maminka umně předělávala. Pro své potomky používali Julie a Jan Gebauerovi různé zdobněliny, a to i při kárání; také díky tomu si děti připadaly milovány. Byly vedeny s vážností a někdy až přílišnou přísností, přesto bylo prostředí pro růst harmonické.¹⁴³

---

¹³⁶ J. G. zemřela nejspíše roku 1896 (odhad podle: LISTOVÁ-GEBAUEROVÁ: Vzpomínka na jeden den).

¹³⁷ Více MUA, fond Jan Gebauer. II a inv č. 4, dopis dceři Marii G. ze 12. 5. 1903.

¹³⁸ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 76.

¹³⁹ Tamtéž, s. 99.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 118.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 122.

¹⁴² Tamtéž, s. 165.

¹⁴³ Tamtéž, s. 154-155.

Vážné věci probírali manželé Gebauerovi výhradně v profesorově pracovně, děti před starostmi chránili. Často jim řekli až výsledky rozhovorů o záležitostech, které se děti přímo týkaly. Podle Marie mezi rodiči nebyly žádné neshody.¹⁴⁴

V rodině Gebauerových se neholdovalo zábavám. Otec nechodil do kaváren, tím méně do hostinců. Scházel se pouze později s kruhem svých kolegů, ale jen ve věci práce. Julie Gebauerová měla vztah k divadlu a hudbě, ale její povinnosti jí neumožňovaly často někam chodit.

Julie Gebauerová byla pro své děti autoritou, neváhala ale zdůrazňovat vážnost situace pohrůzkou, že řekne věc tatínkovi. Děti nechtěly být pokárány, ale také nechtěly rušit otce v jeho soustředění a dělat mu zbytečné starosti. Vztah mezi otcem a dětmi měl u Gebauerových jasnou hierarchii. Marii i jejím sourozencům prý někdy připadalo zvláštní, že otcové jejich kamarádů si s nimi hrají a všude s nimi chodí. Práce Jana Gebauera vzdalovala rodině, dětem se věnoval spíše jen o prázdninách. Mluvil s nimi téměř vždy vážně, i když se občas zasmál jejich žertům.

Pro otcovo jazykovědné zaměření byla mluva v rodině natolik důležitou záležitostí, že se jí Marie Gebauerová rozhodla zmínit ve svých pamětech. Dokud byly děti předškoláky, mluvily doma hovorovou mluvou s četnými pardubickými výrazy (východočeský dialekt); změna nastala se začátkem školní docházky, kdy otec začal přísně vyžadovat spisovnou mluvu. Tatínkův miláček Liduška („Inka“) dokonce dostala „herdu“ za použití větičky „*nech mi bejt*“ (namísto „mě“). Spravedlnosti bylo učiněno zadost, když Liduška začala po otci vyžadovat pokutu za každé hovorové „jo“ místo „ano“. Profesor rád platil a svému „zlovyku“ se odnaučil.¹⁴⁵

6.2.2 Masarykovi

Jména dětí v rodině Masarykových volil často otec. Zatímco Herbert byl pokřtěn podle Josefa Herberta, Masarykova nejlepšího přítele, Alice byla jmenovkyní hrdinky románu Mučednice z Tillbury¹⁴⁶. Její jméno se v rodině vyslovovalo po anglicku „Elis“, což Alici někdy mrzelo, protože jméno nemělo české kořeny a vyslovovalo se jinak, než se psalo. Malý Jan byl

---

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 156-157.

¹⁴⁵ GEBAUEROVÁ, Marie. Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera, díl I., s. 154-200.

¹⁴⁶ Román se Alici Masarykové, ani později editorům Aliciných vzpomínek nepodařilo dohledat. Podle mého pátrání by stopy mohly ukazovat k dílu Book of Martyrs od protestantského anglického historika Johna Foxe (originál celým jménem *Actes and Monuments of these Latter and Perillous Days, Touching Matters of the Church*, vydáno 1563). Jméno Alice by mohlo být inspirováno anglickou královnou Elisabeth I., která v knize hraje podstatnou roli. To je ale pouze domněnka; v Hovorech s T. G. M. mimochodem Karel Čapek zmiňuje, že za svých gymnaziálních let četl román „Die Märtyrer von Tilbury“, mohlo by se jednat o ten samý.

pojmenován taktéž profesorem Masarykem.¹⁴⁷ O jménu Olgy se ve vzpomínkách nic bližšího nepíše.

Veřejná vystoupení a názory otce se někdy dotkly celé rodiny, jako tomu bylo v případě bojů o Rukopisy. Alice tomuto tématu věnuje celou kapitolu ve svých vzpomínkách. Jako dítě samozřejmě vnímala dění s rezervou; uměla prý tatínkovi vyjmenovat účastníky boje, ale přiznává, že toho ve skutečnosti věděla pomálu. Masaryk byl v hovorech u rodinného stolu velmi otevřený, a tak děti v průběhu času vyslechly mnohé jeho argumenty a důkazy pro nepravost Rukopisů. V průběhu bojů navázala rodina Masarykova celoživotní přátelství s Gebauerovými, Seydlerovými a Gollovými. Paradoxně dvě největší osobnosti sporů, Tomáš Masaryk a jazykovědec Jan Gebauer byli povahovými protipóly: Gebauer byl tichý až plachý, velmi skromný a nenesl dobře útoky druhé strany, nad čímž si nejednou Masaryk „povzdechl“. Sám Masaryk naopak působil na Gebauera příliš „prudkým a ohnivým“ způsobem myšlení a jednání.¹⁴⁸

Tomáš Masaryk byl páteří rodiny; za dob jeho poslaneckého mandátu pobýval v pracovním týdnu ve Vídni a rodinou byl velmi postrádán. Když ovšem přijel na sobotu a na neděli do Prahy, trávil se svými nejbližšími co možno nejvíc času. Po složení mandátu (rok 1893) se rád vrátil ke své rodině.¹⁴⁹

Masaryk svědomitě dodržoval soustředěnou práci, ale dával si přestávky, kdy například poslouchal, jak jeho žena Charlotta hraje na klavír.¹⁵⁰ Večer se věnoval převážně dětem, hrou i výchovně; odmalička jim vštěpoval vysoké morální hodnoty (Alice i Olga ve vzpomínkách zmínily, jak otec učil Husovo vyznání pravdy malou Olinku, která mu seděla na kolenou).¹⁵¹

Masaryk byl podle slov Alice klidný, upřímný a pravdu milující, což se jasně projevilo na jeho postoji k hilsneriádě. Ačkoli stál proti většině a vysloužil si i nenávisť některých svých studentů, důsledně bojoval proti pověře, a to z přesvědčení, že „tato pověra je nebezpečná a vede k násilí všeho druhu.“¹⁵²

---

¹⁴⁷ MASARYKOVÁ, Alice G., HÁJKOVÁ, Dagmar, ed. a KOKEŠOVÁ, Helena, ed. *Dětství a mládí: vzpomínky a myšlenky*. Vydání první. Praha: NLN, s.r.o. ve spolupráci s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, v.v.i. a Ústavem T.G. Masaryka, o.p.s., 2022. 168 stran. Ego: paměti, deníky, korespondence; svazek 31., s. 54.

¹⁴⁸ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 50—52.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 94—95.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 96.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 98.

¹⁵² MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 113—114.

Vztah Tomáše Masaryka k dětem je mimo zápisy jeho rodinných příslušníků (Alice, Olga, vnučka Anna...) zaznamenán v publikaci *Masaryk a děti*. Podle sepsaných vzpomínek byl spíše tichým pozorovatelem, který vzbuzoval úctu, nikoli strach. Dcera Augusta Seydlera Antonie Dlabalová vzpomíná, že profesor dělal také úkony netypické pro muže; loupal dětem pomeranče a účastnil se jejich her.¹⁵³ Jan Herben a Masarykova vnučka Anna Masaryková zmiňují, že mluvil s dětmi jako s dospělými a sobě rovnými.¹⁵⁴

Podle Olgy Revilliodové-Masarykové se Masaryk považoval za „špatného vychovatele“, s čímž jako jeho dcera rozhodně nesouhlasila. Tomáš Masaryk si pro své děti vždy našel čas; dělal také (jak už bylo řečeno) činnosti tradičně svěřované ženské části rodiny či chůvám; svou několikaměsíční dceru například na cestě na Slovensko krmil mlékem z láhve. Matka a otec byli v rodině rovnoprávní. Oba disponovali vysokými ideály, o nichž se otevřeně mluvilo.¹⁵⁵

„Nikdy jsme v něm [Masarykovi, pozn.] necítili ani stínu otce-despoty... Tata nám dal mnoho demokratického smyslu pro rovnost. Dal nám hodně volnosti, pohybu a radostí.“¹⁵⁶ Napsala Olga R. Masaryková.

Oba rodiče Masarykovi měli vztah k dětem založený především na vzájemné úctě a rovnoprávnosti. Ludmila Schieszlová, dcera Jana Gebauera, vzpomíná, že v rodině Masarykových bylo dítě především plnohodnotným člověkem. Dětské rošťárny byly brány s nadhledem a pochopením; zároveň měly děti vštěpovány hodnoty jako pravdomluvnost a také schopnost argumentace a hájení vlastního názoru.¹⁵⁷

Charlotta Masaryková žila pro svou rodinu, přesto se nevzdala svých zájmů, hlavně hudby, která ji provázela celý život. Každý den si pro sebe vyhrzovala hodinu, kdy nerušeně odpočívala. Alice tuto činnost vnímala jako velice rozumnou, protože její matka dobře znala své síly a také poskytla dětem možnost se zklidnit a naučit se ohleduplnosti.¹⁵⁸

Paní Masaryková byla povahou citlivá, ale také oplývající velkým smyslem pro povinnost a praktické věci. Alice vzpomíná, že když rodině přišel telegram z Vídně oznamující úmrtí

---

¹⁵³ DLABALOVÁ, Antonie. *Doma u Masaryků*. In: *Masaryk a děti*, sborník vzpomínek. Praha: A. Bartoš, 1935, s. 15.

¹⁵⁴ Masaryk a děti, s. 26 a MASARYKOVÁ, Anna. *Po návratu*, tamtéž, s. 56.

¹⁵⁵ REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel ve své rodině*. In: *Otec a syn*. Tomáš Garrigue a Jan Masarykové ve vzpomínkách přátel a pamětníků. Praha: Pragma, 2000. 184 s., s. 122-123.

¹⁵⁶ REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel ve své rodině*, s. 126.

¹⁵⁷ SCHIESZLOVÁ, Ludmila, *Rodiče a děti*. In: *Masaryk a děti*, s. 64.

¹⁵⁸ MUA, fond Alice G. Masaryková, *Vzpomínka na matku*, s. 4.

Alicina dědečka, Charlottě stékaly slzy po tváři, přesto pokračovala v rozdávání porcí oběda svým dětem.¹⁵⁹

Charlotta Masaryková provázela děti na jejich různé sportovní aktivity (např. do Sokola, viz dále). Měla na své potomky velký vliv, co se týkalo umění, které pro ni bylo životně důležité. Alice zmiňuje, že ji i její sourozence vedla k pečlivému výběru knih. Sama Charlotta milovala zejména Shakespeara, Byrona a Charlottu Brontëovou. Pečlivě studovala také veřejně činné osobnosti, jakými byli Horace Mann a Tomáš Pain.¹⁶⁰

Charlotta Masaryková byla výjimečnou ženou, ve které se spojoval rozum a praktičnost s citem a láskou k lidem. Ve svých názorech byla pevná a jistá, v činech byla patrná úcta k životu a vděčnost.¹⁶¹

K otázce vyrovnávání se dětí se silnými, nadanými rodiči z odlišných kultur máme k dispozici postoj Olgy Revilliodové-Masarykové. Velmi prý pomohlo otcovo jemné vedení a také pevná víra v Boha u obou rodičů. Proti obecnému názoru, že „dětí velkých mužů za moc nestojí“ staví Olga slova svého otce, který prý ve svých dětech viděl „dost nadanou bandu“.¹⁶² Přesto na děti, snad zejména nejstarší dceru Alici, dopadala tíže ze srovnání se svými téměř ideálními rodiči, jistá existenciální krize je cítit například z Aliciných dopisů z vězení i soukromých poznámek.

6.2.3 Matiegkovi

Oba rodiče Ludmily Matiegkové měli vztah k přírodě a rádi trávili čas mimo město. Marie Matiegková milovala ptáky, proto v bytě od doby holešovického pobytu nechyběly klece s papouškem, stehlíky, čížkem, hejlem a drobnějšími exotickými ptáčky. Velmi se zde dařilo zejména kanárkům, o jejichž chov se zajímal Jindřich Matiegka. K Marii Matiegkové přilnula samice zeleného papouška jménem Lora. Po majitelčině smrti pták dlouho truchlil a na ostatní členy rodiny pohlížel dlouho s nechtí, i když Jindřicha Matiegku se postupně naučil tolerovat.¹⁶³

Jindřich Matiegka mimo jiné s ohledem na to, že měl vlastní dceru, propagoval rovný přístup k oběma pohlavím. Měl silný cit pro spravedlnost a sám přistupoval ke svým studentkám

---

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 91.

¹⁶⁰ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 82—83.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 91, 104, 106.

¹⁶² REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel ve své rodině*, s. 127.

¹⁶³ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, strojopis. Archiv Národního muzea, fond Jindřich Matiegka, k. č. 1a, s. 276-277.

stejným způsobem, jako ke studentům. Vyžadoval od nich plné nasazení a plnění všech povinností, nevěřil tehdy ještě hojně rozšířenému názoru o fyzické i mentální křehkosti žen. Své studentky bezpodmínečně podporoval, byl jim (stejně jako studentům) téměř otcem; mnohé se díky němu lépe mohly uplatnit v pracovním životě. Jindřich Matiegka by byl uvítal ještě více studentek na univerzitě; nebyl spokojen s tím, že mnoho potenciálních studentek postrádalo podnikavost a ochotu obětovat víc svému vzdělání. Nebyl kritikem manželství, ale přílišnému z pohodlnění v něm (což se podle něj týkalo stejně tak mužů, jako žen).¹⁶⁴

Antropologická profese a životní zájem Jindřicha Matiegky přirozeně prosakovaly do životů ostatních členů rodiny a služebných. Například z různých nalezišť a ze starého židovského hřbitova putovaly do bytu Matiegkových kosterní pozůstatky, které profesor čistil, třídil a uskladňoval. Ostatní si museli zvyknout na neustálou přítomnost nebožtíků. Malá Ludmila se ani v nejútlejším věku koster nebála, naopak měla velkou zálibu v prohlížení zubů nebožtíků. Ráda sledovala otce při práci; naopak Marie Matiegková nikdy neprojevila větší zájem o antropologii, ačkoli se jí její manžel snažil do oboru zasvětit a vychovat si v ní pomocnici při práci. Marie Matiegková nikdy neodmítla pomoci svému muži, ovšem s jeho prací se nedokázala, pravděpodobně prý kvůli tehdejší dívčí výchově, sblížit. O to více se snažil Jindřich Matiegka probudit zájem o vědeckou práci ve své dceři, což se mu také podařilo.¹⁶⁵ Ludmila vyrůstala v kontaktu s otcovou prací; často byla tatínkem zavolána do pracovny, aby se podívala na nejrůznější preparáty a poslechla si zajímavostmi prokládanou zkrácenou přednášku.¹⁶⁶

Jméno Ludmila pro dcerku vybrala Marie Matiegková, přičemž otec ochotně souhlasil, jelikož se jednalo o krásné, české jméno; babička z matčiny strany chtěla mít z vnučky Františku, ale Marie Matiegková se postavila proti, jelikož neměla v oblibě zdrobnělinu tohoto jména, „Fany“. Babička Stránská se s dceřinou volbou nakonec smířila, protože jméno mělo vazbu k jejich rodovému městu, Mělníku¹⁶⁷ (sv. Ludmila je patronkou Mělníka). Rodiče oslovovali malou dceru „Milka“, tuto zdrobnělou podobu jména používala Ludmila Matiegková vlastně celý život.

Co se týče Ludmilina vztahu k rodičům, ze Vzpomínek jasně vyplývá respekt a láska k otci. Jindřich Matiegka byl dceři vzorem, učitelem, společníkem a v pozdějším životě kolegou a přítelem. K matce Ludmily, Marii (Stránské) Matiegkové, máme k dispozici mnohem méně

---

¹⁶⁴ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 293.

¹⁶⁵ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 398-400.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 400.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 224.

informací. Marie Matiegková byla poněkud rezervovanější a méně citově založená, než její manžel.¹⁶⁸ Ve vztahu k dceři dost možná chyběla vřelá náklonnost, kterou Ludmila Matiegková postrádala nejen v dětství, ale i v pozdějším životě.¹⁶⁹

6.3 Každodenní život

6.3.1 U Gebauerových

Ačkoli se Marie Gebauerová narodila v Pardubicích, většinu života strávila v Praze, kde Jan Gebauer brzy po dceřině narození získal místo. První čtyři roky bydleli v Mariánské ulici¹⁷⁰ v domě „U zlatého štítu“; Mariiny vzpomínky z tohoto místa se týkají především velkého obývacího pokoje, kde si hrála na prodavačku či na švadlenu. Paní Gebauerová děti důsledně vedla, aby nikdy nerušily otce v práci; jeho pracovna pro ně byla posvátným místem a v její blízkosti musely zachovávat ticho a klid. Oba rodiče zato ve volném čase často brávali své potomky na procházky za hradby, někdy pokračovali na Václavské náměstí. V létě chodili k vltavskému přivozu.¹⁷¹

Starší a velice neposedný Mariin bratr Bohuš v té době začal chodit v Praze do Svobody mateřské školky, zatímco Mária zůstávala doma s matkou.¹⁷²

Kvůli stěhování reálné školy, kde Jan Gebauer tehdy pracoval, rodina přesídlila v roce 1875 do Kateřinské ulice. V těsné blízkosti se nacházel dobytčí trh, který skýtal pro děti zajímavou podívanou. Zejména Bohuš se tam proti matčinu zákazu chodil bavit; Marii špinavé prostředí příliš nelákalo. Dívky chodily na procházky na Karlovo náměstí a do Společenské zahrady Na Slupi¹⁷³. Z okolí ještě stojí za zmínku blízká vila Amerika¹⁷⁴, která značila tehdy „konec“ Prahy.¹⁷⁵ Gebauerovi měli tehdy dobré sousedy, se kterými se spřátelili. Starší svobodná sousedka se stala přítelkyní paní Gebauerové a pomáhala vychovávat dívky v šetrné hospodyně.

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 103-108.

¹⁶⁹ Ludmila Matiegková hledala v dospělosti citovou vazbu (nahrazující vřelou mateřskou lásku) u svých přítelkyň, které byly často výrazně starší, než byla ona sama. Více viz HAVLŮJOVÁ, Hana: Okouzlení Egyptem. Ludmila Matiegková (1889-1960).

¹⁷⁰ Husova ulice. V 19. století se část ulice od Mariánského náměstí ke Karlově ulici nazývala Mariánská podle kostela Panny Marie Na Louži. Zdroj: Uličník. Husova ulice. Dostupné z: [Uličník | Praha 1](#).

¹⁷¹ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 108-109.

¹⁷² Tamtéž, s. 121.

¹⁷³ Společenská zahrada Na Slupi byla vlastněna šlechtickou zahradnickou společností Böhmische Gartenbaugesellschaft. V letech 1889-1900 sem byla přemístěna botanická zahrada Univerzity Karlovy, která pozemky odkoupila. Zdroj: Lubomír Hrouda. Botanická zahrada PFF UK Na Slupi – včera, dnes a zítra. Živa 3/2020. Dostupné z: [layout KRIDA](#).

¹⁷⁴ Později mimo jiné na několik let sídlo gymnázia Minervy

¹⁷⁵ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 133-136.

Děti měly starší ženu velmi rády, Marie u ní trávila čas, kdy poslouchala různé příhody a nové vtipy z „Palečka“¹⁷⁶.

Nejstaršího syna Bohuslava zapsala Julie Gebauerová do Sokola a spolu s Marií se často chodily dívat na průběh cvičení. Marie tehdy staršímu bratrovi záviděla, protože sama musela počkat až do nástupu na školu.¹⁷⁷

Ze druhé třídy přinesla Marie domů neštovice, a tak byli její sourozenci (Bohuš a Julinka) narychlo odvezeni k pardubickým prarodičům. Julie Gebauerová se tehdy velmi trápila, že by její dcera měla po nemoci doživotní stopy, proto jí boláky potírala mandlovým olejem; tato procedura pomohla u Marie a později i u ostatních sourozenců, jizvičky byly zcela zahojeny.¹⁷⁸ Julie Gebauerová nemocné členy rodiny obětavě ošetřovala, sama nestonala prý ani jednou.¹⁷⁹

Po rodinném stonání se narodila Gebauerovým další dcera, tatínkova nejmilejší, Liduška. Další v pořadí, Helenka, přišla na svět dva roky po ní. Poslední dcera, Jiřinka, zemřela v útlém věku několika týdnů. Její smrt paní Gebauerovou velice zasáhla.¹⁸⁰

Profesor Gebauer byl v roce 1876 uvolněn z povinností středoškolského učitele, a tak se mohl plně věnovat vědecké práci. Na tu potřeboval mít absolutní klid. Márinka si jednou hrála s kamarádkou v jídelně, a i když se snažily být potichu, příliš se jim to nedařilo. Gebauer si proto zavolal Marii do pracovny, kde ji měl na očích; dcerka si tam mohla hrát, ale jen sama a tiše. Otcova pracovna byla pro děti posvátným místem, kde měly dovoleno sáhnout pouze na odpadkový koš (ten s oblibou vybíraly, protože tam nacházely všelijaké zajímavosti).¹⁸¹

Po narození dcery Ludmily se rodina přestěhovala do prostornějšího bytu v Sokolské ulici¹⁸². Profesor Gebauer tam měl pracovnu oddělenou velkým pokojem, děti zase velký balkón a přístup do zahrady. V bytě ovšem zpočátku dělali nepříjemnosti přemnožení švábi, z nichž jeden přicestoval s Márinkou do školy, kde vyděsil všechna děvčata. Malá Marie vnímala příhodu jako velikou ostudu a paní Gebauerová musela ve škole dosvědčit, že jsou čistotná rodina. Situace se vyřešila pořízení ježka, který brouky vylovil. Byt v Sokolské ulici měl ještě jednu vadu, v zimě do něj táhlo natolik, že děti musely spát v nejteplejším pokoji u kuchyně.

---

¹⁷⁶ Paleček, Humoristický týdeník obrázkový. Vycházel v letech 1872-1887 J. Otto. Zdroj: Digitální knihovna NKP. Dostupné z: [Paleček | Národní knihovna České republiky | Digitální knihovna Kramerius](#).

¹⁷⁷ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 136-140.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 141-142.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 142-143.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 143.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 146-147.

¹⁸² Název Sokolská ulice se používal od roku 1867, dříve byla známa jako Horní Hradební. Zdroj: Encyklopedie Prahy 2. Sokolská (Nové Město). Dostupné z: [Sokolská | Encyklopedie Prahy 2](#).

Proto se Gebauerovi už po roce stěhovali do domu v Ječné ulici (naproti klášteru sv. Anny), kde bydleli následujících sedmnáct let.¹⁸³ Profesor pronajal pro své děti malou zahrádku s bazénkem. Starší sourozenci se tam často učili, mladší si hráli.¹⁸⁴

Roku 1880 byl Jan Gebauer konečně jmenován mimořádným profesorem slavistiky, ovšem musel se spokojit s poměrně nízkým platem. O dva roky později dosáhl vysněného cíle, když byl jmenován řádným profesorem se zaměřením na starší fázi českého jazyka a literatury na české sekci pražské univerzity.¹⁸⁵

Každé ráno děti odcházely do školy, zpět dorazily na oběd, který musely sníst spořádaně a beze zbytků. Jídlo bývalo prosté, ale podávalo se ve slavnostní náladě, přičemž se vždy muselo počkat na otce rodiny. Po odpoledním odpočinku chodil profesor na procházku. Večeře se podávala v sedm hodin a byla opět záležitostí společnou. Děti poté pracovaly na svých domácích úlohách, přičemž se často obracely s dotazy o pomoc ke své mamince. Ta si běžně přinesla šití, ale k tomu ochotně pomáhala svým potomkům s němčinou, přezkoušením z dějepisu, úpravou textu apod. Na některou z dívek pak připadlo uspávání nejmladšího sourozence; Marie se ráda této povinnosti ujímala, protože v rámci ukolébání malého dítěte mohla vyprávět pohádkové příběhy, které zbožňovala.¹⁸⁶

V pamětech Marie Gebauerové je několikrát zdůrazněno vlastenecké cítění rodiny. Děti prý přirozeně získávaly nadšení pro vlast pomocí četby moderních českých autorů (od nejstaršího Erbena a Němcové po Nerudu, Čecha, Vrchlického, Jiráka a Zeyera).¹⁸⁷

V Mariiných deseti letech rozhodnuto, že bude na nějakou dobu žít v Pardubicích u prarodičů a chodit tam do školy. Nakonec v Pardubicích Marie strávila jeden školní rok. Po počátečním stesku si Mária rychle zvykla na menší město, které považovala stejně tak za svůj domov. Marie cítila silnou vazbu ke svému rodnému místu a vždy se těšila na prázdniny, které trávila u matčiny rodiny. Wernerovým patřil velký dům na náměstí, u ústí Bartolomějské uličky. Podle vyprávění Mariiny babičky dům dříve patřil vysoko postaveným šlechticům, což mladé dívce umožňovalo rozvíjet své romantické představy. Marie pardubický dům svých prarodičů milovala. Ve velkém pokoji, kterému říkaly děti „kostel“, si mohly kolem sloupu kopat s míčem. Velký dojem na mladou dívku zanechalo pardubické náměstí s mariánským sloupem;

---

¹⁸³ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 148-150.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 155-156.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 167-174.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 186-187.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 220.

babička musela malou Marii vytrhnout ze zahálky, když chtěla celé hodiny pozorovat dění na prostranství.¹⁸⁸

Na pardubický pobyt Marie Gebauerová vzpomínala velice ráda. V klidných chvílích babička pletla na drátčích ponožky a vyprávěla, zatímco Márinka držela na klíně pannu¹⁸⁹ od maminky a napjatě poslouchala.¹⁹⁰

Pardubická zima s sebou přinesla spoustu sněhu, a obyvatelé tak chodili bruslit na labské louky. Marie si mohla kluziště užít spolu s ostatními bruslaři. Ještě o generaci dříve její matka bruslit nemohla, protože se to pro dívku ze spořádané rodiny neslušelo. Na kluzišti bylo krásně zejména večer, když kolem svítily olejové lampičky a lampióny a hrál flašinet. Se setměním ale musela Marie domů, aby se babička příliš nestrachovala. Ke svačině dostala dívka buchtu a pečená jablka. Konala se tehdy „černá hodinka“, během níž dospělí vypravovali rodinné a místní historky, např. o útěku před Prusy, požáru v Bartolomějské uličce, potopách a epidemii cholery.¹⁹¹

Během Mariina pardubického pobytu se narodila její nejmladší sestra, Helenka. V rodině se prý vůbec nevykládalo o vráně či čápovi, jak bylo tehdy obvyklé. Narození i smrt se braly bez větších emocí i vysvětlování. Pro Marii tato záležitost prý neměla zajímavosti, a více o ní tedy nebádala. Mladá Marie Gebauerová obecně příliš nevěřila v pověry, nadpřirozené bytosti a různé strašáky.¹⁹²

S příchodem jara se malá Marie mohla těšit na procházky a čas strávený venku. Jak psal v dopise Márince její otec, byla to výsada menšího města, o kterou byly ochuzeny mladší sestry (Julie, Liduška); rády by prý pobíhaly venku, ale Praha tyto způsoby neumožňovala, takže se mladé dívky musely spokojit s hlídáním nejmladší Helenky a s poklizením tatínkovy pracovny.¹⁹³

V Praze Gebauerovi po dlouhém spoření ušetřili dost peněz, aby mohli koupit klavír. Julie Gebauerová zamlada výborně hrála a teď svůj um využila pro potěchu a pobavení svých dětí. Ze všech dětí zdědila matčino hudební nadání pouze Julinka, která ale pro chatrné zdraví nakonec nenastoupila na konzervatoř, jak by si bývala přála.

---

¹⁸⁸ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 9-15.

¹⁸⁹ Na této panence se Marie měla naučit šít, pozn. *Rodinné vzpomínky*, s. 13.

¹⁹⁰ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 17-18.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 22-26.

¹⁹² Tamtéž, s. 26-28.

¹⁹³ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 28.

Pardubice se kromě prázdninového sídla staly také místem pro pobyt dětí v případě nakažlivých nemocí nebo očekávání nového potomka. Když byla Julie Gebauerová v pokročilejším stádiu těhotenství, poslala děti do Pardubic za příbuznými. Čtrnáctiletá Marie tehdy byla jmenována do čela výpravy. Pilně psala zprávy o sobě i ostatních mamince do Prahy a také tatínkovi, který spolu s Julinkou odjel ke svému bratru Josefovi. Při odjezdu babičky Wernerové za dcerou do Prahy byla zodpovědnost za vedení domácnosti předána právě Márince. Když se děti vrátily do Prahy, mohly přivítat nového bratříčka, maminčina vytouženého Jeníka.¹⁹⁴

6.3.2 U Masarykových

V rodině Masarykových se ještě krátkou dobu po narození prvních dětí (Alice a Herberta) mluvilo anglicky a německy. Po příjezdu do Prahy se začaly děti i Charlotta Masaryková pilně učit českému jazyku. Alice ve vzpomínkách uvádí, že poté doma mluvili výhradně česky a ostatní jazyky prý ona i Herbert zapomněli.¹⁹⁵

Už v roce 1880 (za vídeňského pobytu) si Charlotta G. Masaryková vedla záznamy o svém prvním dítěti. Alice podle deníku¹⁹⁶ ve svém jednom roce disponovala slovní zásobou obsahující slovíčka: Papa, Mamma, Nein, Garten, Papen (jíst), yes, bitte. Její mluva byla směsicí němčiny a angličtiny. Milovala květiny, zahradu a hudbu (vždy začala v nadšení tleskat a tančit, když ji zaslechla). Malá Alice byla energický smíšek, kterého všichni milovali. V březnu 1882 šla Alice poprvé do luteránského kostela; přes bohoslužbu seděla tiše a způsobně.¹⁹⁷

V Praze se rodina profesora Masaryka usadila nejprve v Karlově ulici¹⁹⁸ na Smíchově; z bytu bylo vidět do klášterní zahrady, kde pracovaly řádové sestry.¹⁹⁹

Od roku 1884 bydlela rodina ve vile Osvěta. Z tohoto prosvětleného domu s prostornými zahradami pochází Aliciny první souvislejší vzpomínky. Děti trávily čas mimo jiné v otcově pracovně, kde profesor pracoval od deváté ráno. Pracovna byla klidným a bezpečným

---

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 188-193.

¹⁹⁵ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 41.

¹⁹⁶ Zachovalo se jen torzo, několik stran pokrývajících Alicina první léta.

¹⁹⁷ MUA, To our Alice, fond Charlotta G. Masaryková. Karton 1, složka 7.

¹⁹⁸ Dnešní Holečkova ulice. Zdroj: Názvosloví veřejných prostranství Smíchova. Dostupné z: [Historický atlas měst | Historical Towns Atlas](#). Také Deset pražských bytů Masarykovy rodiny. Z: [Deset pražských bytů Masarykovy rodiny | Praha 1](#).

¹⁹⁹ MASARYKOVÁ, Alice. *Dětství a mládí*, s. 41.

prostředím, profesorovi nebyly na obtíž dětské hrátky probíhající kolem něj, dokonce se někdy do her zapojil, např. když vozil Herberta nebo Alici na velké knize Aristotela.²⁰⁰

Zhruba v pěti letech se Alice Masaryková začala učit hře na klavír. Její učitelkou byla Charlotta, která hrála sama výborně. Od matky přišel také impuls k dalšímu Alicině zájmu; bylo jí sbírání rostlin do herbáře. Herbert naproti tomu disponoval sbírkou nerostů a aktivně chytal pomocí síťky motýly a další hmyz, který následně vystavoval.²⁰¹

Děti v rodině Masarykových měly podle vzpomínek známých k dispozici nejrůznější věci na hraní a dovádění. Patřily k nim stavebnice, natahovací lokomotiva²⁰², stavební kamínky a pohyblivé hračky na pérka. V bytě se děti mohly také houpat na kruzích a na houpačce. Dívky si hrály s také s panenkami, jak lze usuzovat ze vzpomínky Antonie Dlabalové, dcery Augusta Seydlera. Té Masaryk přivezl z Vídně jako dárek krásnou pannu; spřátelení profesori vozili z cest dárky nejen pro své děti, ale i pro děti ze druhé rodiny.²⁰³ Houpačku měla mládež k dispozici jak ve vile Osvěta, tak v Thunovské ulici, kde visela ve dveřích vedoucích ze salonu. U dětí byla tak oblíbená, že se dokázaly spolu poprat o to, kdo se pohoupe první.²⁰⁴

Od rodinných příslušníků dostávaly děti příležitostně dárky; například od babičky Garriguové přicházel časopis *St. Nicholas*, na nějž se Alice velmi těšovala, mimo jiné také proto, že jí připomínal „*matčino vypravování o jejím dětství, o jejich bílém domě v zahradě a o škeblích, jež jim strýc kapitán přinášel ze svých cest*“.²⁰⁵ Od otce zase jednou dostala spolu s Herbertem dřevěné hračky, knížku starých ruských pověstí a krásný kroj. Později Alice s Herbertem, kteří se na rozdíl od mladších sourozenců učili v útlém věku rusky, četli příběhy a obdivovali nádherné ilustrace²⁰⁶, jak zmiňuje ve své vzpomínce na dětství s Masarykem mladší sestra Olga. Na výuku ruštiny měly starší děti domácí učitelku.

Do Školské ulice se rodina odstěhovala kvůli sporům s domácím vily Osvěta, který patřil k upřímným zastáncům pravosti Rukopisů. Profesor Masaryk měl z nového bydliště blíže na univerzitu, kde přednášel mj. o současných sociálních problémech. Alice s Herbertem měli školu dokonce přímo u domova.²⁰⁷ Ke Školské ulici se pojí Alicina vzpomínka na Vánoce, o

---

²⁰⁰ Tamtéž, s. 43.

²⁰¹ Tamtéž, s. 43-44.

²⁰² ČERVENKOVÁ, Klára. *S dětmi*. In: Masaryk a děti, s. 12.

²⁰³ DLABALOVÁ, Antonie. *Doma u Masaryků*. In: Masaryk a děti, s. 15—16.

²⁰⁴ KRAICZOVÁ-KOLOUCHOVÁ, Hana. *Vzpomínky na profesora Masaryka a rodinu*. In: Masaryk a děti, s. 28.

²⁰⁵ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 55.

²⁰⁶ REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel*. In: Otec a syn. Tomáš Garrigue a Jan Masarykové ve vzpomínkách přátel a pamětníků, s. 129.

²⁰⁷ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 57—59.

kterých byla nemocná. Při těžké spále ji obětavě ošetřovala matka v izolačním pokoji, kterým se stala jídelna. Následujícího jara se narodila malá Eleonora, jejíž brzký skon velmi zasáhl především Charlottu. Rodina tehdy měla společnou domácnost se strýcem Ludvíkem, což postupem času přestalo vyhovovat, proto profesor Masaryk našel vhodný byt v Tomášské ulici na Malé Straně.²⁰⁸

Malá Strana měla pro vyrůstající děti podmanivé kouzlo. V Tomášské ulici se narodila Alicina nejmladší sestra, Olga. Tehdy dvanáctiletá dívka byla přítomná u jejího porodu jako matčina podpora (otec byl v té době ve Vídni) a později pomáhala s péčí o malou sestřičku, například když ji přebalovala. Malostranský byt neměl zavedenou vodu, pitnou vodu si proto rodina přinášela z pumpy na dvoře. Z oken bytu bylo vidět na Valdštejnské náměstí a na věž svatovítské katedrály. Stěny zdobily akvarely a kresby od Hanuše Schwaigra. Nábytek citlivě ladil (dílo Charlotty), zahrnoval velkou knihovnu z matného dřeva, židle gotického stylu, rohovou pohovku a divan. Podlahu pokrýval perský koberec, v salonním výklenku Charlotta pěstovala rostliny, poblíž něho stál její milovaný klavír. Vedle salonu měl pracovnu Masaryk. Pracovně dominovaly tzv. „holubníky“, otevřené skříně na ukládání poznámek. Tomáš Masaryk měl velký pracovní stůl a stojatý pult, jelikož často psal své poznámky vestoje. Charlotta Masaryková pečlivě najímala dívky, které pomáhaly s úklidem velké knihovny (mezi věrnými pomocnicemi v domácnosti Alice zmiňuje Fanušu Jaroškovou, Mařku Bláhovou a Boženu Exnerovou²⁰⁹). Děti měly od matky nařízeno chodit přes pracovnu po špičkách a nerušit otce v práci. Když se na něco potřebovaly zeptat, stály u stolu, dokud Masaryk nezvedl hlavu a nevyslechl je. Tomáš Masaryk měl obdivuhodnou schopnost soustředit se, i když mu tříletá Olinka lezla po židli nebo když spolu s Jendou hrála na podlaze kuličky.²¹⁰ Děti vůbec kupodivu neměly zakázaný přístup snad do žádné části domu a otcova pracovna byla nejen pro ně, ale i pro jejich kamarády skvělým místem pro schovávání (podle vzpomínky Heleny Pavelcové-Seydlerové, dcery profesora Seydlera, ale také podle MUDr. Hany Kraiczové-Kolouchové).²¹¹

Z Tomášské ulice se rodina načas přestěhovala na Hradčany. Na Adrese Loretánská ulice 9 bydleli Masarykovi dva roky, poté se vrátili na Malou Stranu, jelikož malé školáky zmáhal každodenní výšlap hradčanských schodů. Poté až do roku 1907 bydlela rodina v moderním bytě v Thunovské ulici.²¹² Tam podle vzpomínky MUDr. Hany Kraiczové-Kolouchové měli všichni

---

²⁰⁸ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 60—61.

²⁰⁹ MUA. Vzpomínka na matku, fond Alice G. Masaryková, s. 1..

²¹⁰ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 90—93.

²¹¹ PAVELCOVÁ-SEYDLEROVÁ, Helena. Stále stejný. In: Masaryk a děti, s. 60. A TAKÉ MUDr. Hana Kraiczová, s. 27.

²¹² MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 93—94.

k dispozici čtyři pokoje. Zajímavá byla pro děti Masarykova pracovna (na schovávání), další pokoj, kde se provozovalo pro zábavu kejklířství a dlouhý salon, kam hosté chodili popíjet čaj podávaný paní Masarykovou.²¹³

Ve stravování platila v rodině Masarykových jednoduchost a střídmost, což byly požadavky Tomáše Masaryka. Oba rodiče kladli důraz především na kvalitu potravin. Děti chodili k obědu přesně v půl jedné, mezi jejich povinnosti patřilo řádné ustrojení. Otec je napomínal, aby jedly způsobně a neměly lokty na stole. Zvláštní pochoutkou byl morek, který byl pečlivě rozdělen mezi všechny členy. Velkou oblibu měl malý obřad, kdy při odpolední kávě Masaryk namočil každému dítěti ve svém nápoji kostku cukru.²¹⁴ Po obědě Alice někdy doprovázela otce do kavárny (kavárna Union či Holandská na Eliščině třídě), kde pro ni otec objednal k pití kávu se šlehačkou; ke čtení pak dostala obrázkové časopisy.²¹⁵

Tomáš Masaryk se podílel také na pohybové výchově svých dětí. Učil je jezdit na velocipédu,²¹⁶ dále propagoval pohyb na čerstvém vzduchu (turistiku) a z moderních sportů tenis.²¹⁷

Charlotta Masaryková si potrpěla na kvalitní oblečení pro děti; na nákupy se vydávala každoročně na podzim. V létě chodila s dětmi na plovárnu, v zimě je doprovázela bruslit na kluzišti. Děti navštěvovaly pravidelně Sokola, kam jim matka také dělala doprovod.²¹⁸

Odmalička byly děti vedeny ke čtení, přičemž mezi oblíbenou literaturu u Masarykových patřili například Broučci od Jana Karafiáta, dále ruské byliny přivezené Masarykem z jeho cest a německé pohádky. Alice si zamilovala Babičku od Boženy Němcové, ke které se vracela celý život. V pozdějším věku četly děti Dickense (Kroniku Pickwickova klubu). Ze světové literatury byli u Alice na předním místě autoři jako A. S. Puškin s L. N. Tolstoj, Mark Twain a Louisa May Alcottová, autorka Malých žen. Českou literaturu četla Alice také velmi hojně, zmiňuje velké autory, jakými byli Mácha a Havlíček Borovský, dále „současnější“ autory, Karolína Světlá, Svatopluk Čech a Eliška Krásnohorská.²¹⁹

Večer Masarykovi trávili čas společně, a to nejčastěji v jídelně, kde večereli na příklad křehkou roštěnku s cibulí nebo rýži s houbami a hráškem. Tato jídla zůstala po celý život pro Alici spojena s jejím dětstvím. Po večeři služebná Fanuša (Františka Jarušková) sklídila nádobí.

---

²¹³ KRAICZOVÁ-KOLOUCHOVÁ, Hana. *Vzpomínky na profesora Masaryka a rodinu*, s. 28.

²¹⁴ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 93.

²¹⁵ Tamtéž, s. 97.

²¹⁶ LAICHTER, Ivan. *Jak TGM rozumí mládí*. In: Masaryk a děti, s. 42.

²¹⁷ DRTINOVÁ-LÖWENBACHOVÁ, Olga. *Kytička vzpomínání*. In: Masaryk a děti, s. 21.

²¹⁸ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 82.

²¹⁹ Tamtéž, s. 83-84.

Rodina se věnovala společenským hrám, vyprávění a zpěvu. Herbert zásoboval ostatní zajímavými fakty o všem možném z pole zoologie a jeho oblíbené antropologie. Jenda zase přinášel novinky z okolí a kvůli své živé a bezprostřední povaze býval často hlavním hrdinou uličnických historek kolujících v rodině. Ze společenských her byla oblíbená hra „Ano-ne“, kde měl vybraný jedinec konkrétními otázkami uhodnout předmět, který vymysleli ostatní.²²⁰

Ke spánku se všichni ukládali kolem deváté hodiny. Alice každý večer čekala na matku, která jí před spaním příhody ze svého života, o svém šťastném dětství v Morrisanii (část New Yorku).²²¹ Jindy spolu matka s dcerou hovořily o umění, společných zájmech a o tom, co se za den událo.²²² Ve svých dopisech Alici do vězení Charlotta Masaryková vzpomíná, jak dceři držela ruku, dokud dívka neusnula. Tato výsada zůstala Alici až do její dospělosti. Až po Alicině odjezdu do Ameriky mohla prý Charlotta prokázat stejnou službu Alicině mladší sestřičce²²³. Všem svým dětem každou noc přála život v obklopení dobra a krásy, a hlavně aby každé z nich k dobru a kráse přispěly svým dílem.²²⁴

6.3.3 U Matiegkových

Rodina Matiegkových se o své první a jediné dítě, Ludmilu, rozrostla v Lovosicích, kde vykonával Jindřich Matiegka vysoce vážené místo panského lékaře. K rodině tehdy neodmyslitelně patřila služebná Máry, kterou Marie Matiegková „dostala do výbavy“. Pomáhala se vším možným kolem péče o dítě, domácnost i lékařskou ordinaci doktora Matiegky.²²⁵ Po krátkém období v Lovosicích se rodina přestěhovala do Prahy, do bytu v Havlíčkově ulici²²⁶ na Smíchově. U domu byla zahrada, kde si mohla malá Ludmila hrát, hlídaná svou matkou; rodina do zahrady měla přístup díky přátelské známosti s továrníkem Koppem, majitelem budovy a přilehlých pozemků. Na Smíchově si Matiegkovi žili skromně (Jindřich Matiegka proti vůli tchána opustil výnosné místo v Lovosicích); pomáhal jim mimo jiné přisun zeleniny, masa a mléčných výrobků od mělnické babičky. Marie Matiegková šila pro dcerku většinu oblečení, Jindřich Matiegka zase velmi zručně vyráběl Milce hračky, mezi

---

²²⁰ Tamtéž, s. 99-101.

²²¹ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 103.

²²² Tamtéž, s. 103-106.

²²³ Také také MUA, fond Alice G. Masaryková. Vzpomínka na matku, s. 1.

²²⁴ GARRIGUE MASARYKOVÁ, Charlotta. Listy matky. Z korespondence paní Charlotty G. Masarykové dopisy poslané dceři do vězení v r. 1916, Praha, klub přátel, s. 20, 100.

²²⁵ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 224-225.

²²⁶ Patrně nyníější Radlická ulice, zdroj: Historický atlas měst, dostupné z: [Historický atlas měst | Historical Towns Atlas](#).

nimi dokonce malá divadélka, pokojíčky či jesličky. Rodina tehdy šetřila, ale rozhodně nemusela žít v chudobě.²²⁷

V Ludmiliných pěti letech se rodina Matiegkových přestěhovala do Holešovic, které tehdy tvořily periferii osamělých činžovních domů a továren mezi poli. V bloku se vyskytovalo několik zajímavých obchodů; k hokynáři byla Milka často poslána nakoupit něco do zásob. Jednou zjistila, že když nakoupí méně zboží, zbyde jí něco z peněz, za což si teoreticky může koupit třešně na mlsání. Z tohoto objevu těžila malá Milka několikrát, ale byla díky své neopatrnosti prozrazena, za což následovala důkladná domluva a několik šlehů metlou. Otcovo zklamání se hluboce vepsalo do Milčiny paměti a bylo pro ni tou největší motivací neprovádět už nikdy takové „obchodní machinace“.²²⁸

Mezi další holešovické obchody, kam Ludmila ráda chodívala, patřilo nit'ařství s koutem plným dětských hraček a lékárna, kde se mimo jiné prodávaly františky a putpuri, jež měla Milka obzvláště v oblibě. O kus dále ležel farní kostel sv. Klimenta, kam ovšem Matiegkovi nechodili.²²⁹

Pětiletá Milka byla zvědavým dítětem, které se neúnavně vyptávalo na vše možné. Jen málokdy se ovšem mohla obracet s dotazy na tatínka, protože ten trávil většinu času mimo domov, v ordinaci, kde neúnavně pracoval. Milka tam měla vstup zakázaný, aby se nenakazila nějakou nemocí. O to cennější pak byly společné chvíle, když se otec vrátil z práce; dívka si totiž s otcem velmi rozuměla. Vždy měla nejradši „klukovské zábavy“, největší vášní jí byl „kůň a bič“. S panenkami si malá Ludmila dlouho hrát nevydržela, i když jí jich rodiče také kupovali dostatek. Naopak láska ke zvířatům byla dívce vlastní, což jí také sblížovalo s otcem, který jí také vyrobil malý zvěřinec.²³⁰

Po večerech, když si udělal otec pauzu mezi lékařskou praxí a vědeckou prací, věnoval se hraní s malou dcerkou. Oblíbenou byla zvláštní hra z otcova dětství, které říkali „huprlata“. Jednalo se o jakési primitivní šachy, kde se hrálo s lepenkovými kolečky.²³¹

Stěhování rodiny na Karlovo náměstí předcházela habilitace Jindřicha Matiegky v oboru antropologie na pražské univerzitě. Starý činžovní dům u ústí Žitné ulice měl dvě křídla a prostorný dvůr, kde se shromažďovali večer nájemníci, kterým se zachtělo čerstvého vzduchu

---

²²⁷ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 233-234.

²²⁸ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 237-238.

²²⁹ Tamtéž, s. 239.

²³⁰ Tamtéž, 240-241.

²³¹ Tamtéž, s. 243.

a kousku přírody. Zejména pro děti se jednalo také o příjemné místo ke hře. Sousedé bydlící ve vyšších patrech byli zejména starší lidé, v přízemí bydlela rodina obuvníka, jinde byl holičský krámk a malý příbytek staré domovnice.²³² Byt Matiegkových byl velmi prostorný; zahrnoval pět pokojů, alkovnu a různé menší místnosti. V altánku s pavlačí se Milka učila a dělala tam domácí úkoly. Zvykla si tehdy pracovat i při hluku a vyrušování, což byla schopnost, která jí vydržela po celý život.²³³

K obyvatelům bytu už od Milčiných nejmladších let také porůznu patřily různé drobnější přírůstky. Jednalo se v první řadě o ptáky chované Marií Matiegkovou; ostatní živočichy měli na starosti Milka s tatínkem. Na jaře si chodili do přírody nasbírat chrousty, které pak Milka chovala v krabici. Jindy se poštětilo chytit větší zvířata, jako byla rosnička, salamandr či veverka. Z výletů po okolí Mělníka si Milka s tatínkem přinášeli čolky a hlemýžďe; ty pak chovali ve sklenicích.²³⁴

Jak dcerka vyrůstala, učil ji otec stále více o správném zacházení s přírodninami. Pod jeho vedením Ludmila začala sbírat nerosty a hmyz, přičemž se naučila, jak nasbírané exempláře uchovávat, aby nedošly zkázy. Přirozeně se dívka také učila jména nejruznějších brouků a později také rostlin, protože všechny žáčky první třídy Vyšší dívčí školy měly od učitele přírodopisu uloženou povinnost založit si herbář. Díky důkladným lekcím a vedení Jindřicha Matiegky si Ludmila nejednou vysloužila ve škole pochvalu.²³⁵

Za Ludmiliných gymnaziálních let se rodina ještě jednou přestěhovala, protože noví majitelé se rozhodli starý činžovní dům na Karlově náměstí zbourat. Nájemníci se museli vystěhovat; Matiegkovi si tehdy našli na byt v Černé ulici²³⁶. Rodina byla nadšena rozkvetlou květnovou zahradou se vzrostlými stromy, stejně tak druhou, kdysi patricijskou zahradou, situovanou těsně za zdí. Nacházelo se v ní sousoší, bazének s vodotryskem, bílé lavičky a pískem vysypané cestičky. Matiegkovi neváhali a byt si spěšně najali. Teprve po přestěhování zjistili četné vady, které skýtal starý dům a stín bujné zahrady. Zdi byly tak vlhké, že na ně nábytek nesměl přiléhat, jinak by zplesnivěl. Balkón postupně prohníval, takže se na něj časem rodina ani neodvážila vstupovat. Také kamna a další zařízení vyžadovaly neustále nějaké opravy. Matiegkovi, zejména matka s dcerou, často uvažovali o přestěhování, ale nakonec zvítězila výhodná poloha

---

²³² Tamtéž, s. 264-265.

²³³ Tamtéž, s. 264-267.

²³⁴ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 276-277.

²³⁵ Tamtéž, s. 277-278.

²³⁶ Ulice spojující Myslíkovu a Opatovickou. Zdroj: Pražský uličník. Dostupné z: [Uličník | Praha 1](#). navštíveno [20.11.2024].

bytu, a hlavně otcův konzervatismus a nechuť ke změnám; rodina nakonec bydlela v tomto krásném, ale nepraktickém bytě více než dvacet pět let.²³⁷

6.4 Život sváteční

Pod kategorií svátečního života bude pro tuto práci řazeno slavení (náboženských) svátků, významných dnů, jako jsou narozeniny či jmeniny, dále sem řadíme slavnosti a obecně nevšední události. Co se týče hlavních svátků souvisejících s křesťanskou tradicí, tedy Vánoc a Velikonoc, ve vzpomínkách Marie Gebauerové jsem zmínku o jejich průběhu nenašla. Lze z toho vyvozovat, že se svátky slavily spíše střídavě a nebyly tak výrazným momentem, aby je autorka zahrнула do vzpomínek na své dětství. Na několika místech Marie Gebauerová uvádí racionální založení obou rodičů a odmítavý vztah k pověrám. Co se týče náboženského cítění a otázky přesahující tento svět, rodiče vedli děti k úctě ke světu jako dílu Božímu, ovšem o metafyzických otázkách, například toho, co se děje po smrti, s ohledem na vlastní stanovisko mlčeli.²³⁸

U Alice Masarykové máme více zmínek o slavení velkých svátků. Děti milovaly především Vánoce, kdy před Štědrým dnem zdobily stromeček ovocem, pozlacenými ořechy, hvězdou a skleněnými rampouchy. Alice zmiňuje, že se u nich ovšem nepeklo cukroví. Otec dětem zprvu při práci (zdobení stromečku) pomáhal. Ve vile Osvěta děti poprvé samy zdobily vánoční stromeček, přičemž jako ozdoby použily pomeranče a jablíčka. Alice přiznává, že už tehdy přímo nevěřila na Ježíška, proto pro ni krásné vánoční koledy (jako „Narodil se Kristus Pán“) neměly v tu chvíli takové kouzlo a vliv, jaký měly na Herberta.²³⁹

Na Velikonoce se u rodiny ujal americký zvyk, který prosadila Charlotta G. Masaryková. Oním zvykem bylo hledání barevných vajíček schovaných po domě; lovu vajíček se účastnily děti i jejich kamarádi. Na Velký pátek Alice chodila do evangelického kostela; tento zvyk jí vydržel i poté, co se pravidelnému docházení na mše v pozdějším věku vzdálila.²⁴⁰

V rodině Ludmily Matiegkové příprava na vánoční svátky začala přinesením velkého stromečku. V prvních letech zdobili stromek rodiče sami, později se k nim připojila také Ludmila. Zdobení ručně vyráběnými ozdobami a cukrovím, které z velké části napekla

---

²³⁷ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, s. 287-288.

²³⁸ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*, s. 26-28.

²³⁹ Tamtéž, s. 44.

²⁴⁰ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 80-81.

Ludmilina matka, trvalo dlouho do noci, ale takové ponocování, patřící k magickému času Vánoc, Ludmile vůbec nevadilo. Svátky byly spojeny typickým jídlem (vánočka, ryby, hlemýždi) a vůní františků a jalovce. Na Štědrý den rodina hostila v bytě dědečka s babičkou, následující sváteční dny zase naopak chodili mladí na oběd k prarodičům (stejně tomu bylo u Velikonoc, svatodušních svátků a na svátek sv. Josefa).²⁴¹ Ke štědrovečerní nadílce byli všichni přivolaní zazvoněním na zvoneček. První vánoční dárek rodičům koupila malá Ludmila, když bydlela rodina v Holešovicích. V kronice vzpomíná na výstavní obchod s porcelánem a jinými drobnostmi, který se pro ni zůstal vděčným zdrojem váziček a sošek vhodných k podarování rodičů či jiných členů rodiny.²⁴²

Událostí spojující vzpomínky jak Marie Gebauerové, tak Alice Masarykové, je slavení Mikuláše. Rodiny pojilo přátelské pouto a obě ženy více (Alice) či méně (Marie) podrobně podávají svědectví o průběhu svátku. Po sblížení s rodinou Masarykových slavili Gebauerovi Mikuláše v jejich bytě. Přítomny bývaly ještě děti profesora Augusta Seydlera. Všem nadílel drobnosti profesor Masaryk v převleku; Marie tehdy prý dostala „kouzelné karty“.²⁴³ Alice Masaryková ještě ve Vzpomínkách popisuje návštěvu Mikuláše, který dětem přinesl ovoce, ořechy a po ujištění od paní Masarykové, že děti byly hodné, dostalo každé z nich malý dárek. Alice si ovšem („jako malý skeptik“) spojila nepřítomnost otce s přítomností Mikuláše a vytušila, že velebný stařec asi pravým Mikulášem nebude.²⁴⁴ K tomuto se vyjadřuje také Helena Pavelcová-Seydlerová, jejíž rodina slavila ve vile Osvěta Mikuláše s Masarykovými.²⁴⁵ Helena Pavelcová-Seydlerová zmiňuje, že Tomáš Garrigue Masaryk byl jako svatý Mikuláš usvědčen s jistotou poté, co děti našly v bytě jeho škrabošku.²⁴⁶ Marie Gebauerová byla zhruba o deset a více let starší než většina ostatních dětí, proto svátek nejspíše už nevnímala dětskýma očima. Sama se již řadila k dospělým členům společnosti.

Mikuláš se slavil také v rodině Ludmily Matiegkové. Na začátku prosince vždy s otcem chodila na mikulášský trh, kde si každoročně kupovali oslíka na kolečkách, kterému se kývala hlava. Nadílka dárků na svátek bývala štedrá; zatímco ostatní seděli a povídali si v jídelně, vykládal otec dárky na starou truhlu pokrytou bílým ubrusem. Společnost sestávající z matky, malé

---

²⁴¹ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 241-242.

²⁴² Tamtéž, s. 237.

²⁴³ Tamtéž, s. 280.

²⁴⁴ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 60.

²⁴⁵ Pozn.: O slavení Mikuláše se zmiňují také jak Alice Masaryková, tak Marie Gebauerová ve svých vzpomínkách.

²⁴⁶ PAVELCOVÁ-SEYDLEROVÁ, Helena. *Stále stejný*, In: Masaryk a děti, s. 61.

Ludmily, prarodičů a příležitostně také tet, byla do ložnice přivolána zazvoněním zvonku, který se v rodině užíval také o Vánocích.²⁴⁷

Průběh oslavy narozenin dětí je popsán u Alice Masarykové. Narozeniny dětí se v rodině slavily po americkém způsobu s dortem se svíčkami a skupinami přátel. Oslava Janova narození probíhala v rušném září po návratu z prázdninové Bystričky, ostatní děti se narodily v květnu v pořadí Herbert, Alice a Olga. Na Olžiny narozeniny hrávala starší dvojice Herbert a Alice spolu s Herbertovým kamarádem představení.²⁴⁸ Z Aliciných vzpomínek se dovídáme tedy převážně o oslavách nejmladších sourozenců, kde už starší Alice s Herbertem mohli působit částečně jako pořadatelé, nejen jako dětští účastníci.

Slavné dny, zahrnující návštěvu osobnosti či náboženské procesí, máme podány zase u Marie Gebauerové. Na jaře se konaly křížové dny, během nichž se Marie se svou třídou vydala ke kapličky sv. Anny nebo k sv. Josefu. Na slavnost Božího těla se v Pardubicích konala velká slavnost; Mária k té příležitosti dostala nové a velmi nákladné šaty, i když šla pouze v průvodu. Pardubické náměstí vonělo po jehličí a bylo vystláno rákosovou trávou. Procesí procházelo kolem oltářů, kde děkan vykonával obřady. Mária vnímala svátek jako oslavu jara a byla jím nadšená. Příliš se naopak nezabývala modlitbami a náboženskou stránkou věci.²⁴⁹ Další významný den v Pardubicích nastal, když do města během své cesty do Prahy zavítal císař František Josef I.²⁵⁰ Mária byla tehdy mezi družičkami, ale celou parádu hodnotí jako nevýraznou oproti slavnostem Božího těla. Císař vypadal jako většina mužů v doprovodu; dostal kytici od hlavní družičky a během chvíle nastoupil zpět do vlaku a odjel.²⁵¹

Neděle jako den sváteční vyniká ve vzpomínkách Ludmily Matiegkové. Ráno rodina vyrážela na nedělní bohoslužbu. Jezdili koňskou tramvají do kostela sv. Josefa na náměstí Republiky; ten navštěvovala také Ludmilina babička, společně pak po mši zašli do cukrárny pro zákusky ke kávě. Ludmila trávila s rodiči pravidelně nedělní odpoledne na procházce (často do Chotkových sadů), později jezdila rodina na krátké výlety. V zimě a nepříznivém počasí volili za svůj cíl Panorámu, případně zůstali doma, kde otec dělal představení laterny magiky či loutkové divadlo. Tehdy byla Milka svědkem zdařilých improvizací oblíbených her (Hadrián z Římsu, Rohovín Čtverrohý aj.).²⁵² Nedělní odpoledne a večery byly vyhrazené pro společné

---

²⁴⁷ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, s. 241.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 81

²⁴⁹ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 36-40.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 40.

²⁵¹ Tamtéž, s. 41-42.

²⁵² J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, s. 242.

chvíle, kdy si Jindřich Matiegka s pravidelností udělal pro svou rodinu prostor v nabitém rozvrhu. Chodilo se do divadla (zejména Vinohradské a Švandovo divadlo), cílem byly nejčastěji populární, odlehčené hry.²⁵³

6.5 Společenský a kulturní život

Gebauerovi v Praze nejprve neměli příliš mnoho známých, se kterými by udržovali společenské styky. Výjimkou byl bratr Julie Gebauerové, Leopold, se kterým se Gebauerovi poměrně často navštěvovali. Méně často zašla rodina za vzdálenou tetou Strandlovou. Stará žena měla velice ráda Mariinu matku; její bezprostřední vystupování a smysl pro humor dělaly z pravidelných návštěv příjemné chvíle. Teta chodila nejčastěji ke Gebauerovým na oběd nebo na večeři, někdy přinesla velice dobré zákusky.²⁵⁴

Rodinné vazby k Pardubicím znamenaly, že tam děti často jezdily na svátky a na prázdniny. Část prázdnin byla ale vyhrazena pro pobyt u příbuzných z otcovy strany.²⁵⁵ Po tragické smrti starého pána Gebauera (spadl nešťastně při česání ovocného stromu a zlomil si vaz), jezdila rodina pouze za babičkou, pobývajíc u provdané dcery. Návštěvy probíhaly řídčeji a ne v plném počtu, protože babička s tetou neměly pro tolik hlav místa na přespání. O to více se prý profesor Gebauer těšil z matčiných návštěv v Praze.²⁵⁶

Během pardubických pobytů se Mária spřátelila s dívkami, se kterými pak chodila pod zámek nebo na louku sbírat žabinec pro babiččina kanárka „Manínka“. O Manínkovi se Marie Gebauerová zmiňuje také ve článku pro časopis *Svět zvířat*; podle článku jí kanárek k srdci nepřirostl, zato se můžeme dozvědět, že už od dětství měla Marie slabost pro psy, i když v rodině žádného chovat nemohli.²⁵⁷ V Pardubicích dováděla Marie s kamarády u vody, kam chodila velice ráda; mohla tam ale pouze během výprav pro žabinec. Jinak neměla povoleno sama chodit ven. Zato každé odpoledne absolvovala procházky s babičkou, přičemž musela být způsobně oblečena.

---

²⁵³ Tamtéž, s. 274.

²⁵⁴ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*, s. 109-112.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 112.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 151-154.

²⁵⁷ LA PNP, fond Marie Gebauerová. Když jsem byla malá... článek, rkp., 16 11, 8.

V neděli brával dědeček rodinu na větší výlety na vinici, nebo až na Kunědice. Tam si děti mohly volně hrát a jíst preclíky, zatímco dospělí se posadili k hovoru a občerstvení u stolů. Z hory byl nádherný výhled na Labe a starý hrad skýtal dětem příležitost pro objevování.²⁵⁸

V Praze navázala rodina Gebauerova přátelské styky s rodinou Tomáše Masaryka. Přátelství se odehrávalo na dramatickém pozadí rukopisných bojů. Jan Gebauer se znal s profesorem Masarykem důvěrněji od roku 1885; v nikom by prý nenašel lepšího spolubojovníka ve sporu o Rukopisy.

Děti Gebauerových se dotkly rukopisné boje také osobně; ve škole jim spolužáci posílali výstřižky s anekdotami a obrázky zesměšňujícími jejich otce. Jedna z Juliiných spolužaček dostala od svého otce (taktéž filologa) zákaz bavit se Gebauerovou dcerou. Dívka si vynutila změnu zasedacího pořádku, což malou Julii dovedlo k pláči. Helenku zase zažila diskriminaci ze strany učitelky, která ji nikdy nevyvolala, i když se školačka dlouho hlásila. Spolužačky na Helenku pokřikovaly „židovko“ a vydělovaly ji ze svého kolektivu; tatínek si pak pro dcerku (tehdy navštěvující první třídu) každý den chodil, aby ji bezpečně odvedl domů.²⁵⁹

Rodinní přátelé pocházející z okruhu otcových kolegů a známých se v období rukopisných bojů dynamicky proměnili. Například dlouhotrvající přátelství s profesorem Kvíčalou²⁶⁰ a jeho rodinou bylo náhle přerušeno, když profesor přešel do tábora obhájců Rukopisů a začal vystupovat proti svému bývalému příteli, jemuž býval také mentorem. Naproti tomu Gebauer získal věrného přítele v profesorovi dějin Jaroslavu Gollovi²⁶¹, jehož rodina mimochodem patřila k prvním pražským přátelům Masarykových.²⁶² K okruhu přátel se také zařadil profesor Otakar Hostinský²⁶³, pro jehož jemnou povahu měl Gebauer vždy slabost.

S Masarykovými se Gebauerovi spřátelili na všech úrovních. Paní Masaryková se stala přítelkyní Julie Gebauerové, spojoval je zájem o práci svých mužů a výchovu dětí. Mariiny mladší sestry (Julie, Ludmila, Helena) byly prakticky vrstevnicemi Alice a Herberta, což je samozřejmě sblížovalo. Všichni společně chodili po pražských památkách i po okolí. Na delší výpravy děti doprovázeli většinou pouze profesor Masaryk a Julie Gebauerová, jelikož paní Masaryková měla slabší zdraví (konkrétně srdeční potíže) a profesor Gebauer poté zase nedostatek času. Marie pamatuje na Charlottu Garrigue Masarykovou jako na výjimečnou ženu,

---

²⁵⁸ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, 31-36.

²⁵⁹ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*, s. 234-239.

²⁶⁰ Jan Kvíčala: filolog, univerzitní profesor a politik

²⁶¹ Jaroslav Goll: historik, univerzitní profesor, překladatel, spisovatel

²⁶² GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 245-262.

²⁶³ Otakar Hostinský: teoretik hudby, univerzitní profesor a estetik

kteřá byla svým dětem nejen matkou, ale i kamarádkou; to učinilo na všechny děti profesora Gebauera veliký dojem. Tomáš Masaryk děti na výletech provázel s nadšením a zapojoval se do jejich her (uměl například neskutečně dobře házet žabky).²⁶⁴

Zatímco v Gebauerově rodině se nevtipkovalo o vážných věcech, zejména když se týkaly bojů o Rukopisy, u Masaryků byla pravidla volnější. Proto se, když na návštěvě nebo při společném čase přišla příležitost, mohlo tropit žerty z některých (většinou méně významných a erudovaných) obhájců Rukopisů.²⁶⁵

Ve vzpomínkách Alice Masarykové vynikají klidné dny doby, kdy rodina bydlela ve vile Osvěta; otec často chodil na schůze s kolegy z univerzity a spolu s matkou se vydával také do Amerického dámského klubu. Na jeho zakladatele, Vojtů Náprstka, a jeho manželku Josefu pohlížela mladá Alice s obdivem. Pozitivně vnímala také dalšího přítele rodičů z Amerického klubu, Josefa Václava Sládka, jehož verše si zamilovala právě v dětství. Alice i Herbert se později skamarádili se Sládkovou dcerou Helenkou.²⁶⁶

Na Vinohradech bývala rodina často v kruhu přátel. Jezdili k nim také příbuzní, zejména strýc Ludvík, mladší bratr profesora Masaryka. Naopak ven z Prahy směřovaly návštěvy Masarykových u prarodičů na Moravě. Alice vzpomíná na háje, zpěv slavíků a vinohrady, kde při procházkách s rodiči děti mlsaly zralé hrozny. Spolu s Herbertem se Alice koupala v řece Dyji. Tam je také otec učil házet „žabky“ a vyřezávat písťalky z vrbového proutí. Ke svačině mívali chléb s máslem připravený od babičky.²⁶⁷

Z rodinného okruhu Alice vzpomínala ještě na dědečka z matčiny strany. Děti se v rámci jeho návštěvy dostaly do německého Hamburku, kde přivítaly spolu s rodiči přísného pána, otce Charlotty, který měl hned připravenou výtku k jejich chování (Alice i Herbert kolem něj rozjařeně dováděli). V rámci uspokojení dědečka poté museli oba kráčet způsobně ve dvojici před dospělými.²⁶⁸

Jak již bylo zmíněno, během bojů o Rukopisy se Masarykovi sblížili s dalšími profesorskými rodinami. Alice vzpomíná na nedělní návštěvy u Gebauerových a Seydlerových (návštěvy probíhaly i druhým směrem). Vrcholem setkání byla pro děti odpolední svačina; k pohoštění dostala mládež buchty, koláče, někdy i pomeranče a drobné pochoutky jako oříšky či rozinky.

---

²⁶⁴ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 279-280.

²⁶⁵ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*, s. 281.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 45-46.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 47-49.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 44.

Zatímco otcové bývali zaměstnáni rozhovorem mezi sebou (obyčejně v pracovně), povídaly si spolu i jejich ženy; Charlotta Masaryková si s paní Gebauerovou velmi rozuměla. O Julii Gebauerové se Alice vyjadřuje jako o velké dámě s „půvabnými způsoby“ a nesmírnou úctou pro manžela. Zmiňuje její vyšší majetkový status, který se ale pro skromný způsob života mladé rodiny projevil na zařízení bytu jen několika pěknými kousky nábytku. Profesor Gebauer byl prý k dětem velmi vlídný a ukazoval jim někdy lístečky, na které si poznamenával staročeská slova a obraty. O nejstarší dceři, Marii Gebauerové, se Alice zmiňuje okrajově, protože starší dívka už byla dospělá a vedla profesní život jako učitelka. Ostatní děti byly pro Alici a Herberta vrstevníky, s nimiž hráli společenské hry, např. ano/ne, „na mlynářku“ a „prstýnek“. Hry se odehrávaly obvykle v obývacím pokoji. Všechny Gebauerovy děti Alice vnímala jako „pěkné a nadané“, důkladné ve školní práci a obdivuhodně ukázněné. Byly vedeny přísněji než děti Masarykovy. Gebauerova dcera Helena (provdaná Listová) ve vzpomínce na Tomáše Masaryka uvádí příhodu demonstrující blízký vztah obou rodin. Po tragické smrti paní Gebauerové prý profesor Masaryk plakal více než její otec a hned nabídl rodině, že se pro ulehčení situace ujme na několik dní malého Jiříka, který ještě ani nevěděl, že jejich maminka nežije. K pobytu Jiříka u Masarykových nakonec nedošlo, protože chlapci se zastesklo a v nestřežené chvíli utekl (naštěstí ho Masaryk brzy dohnal a doprovodil zpátky k rodině, a tak měla příhoda šťastný konec).²⁶⁹

S profesorem a astronomem Augustem Seydlerem chodily děti do hvězdárny na Letné, kde mohly dalekohledem pozorovat oblohu. První žena profesora Seydlera, Anna, pocházela z rodiny matematiků; zemřela v mladém věku na tuberkulózu, zanechala po sobě tři děti. Na druhou paní Seydlerovou (Marie Seydlerová) vzpomíná Alice na jako na úžasnou hospodyni, v jejímž domě byla podávána nejlepší čokoláda a koláče. U profesora Seydlera Alice zmiňuje „něžnou úctu“, kterou k dlouho nemocnému astronomovi choval profesor Masaryk. Kvůli Seydlerově předčasné smrti nemohla vystudovat jeho matematicky nadaná dcera Helenka, která byla v pozdější době věrnou přítelkyní Aliciny matky Charlotty. K dispozici máme vzpomínku Helenky (Helena Pavelcová-Seydlerová) na dětství ve vile Osvěta a každodenní kontakt s kamarády „Eliskou a Herbertem“. S láskou vzpomínala na otce, který po smrti první paní Seydlerové nahrazoval dětem matku. Tomáš a Charlotta Masarykovi se prý chovali k Seydlerovým dětem jako k vlastním, tato péče jim zůstala i po smrti profesora Seydlera. Všech (tehdy) šest dětí si hrálo pohromadě, Helenka a Alici (Eliska) byly také společně doma

---

²⁶⁹ LISTOVÁ-GEBAUEROVÁ, Helena. *Vzpomínka na jeden den*. In: Masaryk a děti, s. 44-45.

vzdělávány.²⁷⁰ Ze strany Seydlerových máme k dispozici také vzpomínku Antonie Dlabalové, další dcery Augusta Seydlera, která líčí zejména laskavý přístup profesora Masaryka k dětem. Masaryk často sebral profesora Seydlera a jeho i své děti, načež společně vyrazili do Nuselského údolí sbírat hmyz a květiny a závodit. Sám Masaryk se na všech aktivitách podílel, což byl kontrast proti trochu odtazitému a tichému přístupu Seydlera, u něhož se v té době začala projevovat nemoc. Rodiny si byly velmi blízké a profesori vozili z cest dárky také dětem svého kolegy.²⁷¹ O společných výpravách s profesorem Seydlerem a se zmiňuje Alice také v jednom z dopisů otci²⁷² (podle datace bylo dívce tehdy sedm let). Děti s panem Seydlerem tehdy měly jít na „svaté pole“.

Z Masarykových přátel děti měly velmi rády Jana Herbena, zakladatele čtrnáctideníku *Čas*, a malíře Hanuše Schwaigera. Umělci byli prý obecně Masarykovi bližší než většina jeho univerzitních kolegů; setkávali se pravidelně v kavárně. Alice s Herbertem se seznámili se Schwaigrovou prací, když navštívili jeho ateliér ve Vodičkově ulici. Herbert byl malířem uchvácen, snad tehdy začal směřovat k umělecké kariéře. Schwaiger jezdil s Masarykovými na Moravu. Později (v létě 1899) trávila rodina se Swaigerovými a Macharovými prázdniny v Bystřici pod Hostýnem.²⁷³ Charlotta Masaryková na dvou místech v dopisech Alici²⁷⁴ vzpomínala na to, jak moc měl malíř Schwaiger ji i Herberta rád.

Z matčinych přátel rodinu Masarykových často navštěvovala Karla Máchová, mluvčí dělnických žen. S Charlottou Masarykovou se znala z Amerického klubu dam. Přicházela odpoledne většinou bez ohlášení a hned zasedla v salonu s paní Masarykovou (někdy i s Tomášem Masarykem) k živému rozhovoru. Děti ji měly rády pro její prostou a přímou osobnost.²⁷⁵

Návštěvy byly u Masaryků velmi vítány. Podle vzpomínek uvedených v publikaci *Masaryk a děti* bylo často na návštěvě rušno, zejména bylo-li přítomno více dětí. Někdy se vytvořily zájmové skupiny (otcové v pracovně, matky v jídelně, děti v dětském pokoji), jak uvádí Seydlerova dcera Antonie provdaná Dlabalová, jindy se Masaryk zapojil do dětských her a paní

---

²⁷⁰ PAVELCOVÁ-SEYDLEROVÁ, Helena. *Stále stejný*, s.59-60.

²⁷¹ DLABALOVÁ, Antonie. *Doma u Masaryků*, s. 16.

²⁷² MUA, dopis Alice G. Masarykové otci T. G. M., 9. 4. 1887. fond TGM, Kor. III, sl. 2.

²⁷³ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 62-66.

²⁷⁴ GARRIGUE MASARYKOVÁ, Charlotta. *Listy matky*, s. 78, 98.

²⁷⁵ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 107-109.

Charlotta přihlížela. Hrály se společenské hry a vedly se debaty, přičemž vládla atmosféra veselí, upřímnosti a bezpečného prostředí.²⁷⁶

Ve vzpomínkách Alice Masarykové máme pomálu zaznamenaný kulturní život. První a vlastně jedinou zmíněnou kulturní akcí, které se Alice účastnila, byla lidová slavnost v Nuslích, kam si Tomáš Masaryk s dětmi udělali výlet. Alice vzpomíná na jídlo prodávané na „fidlovačce“, konkrétně vuřty a nakládané okurky, turecký med a perník. Děti se zde prý poprvé setkaly s loutkovým divadlem.²⁷⁷

Společenský život u Matiegkových zahrnoval okruh známých z Mělníka, mezi nimiž byly hlavně přítelkyně babičky Stránské s rodinami. Ludmila Matiegková v kronice zmiňuje čestné výjimky mezi většinovým „maloměšťáckým“ obyvatelstvem; uznání si vysloužila zejména Růžena Valentová, která přes všechny překážky vystudovala medicínu a stala se lékařkou v rodném okrese.²⁷⁸ Dále byli zmíněni například školní ředitel Čermák, Marie Neumannová (později provdaná za profesora Žilku) a paní Haugerová, která vyučovala francouzštině.²⁷⁹ Vřelé vztahy také rodina udržovala s rodinou faráře Čecha, Ludmila se spřátelila zejména s jeho dcerou Olgou.²⁸⁰

Během pobytu na Smíchově Milka chodila na procházky s rodiči. Cílem bývalo nábřeží, kde se někdy setkávali s malou dcerou rady Dokoupila a její francouzskou vychovatelkou.²⁸¹

Ve starém domě na Karlově náměstí měli Matiegkovi několik sousedů, se kterými navázali přátelské vztahy. Malá Ludmila chodila často na návštěvu ke Smolíkovým, staršímu hudebnímu skladateli a jeho polské ženě. Paní Smolíková byla zručnou pletařkou a vyráběla pro Milku nejrůznější oblečky pro panenky. Starý manželský pár měl také učeného špačka, který byl pro dívku velkým lákadlem. Nejráději ovšem měla Milka podnájemnici u Smolíků, slečnu Štěpánkovou²⁸². Ta poté chodila občas k Matiegkovým na návštěvu.²⁸³

Z velkých kulturních událostí se dotkla rodiny Matiegkových jedna skutečně důkladně. Jednalo se o Národopisnou výstavu roku 1895. Ludmilini rodiče se horlivě angažovali v přípravném výboru, otec v odboru antropologickém a prehistorickém, matka ve výboru žen starajících se o

---

²⁷⁶ Masaryk a děti, s. 38, 62, 17, 12, 15.

²⁷⁷ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 42.

²⁷⁸ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky* s. 207.

²⁷⁹ *Tamtéž*, s. 206-209.

²⁸⁰ *Tamtéž*, s. 209.

²⁸¹ *Tamtéž*, s. 235.

²⁸² Dcera Jana Nepomuka Štěpánka, českého divadelníka, herce, dramaturga a nadšeného vlastence.

²⁸³ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, s. 265-266.

kroje, výšivky a zejména modlitební knížky. Ohromná práce Jindřicha Matiegky zaznamenala velký úspěch. Všichni včetně malé Ludmily se vezli na vlně vlasteneckého nadšení. Milka si tehdy hrála jen a pouze „na výstavu“; celé dny trávila s matkou v Průmyslovém paláci, nebo v instalaci vesnických stavení. Jindřich Matiegka pro dcerku obstaral kroj, ve kterém mohla volně pobíhat po milovaných místech, jakými bylo třeba loutkové divadlo nebo „Stará Praha“. S rodiči se chodila Milka dívat na vzlety balónu, šachovou hru, kde figurovali skuteční lidé v kostýmech. Spoustu času strávila Ludmila v chalupě rodiny Michalčických od Hrozenkova; s dcerkou Michalčických Lojzkou se spřátelily a společně si hrály a obíhaly nejrůznější atrakce. Vzpomínky na Národopisnou výstavu zůstaly drahé a milované v paměti celé rodiny Matiegkových.²⁸⁴

6.6 Vzdělání a školní život

Marie Gebauerová vyrůstala v době, kdy ještě rovné vzdělání pro dívky nebylo plně ustaveno, ale kdy už začínaly klíčové změny. Absolvovala tradičnější cestu vzdělání s důrazem na výuku německého jazyka pro praktické využití. Prvním pokusem o výuku byly právě domácí lekce němčiny od nejmenovaného studenta, které pětiletá Mária absolvovala spolu se starším bratrem. Paní Gebauerová pro zlepšení účinku zavedla tzv. „německý den“, kdy na děti mluvila pouze v němčině. To se ovšem nesetkalo u dětí s velkým ohlasem, spíše mlčely (Mária případ) nebo se vyhýbaly pobytu doma (Bohuslav). Otec s dětmi nikdy německy nemluvil.²⁸⁵ Přesto Jan Gebauer považoval zvládnutí německého jazyka za velmi důležité; v dopise dceři Marii do Pardubic, kde pobývala dívka u prarodičů, připomínal, aby si osvojila germánský jazyk dobře a pečlivě. Nabádal dceru, aby se sama vyptávala babičky, co se jak nazývá, a tak si rozšiřovala slovní zásobu.²⁸⁶ Babička vyučovala jazyku následovně; Mária měla předčítat povídku z časopisu, zatímco stará paní pletla a opravovala jí výslovnost. Nutno říci, že tato metoda výuky byla prý úspěšnější u Mariiny matky; pro Marii se toto učení stávalo jen „dřením“, němčina jí nešla a ani ji příliš nebavila.²⁸⁷

V případě Alice Masarykové máme z více zdrojů informaci, že od narození zhruba do tří let (tedy v době vídeňského pobytu) byla vystavena především anglickému a německému jazyku. Po přestěhování do Prahy se v rodině mluvilo výhradně česky a Alice prý ostatní jazyky

---

²⁸⁴ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 243-252.

²⁸⁵ GEBAUEROVÁ, Marie. Rodinné vzpomínky, s. 140-141.

²⁸⁶ MUA, Fond Jan Gebauer, II a, inv č 4. Dopis dceři Marii, nedatováno, nejspíše 1880.

²⁸⁷ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 29.

poměrně rychle zapomněla. Jak šel čas, začala se Alice znovu učit angličtině (až v patnácti letech pod vedením Miss Malcolmové). Anglicky doma hovořili pouze při hostování návštěv z anglofonních zemí. V němčině Alice nenabyla v dětství sebevědomí, důkladně se tomuto jazyku naučila až při studijním pobytu v Berlíně.²⁸⁸ O systematickém soukromém učení německému jazyku v dětském věku jsem nenašla zmínku.

Zmínka o počátcích důslednějšího vzdělávání v případě Alice Masarykové nepochází z jejich pamětí, ale ze vzpomínky Heleny Pavelcové-Seydlerové. Oběma děvčatům bylo šest let, když za nimi do vily Osvěta začala docházet domácí učitelka Pavla Maternová. Helena P. Seydlerová zmiňuje, že Alicin bratr Herbert chtěl být stále s nimi, ale pro jejich studijní klid měl do pokoje přístup zakázán. To mu nicméně nebránilo schovat se občas pod stolem a překvapit přítomné vypuštěným vláčkem či zvířátkem.²⁸⁹ Rodiče pro Alici zamýšleli, aby se učila v běžném kurzu a udělala roční přezkoušení na veřejné škole. Dívka prošla zkouškami a nastoupila v roce 1886 do druhé třídy přípravy Vyšší dívčí školy, kde prý byla podle učitelky (slečny Sokolové) nejzpůsobnější žačkou.²⁹⁰

Ludmila Matiegková sledovala zpočátku jinou cestu. V roce 1893, tedy v jejích čtyřech letech, ji otec zapsal do soukromé francouzské mateřské školky. Kvůli vzdálenosti od domova (rodina v té době bydlela na Smíchově, školka sídlila u Národního divadla) dali rodiče nakonec přednost soukromé výuce, které se ujala neteř učitelky dávající lekce francouzštiny Ludmilinu otci, Jindřichu Matiegkovi.²⁹¹ Nejmladší sledovaná žena se tedy od velmi raného věku učila cizímu jazyku institucionálně i soukromě, s postupující dobou a sympatiemi rodičů k frankofonní kultuře byla pro Ludmilu Matiegkovou vybrána francouzština jako primární cizí jazyk.

Co se týče institucionálního vzdělání, Marie Gebauerová chodila do školy nejprve v Praze, což ale podrobněji ve svých *Vzpomínkách* nepopisuje. Během roku, kdy pobývala u prarodičů v Pardubicích, navštěvovala čtvrtý ročník školy sídlící v bývalém klášteře minoritů. V rodině Wernerů do této školy docházela celá předchozí generace, tedy Mariina matka a její bratři.²⁹² Marie tehdy brala také soukromé hodiny ručních prací u slečny Jarolímové, která učila také její matku, Julii Wernerovou.²⁹³

---

²⁸⁸ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 80.

²⁸⁹ PAVELCOVÁ-SEYDLEROVÁ, Helena. *Stále stejný*, s. 60.

²⁹⁰ MUA. To our Alice, fond Charlotta G. Masaryková, karton 1, složka 7.

²⁹¹ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, s. 235.

²⁹² Tamtéž, s. 18-19.

²⁹³ Tamtéž, s. 21.

Marie Gebauerová po ročním pobytu v Pardubicích pokračovala ve studiu na pražských školách s negativnějšími zkušenostmi. Otec pro nejstarší dceru vybral Vyšší dívčí školu, jelikož se mu zamlouval její vyučovací systém. Pro Marii to byla prý spíše nešťastná volba, na škole nebyla spokojená. Vzhledem k tomu, že byla mezi novými spolužačkami nejmladší, nezapadla dobře do kolektivu a nemohla se ztotožnit se zájmy ostatních dívek, které se v myšlenkách točily kolem chlapců, možných budoucích ženichů. Na Marii shlížely svrchu, ona se zase styděla o poměrech ve třídě mluvit doma před otcem, protože by takové nízké zájmy odsoudil. Ve srovnání se starším bratrem Bohušem Marie viděla, že vzdělání předávané její školou má velké mezery. Bohuš si z ní kvůli její „nevědomosti“ často dělal legraci. Ještě z doby Mariina pardubického pobytu pochází dopis dceři, v němž Jan Gebauer nabádá Marii, aby se zlepšila v pravopise; prý se Bohuš pokaždé směje, protože se sám ve čtvrté třídě nedopouštěl zdaleka takových chyb²⁹⁴ Kvůli povinnostem v rodině, kdy se Mária jako nejstarší dcera musela starat o mladší sourozence, nezbývalo mnoho času na setkávání s přáteli; každý den musela ku příkladu vodit mladší sestřičky na procházku. Odchod z Vyšší dívčí školy znamenal pro Marii úlevu, které se jí dostalo po promluvě rozumné učitelky s jejími rodiči. Ta argumentovala, že vzhledem k Mariinu nižšímu věku by dívka nejspíše nezvládla učivo čtvrtého ročníku, zejména psychologii a estetiku. Gebauerovi proto rozhodli, že se Mária bude dva roky vzdělávat doma a poté nastoupí na Paedagogium (tehdy jediná dívčí střední škola). Marie později záviděla svým mladším sestrám, které po obecné škole pokračovaly na škole měšťanské. Musela se ale nakonec smířit s tím, že jako nejstarší dcera následovala cestu pokus-omyl vytyčenou nezkušenými rodiči.²⁹⁵ Marie Gebauerová zažila těžší začátky, kdy se cesta kvalitního a dostupného studia pro dívky teprve otevírala. Vyšší dívčí škola byla logickou a v podstatě jedinou možností pro dívky, které z majetkových důvodů musely hledat vzdělání připravující dívky alespoň částečně k budoucímu profesnímu uplatnění. Tato škola ale měla podle více zdrojů nedostatky v kvalitě předávaného učiva, v čemž se názor Marie Gebauerové shoduje s výtkou, kterou vůči Vyšší dívčí škole vyslovila např. Eliška Krásnohorská²⁹⁶. Paedagogium jako instituce vychovávající budoucí učitelky bylo jednou z mála možností, jak se profilovat a později vykonávat intelektuální profesi.

Naproti zkušenostem Marie Gebauerové líčí Alice Masaryková ve svých vzpomínkách školní léta poměrně idealisticky, hojně vzpomíná na milé spolužačky a inspirativní učitelky. Její cesta vedla přes přípravku Vyšší dívčí školy, kterou o léta dříve navštěvovala s nepřilíh pozitivními

---

²⁹⁴ MUA. Fond Jan Gebauer. II a, inv. č. 4. Dopis dceři Marii G. z 1. 1. 1879.

²⁹⁵ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 177-179.

²⁹⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí*, s. 29.

zkušenostmi Marie Gebauerová, dva roky na měšťanské škole v Josefské ulici a na studia na dívčím gymnáziu Minerva, až nakonec zakončila svou cestu na filozofické fakultě pražské univerzity.

V přípravce Vyšší dívčí školy byla výraznou postavou slečna Šámalová, učitelka dívek, která měla děti velmi ráda a byla prototypem staročeské obrozenecké vlastenky. Dívky měly možnost vidět i její domov, kde hrály společenské hry. Do školy docházely vlastenecké ženy, které měly dozor při výuce ručních prací. Na Alici (a jistě i na další dívky) silně zapůsobila Marie Riegrová, dcera Františka Palackého: „*Vidím ji před sebou, s hladce připjatým límečkem, sepjatým zlatým špendlíkem... Pěkný vzor ušlechtilé české hospodyně, která dokonale vládne jehlou, háčkem i dráty na pletení a miluje knihu i hudbu.*“²⁹⁷

Na malostranské měšťance se podle vzpomínek Alice Masarykové dostalo kvalitního vzdělání zprostředkovaného skvěle obsazeným učitelským sborem. Ve škole se vyučovalo mezi osmou a dvanáctou hodinou, poté po obědě od dvou do čtyř hodin. Jako evangelické děti chodili Alice, Herbert a později i jejich oba mladší sourozenci na hodiny náboženství do školy sv. Jiljí. Ty probíhaly ve středu odpoledne. V neděli chodili všichni na bohoslužby do kostela u sv. Klimenta.

U Alice Masarykové máme informaci, že děti dostávaly po škole také soukromé lekce, a to hudby a jazyků. Herbert se učil hře na housle, ostatní sourozenci včetně Alice měli hodiny klavíru. Mezi sourozenci docházelo k profilaci zájmů; zatímco Herbert s Olgou tíhli spíše k výtvarnému umění a ke sportu, Alice a zejména Jan vynikali v hudbě. Do hudebních kratochvil se zapojovala i Charlotta G. Masaryková, s níž Alice hrávala „na čtyři ruce“ velké skladby od Haydna, Beethovena a Mozarta.²⁹⁸

O Alicino studium na gymnáziu Minerva se velmi zasloužila Božena Puklová, jedna z žen, díky jejichž spolkové činnosti škola vznikla. Božena Puklová navrhla rodičům Alice možnost dívčina vstupu na gymnázium. Alice byla nabídkou nadšená a prosadila si vstup do školy i bez otcova souhlasu (Masaryk v tu dobu pobýval ve Vídni). Pro dívku se tehdy začala rýsovat dráha směřující k vysněnému lékařskému povolání. Alice gymnáziu navštěvovala šest let. Zpočátku byla spolu s kamarádkou Helenou Seydlerovou nejmladší žačkou (Alici v té době bylo třináct let). Při cestě do školy, která tehdy sídlila ve vile Amerika, dívky mohly obdivovat východ slunce na Hradčanech. Alice před výukou čekala na jednu ze svých přítelkyň, Kláru

---

²⁹⁷ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 59-60.

²⁹⁸ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 80.

Červenkovou, na Karlově mostě. Na škole podle ní vládla atmosféra novosti. Pro učitele, kteří na Minervu většinou docházeli z chlapeckých gymnázií (výjimkou byl Václav Šťastný, učitel latinského jazyka), bývala výuka dívek novou zkušeností. Někteří měli vědecké zázemí a později učili na univerzitách. Alici nejvíce ulpěl v paměti její řečtinář, profesor Jan Zeman. Jeho nadšení pro starou řeckou kulturu bylo nakažlivé, Alice také díky němu ráda za světla petrolejky luštila Homéra či Platóna. Svá gymnaziální léta a přátelství navázaná v této době Alice hodnotila jako jedny z nejdůležitějších také pro její pozdější život. V jedné hodině dívky navštívila spisovatelka Eliška Krásnohorská. Vybízela dívky, aby dělaly škole čest a aby si vážily možnosti vzdělání, které bylo předchozím generacím žen upíráno. Alice už jako pisatelka paměti vzpomínala na tuto osobnost ženské emancipace s velikým vděkem.²⁹⁹

O institucionálním vzdělání Ludmily Matiegkové bylo u rodičů jasno. Její matka rozhodla, že Ludmila nastoupí na gymnázium Minerva, a to hned jak doroste.³⁰⁰ Nejprve ale dívka musela absolvovat základní školní vzdělání. Do první třídy měla nastoupit Ludmila v roce 1895, ale rodiče upřednostnili s ohledem na nižší dceřin věk, vzdálenost školy a neuspokojivé hygienické podmínky výuku domácí. Po doporučení ředitele holešovické školy do rodiny začal docházet učitel Valerián Koubek. Volba nebyla nejlepší, jelikož pedagog byl přesměru zaměřen především na hudební výchovu, na jejíž úkor nezbyval čas na ostatní předměty. Kvůli zdravotnímu stavu byla Ludmila vyučována soukromě také ve druhém ročníku. Tehdy vypomáhali rodiče učiteli s výukou, matka měla na starosti náboženství (tento předmět Milka příliš nezajímal a ona se naučila jen velmi málo), otec pomáhal dceři s pravopisem a počty, ze kterých dával Ludmile cvičení. V čem Ludmila přirozeně vynikala, byl přírodopis, zeměpis a dějepis. Zejména díky svému otci byla v kontaktu s reáliemi a hravě předčila úroveň požadovanou školními osnovami. Francouzskému jazyku se naučila Ludmila velmi dobře, protože rodina si přes ústav „pronajala“ francouzskou vychovatelku, přesněji řečeno mladou Francouzku, která měla sloužit jako společnice malé Ludmily. Od ní se měla Milka a potažmo celá rodina naučit přirozenou cestou francouzskému jazyku.³⁰¹

Třetí ročník měla Ludmila absolvovat na smíchovské škole s dobrou pověstí; jejím ředitelem byl známý cestovatel Josef Kořenský. Rodina Matiegkových ale byla nucena zůstat ještě rok v Holešovicích a k zamýšlenému stěhování a Ludmilině nástupu na školu nakonec nedošlo.³⁰²

---

²⁹⁹ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 86-89.

³⁰⁰ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, s. 240.

³⁰¹ Tamtéž, s. 253-256.

³⁰² Tamtéž, s. 256-257.

Ludmila Matiegková tedy zahájila školní docházku čtvrtou třídou, a to v přípravce Vyšší dívčí školy,³⁰³ na které studovala zhruba o dvě desetiletí dříve Marie Gebauerová a kterou krátce navštěvovala také Alice Masaryková. Na Vyšší dívčí škole vychodila Ludmila Matiegková nakonec čtyři roky, ale nikoli s chutí. Už po páté třídě Matiegkovi uvažovali o přechodu dcery do přípravy Minervy, ale nakonec se rozhodli proti kvůli Ludmilině churavosti a nižšímu věku oproti potenciálním spolužačkám (Ludmile bylo tehdy deset let, takže měli rodiče oprávněné obavy, že by náročnou látku spojeného prvního a druhého ročníku „přípravky“ nemusela zvládnout). Další rok se ovšem příprava Minervy neotevřela, takže Ludmila nedobrovolně zůstala na Vyšší dívčí škole ještě čtvrtý rok. Jako jedináček byla Ludmila spíše uzavřené povahy, k tomu její pozice nováčka ve stmelěném kolektivu nepřispívala k zapadnutí do třídního kolektivu. Sama Milka vnímala svou přítomnost na škole jako dočasnou, odchod ji tedy netrápil. Zdá se, že podobně jako před lety Marie Gebauerová také Ludmila Matiegková nenašla společnou řeč s děvčaty pocházejícími z „pražské společenské smetánky“; zmiňuje ale navázání kontaktu s některými spolužačkami z podobných poměrů.³⁰⁴ O průběhu výuky na Vyšší dívčí škole není ve vzpomínkách příliš informací; jedna se ovšem týká zakládání herbáře, povinnosti, kterou uložil žákyním první třídy přípravy učitel přírodopisu.³⁰⁵

Z mimoškolního vzdělání absolvovala Ludmila dva nebo tři roky hry na klavír, kterou vyučovala její teta Eliška Matiegková. Bylo přáním Marie Matiegkové, aby se dcerka naučila také základům ručních prací, proto teta spojila hudební výuku také s hodinou rukodělnou. Ta byla za normálních okolností součástí výukového plánu na Vyšší dívčí škole, ovšem Ludmila byla pro churavost z výuky osvobozena. Do třetice teta Matiegková učila školačku německému jazyku, protože Milka měla v tomto jazyce velké nedostatky; ve čtvrté třídě ještě nedovedla správně psát a vyslovovat německá slova. Je nutno říci, že všechny předměty tety Elišky malá Ludmila protrpěla.³⁰⁶ Naproti tomu hodiny kreslení a malování, které absolvovala u strýce Viktora Schwarze (manžela nejstarší tety, Hermíny Matiegkové) si dívka naprosto zamilovala. S pomocí vlídného a vzdělaného strýce v sobě Ludmila objevila umělecký talent, zděděný nejspíše po otci. Ludmiliny lekce kreslení probíhaly v letech 1900 až 1901.³⁰⁷

Od září roku 1901 navštěvovala Ludmila Matiegková gymnázium Minerva. Na gymnaziální léta vzpomíná Ludmila jako na nejlepší období svého života. Rodiče ji velmi podporovali; otec

---

³⁰³ J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, s. 264.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 275-276.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 278.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 302.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 303-304.

ale zastával názor svobody a prostoru pro chybu, takže často nechal dceru najít si vlastní cestu. V přípravce byla většina učiva pro Ludmilu opakováním (měla za sebou první dva ročníky Vyšší dívčí školy), zato se musela intenzivně věnovat učení latině. Tehdy byla velmi přínosná pomoc matky (při zkoušení a kontrole) a hlavně otce, který dceři pomáhal s látkou.³⁰⁸ Od terciie se dívky v Minervě učily podle normálních gymnaziálních osnov; Jindřich Matiegka tehdy usoudil, že je dcerka natolik stará a rozumná, aby se školou dokázala protloukat i bez jeho pomoci. Nechtěl brzdit rozvoj studentčiny samostatnosti, a naopak jí dával svobodu a plnou důvěru v její schopnosti.³⁰⁹

Spolu s otcem se Ludmila učila několika jazykům. Po večerech četli díla zahraničních autorů v původních jazycích, zpočátku se jednalo zejména o němčinu a francouzštinu. Pomocí slabikáře se prokousali základy ruštiny a osvojili si nový jazyk natolik, aby v dalším roce mohli číst díla A. S. Puškina v originále. Později otec s dcerou samostatně navštěvovali lekce anglického jazyka u učitelky, rodilé mluvčí.³¹⁰

Roku 1908 nastal čas, aby Ludmila Matiegková zakončila svá gymnaziální studia. Maturovala až ke konci července, protože Minerva jako soukromý ústav měla termíny maturit posunuté až za všechny veřejné školy. Po třech týdnech intenzivního učení v prázdninovém Žandově se Ludmila a Jindřich Matiegka vypravili zpět do Prahy. Zatímco dcera vykonávala zkoušku, napjatý otec nedočkavě čekal a krátil si chvíli přípravou pohoštění pro novou maturantku. Ludmila přišla večer, maturitní zkoušky složila s vyznamenáním. Poté, co rychle poslali matce telegram o Ludmilině úspěchu, vypravili se otec s dcerou na první společný „flám“. Šli nejprve na večeri, poté se procházeli po zábavním koutku právě probíhající výstavy. Jako dárek a připomínku úspěchu dostala Ludmila od rodičů zlaté hodinky. Tehdy totiž Ludmila Matiegková směřovala svou budoucnost k povolání lékařky, hodinky se měly stát její první výbavou. Nakonec ale vše dopadlo trochu jinak.³¹¹

6.7 Volný čas, prázdniny

U Gebauerových majetkové poměry nedovolovaly nákladné dovolené, proto rodina trávila dlouhé letní týdny u příbuzných. Oblíbeným místem dětí byly Pardubice, rodiště paní

---

³⁰⁸ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 278-281.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 284.

³¹⁰ Tamtéž, s. 286-287.

³¹¹ Tamtéž, s. 289-290.

Gebauerové. Dědeček Leopold Werner byl pardubickým starostou a patřil mu velký dům s gotickým štítem situovaný na náměstí.³¹²

V létě, kdy se narodila Mariina sestra Julie, pobývala rodina právě v Pardubicích. Zatímco se paní Gebauerová zotavovala z porodu, otec s dětmi chodil na výlety do Polabí. U řeky tábořili na písku a chodili se koupat, pokud voda nebyla příliš studená (nařízení od paní Gebauerové). I v pozdějších letech bral starší děti tatínek na dopolední procházky po okolí, například ke kostelu; procházky doprovázel také výkladem. Jan Gebauer pěstoval také u svých dětí vztah k přírodě, sám měl velice rád zvířata (zejména ptáky). Často došli na procházce do lesa, kde se usadili a snědli svačinu. Děti dováděly nebo četly knížky, kterými je vybavila maminka, otec je buď pozoroval a odpočíval, nebo četl a dělal si poznámky.

V pozdějších letech bývalo o prázdninách v pardubickém domě velmi těsně. Starý pan Werner předal obchod svému synu Karlovi, který se přistěhoval do bytu v prvním patře se svou rodinou. Další bratři Julie Gebauerové v domě o prázdninách také nemohli chybět. Dětem Gebauerovým a čtyřem potomkům strýce Karla byl vyhrazen jeden pokoj, ve kterém měl dohled jejich nejmladší strýc. Bývalo tam neustále hlučno, plno her i hádek. Bohuš (nejstarší bratr Marie) byl mezi dětmi jediným větším chlapcem, proto trávil čas spíše s dospělými muži na rybách, případně chodil plavat a číst si „Posledního Mohykána“ či další dobrodružné romány Jamese Fenimora Coopera. Děti chodily na cvičiště na Volšinkách,³¹³ kde měly k dispozici tělocvičné náčiní (kladiny, bradla, kruhy, dále švihadla, míče aj.). Pozor na děti při cvičení dávala maminka Gebauerová s babičkou. Léto tímto způsobem rychle uteklo a Mária a ostatní se jen neradi vraceli do Prahy.³¹⁴

Když už v pardubickém domě nebylo místo pro všechny, jezdily k dědečkovi a babičce děti alespoň v menším počtu. Marie tam strávila mnoho času na tancovačkách a zábavách; tanec tehdy milovala nade vše.³¹⁵ Často ji v kole prováděl syn jednoho z Gebauerových odpůrců (v rámci boje o Rukopisy, z čehož měla Marie legraci zejména kvůli kyselým obličejům chlapcových rodičů. V dopise domů pak dostala starostlivou upomínku od matky, aby při své veselé povaze nesklouzla až k rozpustilosti, která se pro dámu nehodí.³¹⁶

---

³¹² GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 10.

³¹³ Pozemek byl poté v roce 1912 věnován Sokolu

³¹⁴ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 179-182.

³¹⁵ Tamtéž, s. 285-286.

³¹⁶ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 186-288.

Druhou letní destinací Gebauerových byly Oubyslavice,³¹⁷ rodiště Jana Gebauera.³¹⁸ V této obci na severovýchodě Čech bydleli Gebauerovi u tety (provdaná sestra Jana Gebauera). Pobývali v domě u příkrého úvozu, po kterém se děti rády po dešti klouzaly. U nejstaršího syna, Bohouše, tyto výtržnosti maminka Gebauerová s povzdechem tolerovala, zato Márinka se dostala pod její přísnější dozor, když si zamazala nedělní šaty při tajném skluzu. Marie uvádí, že i když se na ni rodiče rozzlobili, nikdy nebyla bita. U mladších sourozenců Julie Gebauerová ustupovala od svých pravidel a dopřála jim více volnosti (Mariiny mladší sestry tak mohly na venkově například běhat bosy).³¹⁹ Marie zakusila jako nejstarší dcera přísnější výchovu a vyšší dozor rodičů, jak vyplývá z více míst Vzpomínek.

Gebauerovi trávili prázdniny vlastně výhradně u příbuzných na východě a severovýchodě Čech, a to zejména kvůli majetkovým poměrům rodiny. Z téhož důvodu museli také odmítnout nabídku Masarykových, totiž že by s nimi jezdili na Slovensko; děti by bývaly rády jely, protože rodina Masarykova vždy vyprávěla o svých zážitcích a idylickém životě na venkově.³²⁰ Gebauerovi zůstali u trochu „přízemnějších“ dovolených v Čechách poblíž rodných krajů rodičů. Na konci 80. let (tedy již v době Mariiny dospělosti) trávila rodina nějaký čas v Mlázovicích, tedy znovu v podkrkonošské oblasti, která byla dobře známá profesorovi.³²¹

Prázdniny rodiny Masarykových byly tráveny zprvu podobně jako případech Gebauerových u příbuzných, přesněji řečeno u prarodičů z otcovy strany. Rodinné vazby dovedly rodinu dále na východ, na Moravu. Masarykovi s dětmi bydleli u dědečka (Josef Masaryk), babičky (Terezie Masaryková) a babiččiny sestry, „tety“ Agnes (Anežka „Agnes“ Kropáčková). Alice vzpomíná na babičku jako na velice jemnou osobu s hlubokým vztahem k nejstaršímu synu, Tomášovi. Dědeček byl člověkem milujícím přírodu; přinesl například dětem opuštěného králíčka na zahřátí a nakrmení. Tetu Agnes škádlila Alice s Herbertem upozorňováním na myši, z nichž měla starší žena velký strach; dětem činilo škodolibou radost vidět tetičku pištět a utíkat. Po babiččině smrti jezdila rodina do Podštýna v Orlických horách. Zde strávili dvě léta a seznámili se s českobratrským farářem Schmidtem, se kterým zejména Tomáš Masaryk souzněl ve světonázoru a pokrokově náboženském smýšlení.³²²

---

³¹⁷ Úbislavice (od počátku 20. století), v roce 1869-1880 pod názvem Oubislavice, 1890 Oubyslavice. Zdroj: genea.cz

³¹⁸ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 106

³¹⁹ Tamtéž, s. 113-115.

³²⁰ Tamtéž, s. 280.

³²¹ Tamtéž, s. 284-285.

³²² MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 48-49.

Velkou kapitolou v Pamětech, ale vzpomínanou také v korespondenci mezi Alicí a Charlottou G. Masarykovou z doby Alicina věznění, jsou prázdniny na Slovensku. Rodina Masarykova jezdila do Bystričky od roku 1887. Pobývali na statku Lehotských, ke kterému přiléhaly polnosti a zahrady v červenci obsypané květy, v létě obecně pobízející ke sklizení ovoce a zeleniny. K večeru přicházeli na návštěvu někteří ze sousedů pohovořit a vydat se s otcem Masarykem na číhanou. Lehotští a jejich příbuzní Markovičtí prováděli rodinu Masarykových po Velké dolině; společnost si udělala posezení na trávě, kdy si také opekli čerstvě chycené pstruhy, slaninu a jako dezert pojedli nasbírané jahody. Masarykovi bydleli ve dvou (později ve třech) pokojích za smluvený plat, měli k dispozici vše ze zahrady a velké spíže, ze které ale důsledně vychované děti nikdy nic nevzaly (mlsání dobrot mezi jídly bylo v rodině nemyslitelné). Alice se přátelila s dívkou podobného věku (Mara Zajacé), kterou navštěvovala a společně s ní vykonávala různé práce na statku (staraly se o slípky, sbíraly maliny, škrábaly brambory). Později se sblížila také s asi o 10 let staršími dcerami domácích, Pavlou a Málíkou. Starší děti, k nimž se později připojili Jan s Olgou, byly vedeny k práci na statku. Alice spolu s děvčaty hrabala obilí, pekla chléb a přinášela vodu ze studně; magický nádech měl sběr lnu a konopí, prováděný večer a při měsíčním světle. Při práci se hojně zpívalo, Alice vzpomíná na krásnou slovenštinu a zamilované písně svých přítelkyň, také na starý chorál ponocného. Alicini bratři (zprvu zejména Herbert) pracovali na poli, malá Olga se starala o prasátko a později o domácí drůbež. Velké úctě se těšil hasičský sbor, na jehož majáles se všichni horečně připravovali. Na slavnosti se tancovalo, čepovalo se pivo, vařila káva a k zasyčení byl podáván guláš. Otec rodiny pracoval celé dopoledne za stolem, tak jako v Praze, matka se svou otevřenou myslí dokonale zapadla do nového prostředí, čímž imponovala místním hostitelům. Oba rodiče se vydávali na pravidelnou návštěvu vedoucích slovenských rodin ve Svätém Martinu, které jim návštěvy na Bystričce následně oplácely. V neděli putovali Bystričané do kostela, ortodoxní víra byla nedílnou součástí jejich života. Muži chodili na lov zejména kvůli škodné zvěři (divocí kanci). Za dobu pobytu Masarykových bylo kanců skoleně několik, jednou byl zastřelen (samotným Tomášem Masarykem) dokonce medvěd, jehož srst skončila v profesorově pracovně. Pro děti léto na Slovensku uplynulo vždy rychle. Alice vzpomíná na Bystričku jako na pohádkovou kapitolu svého života, prožitou v nádherné a čisté přírodě.³²³ To se odráží také v její korespondenci s matkou z doby Alicina vídeňského věznění; podle Charlotty³²⁴ Alice přímo žila venkovským životem, půdě a zvířatům rozuměla jako málokdo. Charlotta svou dceru pozorovala při práci, vaření oběda i zaslouženém odpočinku při nedělním

---

³²³ MASARYKOVÁ, Alice G. *Dětství a mládí*, s. 67-75.

³²⁴ GARRIGUE MASARYKOVÁ, Charlotta. *Listy matky*, s. 37-38.

výletu. Obě se shodují, že tehdy to byl pro ně „pravý život“. Je patrné, že venkovský život na Slovensku zanechal nejen v Alici silný dojem na celý život.

Podobně jako Marie Gebauerová také Ludmila Matiegková měla díky své matce rodové pouto k menšímu městu; Ludmilina matka pocházela z rodiny Stránských, kteří vlastnili na Mělníku dům na náměstí. Mělník se tak stal pro Matiegkovy prázdninovým sídlem po mnoho sezón. V mělnickém domě panoval přísný řád a pořádek, jelikož dědeček Stránský vyžadoval kázeň a pravidelný režim. Ludmila měla dědečka ovšem ráda, měl totiž zároveň pochopení pro dětské rošťárny, jichž se někdy sám účastnil. Také velice dobře rozuměl vnuččině „klukovské“ stránce. Malá Milka neměla zájem být vzornou slečnou, mnohem raději se zamazala při hrách venku, nebo poslouchala dědečka, jak předcítá z dobrodružných cestopisů. Babička Stránská byla zase opravdovou dámou, možná až trochu příliš korektní, než aby se přiblížila dětské duši. Zejména díky babiččině společenské povaze a četným kontaktům přicházely do mělnického domu hojně návštěvy. K večeru zase vyrážela rodina na procházky na vinici.³²⁵ Malá Milka měla v domě spoustu míst k prozkoumání, dvorek se jí stával hřištěm, kde se mohla potěšit malými koťaty a kuřátky.³²⁶

Když se rodina o prázdninách odebrala na venkov, chodila Ludmila s rodiči na dlouhé procházky. Jindřich Matiegka s sebou brával knížku, ze které předcítal při odpočinku od delší chůze. Jednalo se kromě zábavy také o učení, protože se (za Ludmiliných gymnaziálních let) jednalo nejčastěji o originály z francouzské a německé literatury. Pro odlehčení někdy Matiegkovi čítali humoresky nebo třeba *Výlety pana Broučka* od Svatopluka Čecha.³²⁷

Každé léto jezdili Matiegkovi z Prahy do přírody nebo za památkami. Oblíbenou cílovou destinací bylo Berounsko s četnými hrady (Karlštejn, Karlík a Křivoklád). Na svátek Božího těla jezdívala rodina do Řevnic na Skalku. Na výletě poobědvali většinou v zahradní restauraci, ovšem Jindřich Matiegka nebyl zastáncem „poflakování“, proto tam nikdy nestrávili delší dobu.³²⁸

Ovšem nejen o prázdninách, ale také kdykoli měli Matiegkovi volno (tedy zejména v neděli), vyráželi všichni společně na výlety. Jakmile malá Milka uměla sama chodit, brali ji rodiče na menší peší výlety do Chuchle, obory Hvězda či na Cibulku.³²⁹

---

³²⁵ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 198-209.

³²⁶ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 133.

³²⁷ Tamtéž, s. 284-285.

³²⁸ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 343.

³²⁹ Tamtéž, s. 342.

V pozdějších letech se vydávala Ludmila s rodiči o prázdninách na delší cesty do zahraničí. Jindřich Matiegka byl nadšeným cestovatelem, ostatně jako většina členů jeho rodu. První Ludmilina delší zahraniční cesta byla podniknuta v rok jejího nástupu na gymnázium. Matiegkovi pak jezdili společně na delší cesty až do doby, kdy zemřel dědeček Stránský, jehož odchodem byla rodina více upoutána k Mělníku. První prázdninovou destinací se stalo Saské Švýcarsko, přesněji řečeno Žandov (Bad Schandau). Matiegkovi tam strávili čtyři týdny, a i přes nepřízeň počasí se jim tam natolik zalíbilo, že stejnou lokalitu volili i v některých z následujících let. Nejkrásnějším místem, kde rodina strávila prázdniny, se ovšem stalo okolí Salzburgu. Matiegkovi si najali byt v usedlosti obklopené lesy, horami a loukami s bramboříky. Přímo u domu začínala lanová dráha a množství cestiček, které vedly do malebných zákoutí alpských vrcholů. V dalších letech se opět cílem stalo Saské Švýcarsko, přičemž při posledním pobytu se ve stejné vile ubytoval profesor Masaryk s manželkou Charlottou a oběma dcerami. Rodiny se často potkávaly v sadech a stinných alejích.³³⁰

V roce 1907 strávila rodina Matiegkových prázdniny v pobaltských lázních Warnemünde. Tamější komáři a divoké moře vyvrhující spoustu páchnoucích chaluh si ovšem srdce cestovatelů nezískali, proto severskou destinaci rádi opustili; světlým bodem výpravy ovšem byl výlet do Kodaně.³³¹

Ze všech letovisek podnikali Matiegkovi několikadenní výlety, které velmi dobře naplánoval Jindřich Matiegka.³³² Delší výpravy, například z pobytu u Salzburgu, zahrnovali cestu otce s dcerou do Švýcarska, které důkladně procestovali. Tehdy Ludmila v očích otce prokázala schopnost cestovat jako dospělí, mohla tedy s rodiči jezdit i do vzdálených a Jindřichem Matiegkou do té doby nepoznaných destinací. Roku 1906 se tak cílem jejich cesty stala Belgie a Holandsko a o několik let později Londýn. Po maturitě odjela Ludmila poprvé s rodiči do Paříže. Ludmila měla od města vysoké očekávání, kterému Paříž zpočátku nedostála; během pobytu si ji ale francouzská metropole získala, tak jako předtím její rodiče. Poslední společná výprava vedla do Itálie, uskutečnila se roku 1912. Ludmila poté už sama strávila měsíc ve švýcarské Ženevě. Jednalo se o první samostatné prázdniny tehdy čtyřiačtyřicetileté ženy, dokazující sobě i svému okolí svou dospělost a získanou svobodu.³³³

---

³³⁰ Tamtéž, s. 344-347.

³³¹ Tamtéž, s. 348.

³³² J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 348.

³³³ Tamtéž, s. 351-353.

6.8 Dospívání a směřování k vlastní kariéře

6.8.1 Marie Gebauerová

Marie Gebauerová nebyla de facto „vědkyní“ z povolání, přesto za sebou zanechala mnoho studií, kritik a článků z oboru dějin literatury. S objektem svého pozdějšího zájmu a bádání, Boženou Němcovou, se setkala Marie ve chvíli, kdy ve skleníku u prarodičů našla „Babičku“. Když knihu přečetla, zajímalo ji, kdo byla tato autorka, a tak se zeptala své babičky. Odpověď paní Wernerové zněla: „*Umřela už; byla to špatná ženská, až budeš větší tak se to dozvíš.*“³³⁴ Nepříliš velká znalost a ocenění české literatury a zaměření spíše na osobní životy a pikantnosti týkající se několika vybraných spisovatelů byly podle Marie Gebauerové typické pro naprostou většinu středních a vyšších vrstev v Pardubicích 60. a 70. let, silně ovlivněných německými vlivy a jazykem.³³⁵ Mariin zájem a propojení s osobností Boženy Němcové neopadly a provázely ji nakonec celý život.

Marie Gebauerová ve Vzpomínkách na více místech zmiňuje svou (nejen) dětskou zálibu v pohádkách. Měla živou představivost, snívala o rytířích, o minulosti, o dětství své maminky. Ráda vyprávěla příběhy mladším sourozencům, když je uspávala.³³⁶

Majetkové poměry v rodině profesora živícího tehdy šest dětí, jak už bylo zmíněno, nebyly právě nejlepší. Gebauerovi byly dlouho kladeny překážky ve získání lepšího platu a také o hodně přišel ze slibovaného důchodu; tato věc souvisela s jeho úlohou v bojích o Rukopisy. Už v roce 1880 v dopise příteli³³⁷ vyjádřil starost o budoucnost svých dětí, zejména kvůli vysokému počtu dcer („*moje domácnost je tak skromná, že i při drahotě pražské vystačujeme. Ale tísní mě starost o budoucnost. Rodina je četná, mám syna a čtyři holčičky; syn dobře se učí a kdybych měl místo čtyř dcer ještě osm synů, neměl bych starosti ani poloviční. Děvče beze jmění je v našich poměrech nejubožejší. Učitelek a kandidátek jest již nyní přes potřebu a což za několik let...*“³³⁸). Otce rodiny velmi tížila představa, že nedokázal zaopatřit své potomky a že jeho dcery budou nuceny (alespoň částečně) zajistit si svou budoucí existenci vlastní, neprošlapanou cestou.³³⁹ Přes nižší majetkové poměry nelitoval otec rodiny peněz vynaložených na vzdělání svých dětí; lze to vyčíst mj. z dopisu Jana Gebauera dceři Julii, kterou chválí za doplněné vzdělání a vybízí jí k výběru dalšího studia, ke kterému bude zároveň

---

³³⁴ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, s. 73.

³³⁵ Tamtéž, s. 73.

³³⁶ Tamtéž, např. s. 187.

³³⁷ Nejspíše Vincenc Brandl, historik a archivář.

³³⁸ MUA, fond Jan Gebauer. II a, inv č 3, Dopis V. Brandlovi z 2. 7. 1880.

³³⁹ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky*, díl 3, s. 33-35.

získávat znalosti z domácího hospodaření (pod taktovkou starší Julie Gebauerové). Gebauer v dopise odpovídal na dceřinu starost, že je vzdělání nákladné; s tímto bodem profesor Gebauer souhlasil, ovšem zároveň ujišťoval dceru, že vynaložených nákladů nikterak nelituje.³⁴⁰

Marie Gebauerová připomíná, že v době jejího dospívání (na rozdíl od současnosti, ve které vzpomínky psala) vedla životní cesta dívek z vrstev inteligence především k výchově v reprezentativní osobu a dobrou hospodyní. Vzdělání bylo dívkám poskytnuto spíše v podobě praktických znalostí, hudební výchovy, francouzské konverzaci a malování.³⁴¹

Mariina cesta byla podle ní přece jen poměrně typická s ohledem na společenskou vrstvu, do níž její rodina patřila; nemálo dívek ze „školního prostředí“ (dcery učitelů, vysokoškolských pedagogů, inspektorů apod.) volilo studium na dívčím Paedagogiu. Dívky se připravovaly na povolání učitelky, podle Mariiných zkušeností většinou s upřímným nadšením. Marie se spolu s ostatními těšila na novou cestu a na svobodu, kterou vlastní živobytí poskytovalo. Prý je neodrazoval ani povinný celibát, podle kterého se nesměly asociovat s muži (myšleno vdávat se za svého učitelského působení).³⁴²

Po druhém ročníku Paedagogia odjela Marie na prázdniny ke strýci Leopoldovi. V prostředí jeho německé rodiny si měla budoucí učitelka prohloubit znalosti tohoto jazyka. Marie si oblast Českého Švýcarska zamilovala, podnikla také výlet do Drážďan. Od otce jí tehdy přišel dopis plný podpory a hájení životní dráhy, kterou Marie musela podstoupit.

„Především Ti děkuji opětně za krásný prospěch, jímž mi ve svých studiích radost způsobuje“ (pozn.: typické zahájení dopisu Gebauera dceři, objevuje se už v dopisech z doby Mariina dětství³⁴³). *„Nereptej na to, že Ti bylo tuto dráhu zvoliti, kdežto Tvé jiné vrstevnice způsobem pohodlnějším k budoucnosti se připravují... U Tebe je však vedle této příčiny (lepší průpravy vzdělávací, pozn.) ještě jiná totiž zabezpečení pro budoucnost... „Nestarati o budoucnost“ mohou jen zřídka která děvčata... Zejména nesmí se nestarati, kdo nemá tolik jmění, aby mohl býti nestarostliv. Toho pak, jak víš, u nás není.“*³⁴⁴

---

³⁴⁰ MUA, fond Jan Gebauer. II a. inv. č. 3, Dopis dceři Julii G. ze dne 7. 7. 1890.

³⁴¹ GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera. Díl III.* V Kladně: J. Šnajdr, 1932. 106 s., s. 35.

³⁴² GEBAUEROVÁ Marie. *Rodinné vzpomínky.* Díl III, s. 35-36.

³⁴³ Viz také MUA, fond Jan Gebauer. II a inv. č. 4, Dopisy Marii Gebauerové, např. z 1. 11. 1879.

³⁴⁴ GEBAUEROVÁ Marie. *Rodinné vzpomínky.* Díl III, s. 38., také originál: MUA, fond Jan Gebauer, II a, inv č 4, dopis dceři Marii, 17. 8. 1887

Po této části dopisu následuje omluva, že jako otec Gebauer nedokázal plně zaopatřit ji i své další děti. Marie tehdy (ve svých sedmnácti letech) ovšem viděla budoucnost nadějně; její jediná lítost byla, že se nenarodila jako chlapec; tehdy by jí prý „patřil celý svět“.³⁴⁵

Marie Gebauerová měla brzy narazit na první obtíže, když po ukončení studia přes vynikající prospěch nemohla získat místo. Gebauer tuto věc ve svých zápiscích označil jako „mstu Rukopisů“; kvůli vědeckým aktivitám svého otce se mladá učitelka dlouho nemohla uchytit.³⁴⁶

Až díky pomoci okresního inspektora dr. Matějčka (sám měl více dcer a znal tedy starosti o jejich zaopatření) nastoupila Marie na své první místo, na obecnou školu na Smíchově, kde byl ředitelem známý cestovatel Josef Kořenský (pozn. Na tutéž školu měla zhruba ve stejné době nastoupit jako žákyně třetího ročníku Ludmila Matiegková). Po roce se přesunula na Vinohrady, tedy na další periferii. Sama Marie ve vzpomínkách konstatovala, že Rukopisy jí navždy uzavřely možnost učitelovat v Praze.³⁴⁷

6.8.2 Alice Masaryková

O desetiletí později se odehrávala cesta za povoláním nejstarší dcery v rodině Masarykových. Ve vzpomínce na svého otce Olga Revilliodová-Masaryková uvádí, že u Masarykových měly děti volnou ruku při výběru studia a své budoucí kariéry. Tomáš Masaryk podporoval zájmy u všech dětí; ty s ním také mohly otevřeně mluvit o své volbě. Jako vysoce vzdělaný člověk byl Masaryk často svým potomkům nápomocný při domácí přípravě do školy. Nevěřil na „biflování“, spíše propagoval rozvíjení logického uvažování a metodické práce.³⁴⁸

Alice Masaryková dlouhou dobu směřovala k povolání lékařky. Úspěšně zakončila svá gymnaziální léta maturitou a v devatenácti letech se zapsala na lékařskou fakultu. Studium milovala, fascinovaly ji především hodiny histologie a práce s mikroskopem. Tehdy byli jejími spolužáky samí chlapi, kteří se k ní ovšem chovali velmi pozorně. Staly se i případy, kdy se Alice stala terčem malé zlomyslnost, například když jí jeden z mediků vpustil do preparátu bublinky vzduchu; ostatní kolegové se ovšem Alice zastali a situaci vyučujícímu vysvětlili. Alice mohla stejně jako ostatní dívky studovat jako mimořádná posluchačka, nemohla tedy dělat zkoušky. Také někteří pedagogové na ni jako na ženu shlíželi svrchu. Alice Masaryková po roce z lékařské fakulty odešla, přičemž uvádí dva hlavní důvody; prvním byla její

---

³⁴⁵ GEBAUEROVÁ Marie. Rodinné vzpomínky. Díl III, s. 38-39.

³⁴⁶ GEBAUEROVÁ Marie. Rodinné vzpomínky. Díl III, s. 39-42.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 55-57.

³⁴⁸ REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel ve své rodině*, s. 125.

krátkozrakost ve spojení s „ješitností“ a nedostatkem odvahy nosit brýle. Podle tehdejšího smýšlení mladých by ji „cvikr“ vyčleňoval ze společnosti „živých, pěkných dívek“. Jako druhý důvod uvádí absenci duchovního vedení, které by práci dodalo vyšší rozměr. Ukončení studia pro Alici bylo těžké a sama ještě dlouho vzpomínala na nenaplněný kariérní sen s velkou lítostí.

Další školní rok se Alice zapsala na fakultu filozofickou, kde ovšem podle svých slov zůstala cizincem. Získala titul v oboru historie a zvolila pro sebe učitelskou dráhu. Vždy ale věděla, že jejím hlavním zájem leží v oblasti sociální, v pomáhání a v práci s lidmi. Po studiích se během pobytu ve Spojených státech aktivně podílela na výzkumu v oblasti alkoholismu a protialkoholických opatřeních. Tento bod označuje Alice za konec svých studijních let a začátek samostatného dospělého života.³⁴⁹

Na závěr máme ještě k dispozici pohled Charlotty Garrigue Masarykové na Alicino kariérní směřování. V dopise z 5. května 1916 píše Alici mimo jiné ku příležitosti jejích nedávných narozenin; Charlotta vzpomínala na dceřinu cestu, od jejího přesvědčení o studiu medicíny (podle Charlotty provázelo její studia na gymnáziu) a následného přestupu na jiný obor (Charlotta uvádí jako důvod potřebu širšího vzdělání). Alice prý sledovala stále stejný cíl, kterým bylo „ulehčení lidské bolesti“ a hledání „Božích zákonů“. Za Alicino ukotvení a pravý smysl života považuje péči o lidi.³⁵⁰ Působení Alice Masarykové v sociální oblasti a její dlouhodobá spolupráce s Červeným křížem tuto vizi potvrzuje.

6.8.3 Ludmila Matiegková

Ludmila Matiegková krátce po maturitě váhala mezi lékařským povoláním a historií. K oběma měla stejně jako její předci silnou přitažlivost. Na vyšším gymnáziu si byla jistá směřováním své budoucnosti k dějepisu a zeměpisu na filozofické fakultě. Jenomže lákadlem byla také medicína; Ludmila cítila tendenci jít ve stopách, které vyznačil její otec. V době, kdy maturovala, u ní jasně převažovalo rozhodnutí studovat na lékařské fakultě. Až rozmluva s otcem o prázdninách po zkoušce dospělosti Ludmilu přesvědčila, aby dala přednost fakultě filozofické. Jako medička by se musela potýkat s výběrem mezi českou a německou částí lékařské fakulty, stejně jako s různými profesory nepřejíci ženám medičkám, v poslední řadě také s neustálým srovnáváním se známým otcem. Na podzim tedy Ludmila Matiegková nastoupila na filozofickou fakultu. Zapsala si přednášky zejména z oboru orientalistiky,

---

³⁴⁹ REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel ve své rodině*, s. 115-119.

³⁵⁰ GARRIGUE MASARYKOVÁ, Charlotta. *Listy matky*, s. 80.

zejména od profesora Rudolfa Dvořáka³⁵¹ a profesora Josefa Zubatého³⁵². Po třech semestrech se Ludmila zcela zaměřila na arabštinu a přednášky Dvořákovy, protože i přes veškerý zájem o indologii a sanskrť zjistila, že zvládnout najednou obě tak velké oblasti nelze. V té době ještě nebyla na univerzitě přednášena egyptologie, ale Ludmila Matiegková se jí stále více začala věnovat soukromě. Její otec ji všemožně podporoval, například díky jeho profesorské a docentské pozici získala přístup i k jinak nepřístupným katalogům a knihám.³⁵³

Jindřich Matiegka se stal prvním kritikem prací, které začala psát Ludmila Matiegková v oboru egyptologie. Na otcův popud Ludmila absolvovala několik studijních pobytů; vydala se do Berlína, poté k egyptologu Bissingovi³⁵⁴ a asyrologu Hommelovi³⁵⁵, kteří působili v Mnichově. Pobyty byly vždy krátkodobé, ale i tak velmi posloužily rozvíjení samostatnosti a rozšíření obzorů. Ludmila Matiegková i její otec si nepřáli zdržovat studium prodlužováním či delšími pobytů, proto se studentka soustředila, aby se k závěrečným zkouškám dostala co nejdříve. Jindřich Matiegka by rád viděl dceru ve vědecké kariéře, ona ale v tu dobu toužila po samostatnosti a jistotě učitelského povolání. Jednalo se částečně o vzpouru „dcery zámožné rodiny“, která se chtěla vymanit z očekávání ostatních, částečně také roli hrál jistý pesimismus a obava z velkých těžkostí, na které by narazila jako žena, snažící se habilitovat v konkurenčním prostředí plném mužů, kteří často ženám ve vědě nepřáli. Z těchto důvodů pak Ludmila Matiegková začala hned po zkouškách učit na dívčí škole.³⁵⁶ Ani tehdy se cesty otce a dcery nerozešly; práce v učitelském prostředí je stále kolegiálně sbližovala, vždyť nejstarší Ludmiliny studentky za rok přecházet na univerzitu a třeba i navštěvovat přednášky jejího otce. Diskuze o práci i o studentech často zaplňovaly rodinné večery.³⁵⁷

Ludmila Matiegková se při studiu stále více orientovala na egyptologii. Díky profesoru Čadovi, který na rozdíl od většiny pedagogů přijímal prakticky jakékoli téma seminární práce, které studenta zajímalo, mohla i Ludmila Matiegková psát dizertační práci v oblasti jí preferované, tedy egyptologii.³⁵⁸ Tomuto oboru nakonec zůstala věrná celý život.

---

³⁵¹ Český orientalista, specializace arabská kultura a sinologie. V letech 1915-1916 rektor Univerzity Karlovy.

³⁵² Český indolog, bohemista. V letech 1919-1920 rektor Univerzity Karlovy.

³⁵³ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 291-295.

³⁵⁴ Friedrich Wilhelm von Bissing

³⁵⁵ Fritz Hommel

³⁵⁶ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 294-296.

³⁵⁷ J. Matiegka, L. Matiegková. Vzpomínky, s. 294-296.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 442.

6.9 Závěrem části

Ve sledovaném dětství a dospívání žen z intelektuálních rodin lze vidět určité vzorce. Všechny námi sledované ženy jsou nejstaršími dcerami ve své rodině; Alice Masaryková je zároveň nejstarším dítětem rodiny, Ludmila Matiegková je jedináčkem. Na dívky v této pozici byl vždy kladen poněkud zvýšený tlak, co se týče dostání očekávání okolí, případně povinností jako nejstarší dcery.

Marie Gebauerová byla oproti svým mladším sestrám vedena přísněji; jako nejstarší dcera musela někdy vypomáhat s péčí o domácnost, navíc jí připadla povinnost starat se o mladší sourozence. Po smrti Julie Gebauerové zaujala mateřskou roli vůči nejmladším sourozencům, kterými byli její bratři Jiří a Jan. Majetkové poměry Gebauerových byly ze všech sledovaných rodin nejošemetnější; rodina byla početná, disponovala čtyřmi dcerami. Jelikož věno nešlo zajistit všem, některé z dcer musely být nutně připravovány, aby se mohly samy zaopatřit. Je otázkou, nakolik bylo Mariino směřování k učitelské dráze jejím vlastním rozhodnutím a nakolik k němu byla donucena okolnostmi. To, že si jako hlavní aprobaci zvolila Marie Gebauerová český jazyk a dějepis, může souviset s profesním zaměřením jejího otce, ale hlavně s povahou a zájmovými rysy, které projevovala Marie už od dětství. Podle vzpomínek byla osobou romanticky založenou, milující četbu a příběhy; osobní zaujetí postavou Boženy Němcové se jí podařilo zužitkovat v odborněji zaměřených pracích, které publikovala zejména v ženských tiscích.

Rodina Alice Masarykové je popisována značně idylicky. Není pochyb, že rodiče Tomáš a Charlotta Masarykovi byli výjimečnými jedinci s vysokými morálními hodnotami a velmi intelektuálním zaměřením. Oproti Marii Gebauerové byla Alice Masaryková spolu se svými sourozenci vedena volněji. Děti měly rozhodně více svobody při profilaci zájmů a vybírání škol. Pro Masarykovy děti bylo svým způsobem velmi obtížné vyrovnat se s „dokonalostí“ vlastních rodičů a obstát ve srovnání s nimi. Alice Masaryková byla mezi prvními ženami, které mohly absolvovat gymnaziální studia a zapsat se řádně na univerzitu. Oproti jistotě, kterou měla Alice v názorech na své budoucí směřování ve svém dětství, přinesla jí univerzitní léta mnoho otázek, změn a hledání sama sebe. Od medicíny přes filozofickou fakultu a učitelství dějepisu a zeměpisu, dostala se nakonec Alice Masaryková k sociální práci a plnému pracovnímu nasazení v rámci Červeného kříže. Zdá se, že hledání dobra a pomoci lidem, tedy hodnotám silně zastávaným oběma jejími rodiči, zasvětila celý svůj život.

V posledním případě zde máme Ludmilu Matiegkovou. Její dětství se odehrálo téměř výhradně ve společnosti dospělých. Ludmila Matiegková byla jedináčkem, v čemž spatřovala kořeny své samotářské povahy a občasných pocitů osamělosti. Její výchova byla jasně strukturovaná; cílevědomá a poměrně citově odtažitá matka měla jasno o dceřině budoucnosti na gymnáziu Minerva. Otec Jindřich Matiegka z dcery vychovával samostatnou a vysoce vzdělanou ženu, připravoval ji vlastně na dráhu vědeckou či akademickou. Sama Ludmila s jeho názory do velké míry souzněla. Měla svobodu vybrat si zaměření, které ji skutečně zajímalo. V pozdějších letech vedla silný vnitřní souboj mezi rozhodnutím pro samostatnou existenci, kterou získala díky učitelskému místu a dívčí škole, a vědeckou kariérou ve stopách svého otce. Její konečné rozhodnutí jako by dlouho leželo mezi těmito póly. Od konce čtyřicátých let, kdy se už nemohla věnovat učitelské činnosti, převážila její činnost badatelská. Ludmila Matiegková si přes všechnu bezesporu kvalitní práci nevybudovala zvučné jméno ve vědecké obci; okolnosti života ji pokaždé jako by zbrzdily.

7 Závěr

V této bakalářské práci jsem se věnovala tématu dětství vybraných českých žen na sklonku devatenáctého století, se zaměřením na rodiny vysokoškolských profesorů. Jedním z cílů práce bylo přiblížit, jak vyrůstaly dcery z rodin inteligence, a zda, případně jak, interagovalo otcovo povolání s jejich životy a budoucím profesním zaměřením. Práce by měla posloužit také porovnáním konkrétních příkladů s obecnějšími poznatky, které byly poskytnuty v první části textu. Například v části pojednávající o školním životě zkoumaných žen lze sledovat dobový vývoj a otevírání nových možností studia pro dívky; ze vzpomínek pak můžeme vycítit atmosféru, která na nových institucích panovala.

Na všech zkoumaných příkladech je vidět progresivita rodin, kde otcové (a někdy také matky) disponovali vysokou úrovní vzdělání. Tito rodiče kladli velký důraz na kvalitní vzdělání svých dětí, ať už se jednalo o chlapce či o dívku. Demokratická výchova je patrná zejména u rodiny Masarykových, ale i u druhých zkoumaných rodin, kde se prolíná s formou pevnějšího vedení.

Ve společenské vrstvě inteligence docházelo ke konci devatenáctého století stále častěji k přípravě dívek na budoucí profesní uplatnění. Logickou volbu znamenaly pro mnohé dívky (zejména z učitelských rodin) ústavy a instituce připravující na učitelské povolání. Všechny námi sledované ženy působily po nezanedbatelnou část svého života jako učitelky na dívčích školách. Zároveň nacházely své poslání v činnosti, kterou si zvolily čistě podle vlastních zájmů; pro Marii Gebauerovou se oblastí zájmu staly dějiny literatury a spisovatelství, Alice Masaryková našla své poslání v humanitární činnosti, Ludmila Matiegková se věnovala výzkumu v oblasti egyptologie a taktéž spisovatelství. Ke všem těmto činnostem byly položeny základy už hluboko v dětství, ať už se jednalo o vliv výchovy, typ povahy či prostý zájem.

Chtěla bych ještě trochu upozornit na posun ve vymezení pojmu dětství. V kontextu, kde jsme dostali informaci, že dívky se považovaly za dospělé ve věku 14-16 let; v zájmu práce i s ohledem na postoj pisatelek vzpomínek nedbáme u vyznačení dospělosti na konkrétní věk, ale spíše na osamostatnění ve smyslu ukončení institucionálního vzdělání a začátku kariérní cesty

Jedním z úkolů práce bylo reflektovat vliv otce a jeho vědecké a učitelské profese na formování zájmů a pracovního zaměření sledovaných žen. Otec působil ve všech případech jako vzor a inspirace. Marie Gebauerová zažila přísnější výchovu; její otec byl člověkem značně introvertním a až asketickým, zcela zabraným do vědecké práce. I přes častou nepřítomnost si ale jeho kladné povahové vlastnosti, jako smysl pro spravedlnost, pravdu a rovné zacházení

s ostatními vysloužily respekt a lásku ze strany jeho dětí. Gebauerovo jazykovědné zaměření mohlo mít vliv na Mariin příklon k českému jazyku a literatuře, které se dále věnovala. S volbou učitelského povolání přicházela povinnost zachovat svobodný stav, jelikož celibát učitelek platil v českých zemích až do roku 1918. Marie Gebauerová byla vychovávána k silnému smyslu pro povinnost, je tedy pravděpodobné, že upřednostnila starost o rodinu, tedy péči o mladší sourozence a pomoc stárnoucímu otci po smrti matky, před vlastní realizací osobního života. V případě Alice Masarykové se nám naskytl pohled do rodiny, kde se nade vše vážila rovnost, svoboda a pravda. Dítě bylo u Masarykových plnohodnotným člověkem s právem na svobodnou volbu zájmů a pozdější profesní profilaci. Alice Masaryková si prosadila svou volbu školy, dlouho snila o lékařském povolání, až nakonec zakotvila v humanitární činnosti. Z dětství si odnášela silné morální hodnoty a touhu přispět k dobré věci. Tomáš i Charlotta Masarykovi byli silnými vzory; ani jejich děti se neubránily srovnávání, které bývalo v případě Alice doprovázeno pocitem méněcennosti. S tím se později v životě musely vyrovnávat všechny tyto dcery výjimečných rodičů. V případě poslední z žen, Ludmily Matiegkové, je otec také výraznou osobou, vzorem a obecně výjimečným jedincem. Výchova jediného dítěte rodiny Jindřicha Matiegky probíhala systematicky; zdá se, že i kdyby se Ludmila Matiegková narodila jako chlapec, výchova by nebyla výrazně odlišná. Jindřich Matiegka ke své dceři přistupoval v první řadě jako k člověku s velkým potenciálem; nerozebíral příliš její dívčí status. Ludmila Matiegková byla od dětství vedena k zájmu o vědeckou práci a všestrannému získávání znalostí z mnoha oborů. Ať už se jednalo o antropologii, geografii, historii či vědu o živé přírodě, disponoval Jindřich Matiegka prakticky nevyčerpatelnou studnicí vědomostí, které automaticky předával své dceři. Intelektuální cesta Ludmily Matiegkové byla zprvu jasně vyznačená, ale výběr oblasti, které se nakonec věnovala, byl ponechán hlavně na ní. Vztah Ludmily Matiegkové k jejímu otci byl založen na lásce a úctě. Jindřich Matiegka se stal pro dceru ideálem, k němuž se mohl těžko přiblížit kdokoli jiný, včetně ní samotné.

Marie Gebauerová, Alice Masaryková i Ludmila Matiegková zůstaly pro veřejnost zastíněné úspěchy a proslulostí jejich otců. Tato práce si nekladla za cíl srovnávat dcery s otci, ani hodnotit, jak by v daném souboji obstály. Mým záměrem bylo udělat jakousi mikrosondu do doby rychle se měnících poměrů z hlediska „ženských dějin“ a do prostředí, kde se prolínají dětství a rodinné vazby se vzděláním a univerzitním životem. Pevně věřím, že alespoň některé z cílů byly naplněny.

8 Seznam použitých informačních zdrojů

Použité prameny

Archiv Národního muzea, fond Jindřich Matiegka, k. č. 1a. J. Matiegka, L. Matiegková. *Vzpomínky*, strojopis.

Literární archiv Památník národního písemnictví v Praze. *Fond Marie Gebauerová* (1869-1928). Doklady vlastní, karton 1. Křestní list Marie Gebauerové.

Literární archiv Památníku národního písemnictví. *Fond Marie Gebauerová*. Karton 1, Vysvědčení o způsobilosti k vyučování na obyčejných školách obecných.

LA PNP. *Fond Marie Gebauerová*. Karton 1. Arch přihlašovací pro mimořádného posluchače na Filosofické fakultě.

LA PNP. *Fond Gebauerová*, 6/55. Výstřižky článků M. Gebauerové o B. Němcové, 18 ks.

LA PNP. *Fond Marie Gebauerová*, 6/55. Výstřižky. Marie Gebauerová zemřela. Lidové noviny, 10. 1. 1928, č. 16.

LA PNP, *fond Marie Gebauerová*. Když jsem byla malá... článek, rkp., 16 11, 8.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR. *Fond Alice Masaryková, Curriculum Vitae*

MUA, *fond Jan Gebauer*. II a, inv č. 4, dopis dceři Marii G. ze 17. 8. 1887.

MUA, *Fond Jan Gebauer*, II a, inv č 4. Dopis dceři Marii, nedatováno, nejspíše 1880.

MUA, *fond Jan Gebauer*. II a, inv č 3, Dopis V. Brandlovi z 2. 7. 1880.

MUA, *fond Jan Gebauer*. II a. inv. č. 3, Dopis dceři Julii G. ze dne 7. 7. 1890.

MUA, *fond Alice G. Masaryková*, Vzpomínka na matku.

MUA, *To our Alice*, *fond Charlotta G. Masaryková*. Karton 1, složka 7.

Editované prameny

GARRIGUE MASARYKOVÁ, Charlotta. *Listy matky. Z korespondence paní Charlotty G. Masarykové dopisy poslané dceři do vězení v r. 1916*, Praha, klub přátel, s. 20

GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*. V Kladně: Tiskem a nákladem J. Šnajdra, 1926. 402 s.

GEBAUEROVÁ, Marie. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera. Díl III*. V Kladně: J. Šnajdr, 1932. 106 s.

MASARYKOVÁ, Alice G., HÁJKOVÁ, Dagmar, ed. a KOKEŠOVÁ, Helena, ed. *Dětství a mládí: vzpomínky a myšlenky*. Vydání první. Praha: NLN, s.r.o. ve spolupráci s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, v.v.i. a Ústavem T.G. Masaryka, o.p.s., 2022. 168 stran. Ego: paměti, deníky, korespondence; svazek 31.

Masaryk a děti, sborník vzpomínek. Praha: A. Bartoš, 1935.

REVILLIODOVÁ-MASARYKOVÁ, Olga. *Masaryk jako vychovatel ve své rodině*. In: Otec a syn. Tomáš Garrigue a Jan Masarykové ve vzpomínkách přátel a pamětníků. Praha: Pragma, 2000.

Použitá literatura

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 175 s. Gender sondy; sv. 2.

BAHENSKÁ, Marie. *Na cestách s Marií Gebauerovou*. In: Marginalia Historica: Roč. 8, 2017, č. 2, s. 9-29.

BAHENSKÁ, Marie. *Marie Gebauerová nejen spisovatelka*. In: *Žena umělkyně na přelomu 19. a 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 2005. s. 175-186.

DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Výchova dívek v Čechách a na Moravě: školství v 19. století genderovou perspektivou*. Vydání 1. Praha: Grada, 2020. 199 stran. Pedagogika.

FRANC, Martin et al. *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Dětství*. Vydání první. Praha: Paseka, 2021. 669 stran, 40 nečíslovaných stran obrazových příloh.

HAMANOVÁ, Růžena. HRAZDIROVÁ, Danuše. *Marie Gebauerová (1869-1928)*. Soupis osobního fondu. LA PNP v Praze. 1990.

HAVLŮJOVÁ, Hana. *Okouzlení Egyptem. Ludmila Matiegková (1889-1960)*. Praha Set out, 2005.

KOKEŠOVÁ, Helena. *Alice Masaryková (1879-1966)*. Archivní pomůcka LA PNP v Praze 2000.

KUBEČKOVÁ, Ivana, SLAVÍKOVÁ, Věra, ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Dítě, dětství, mateřství – péče od narození do předškolního věku od 19. století do poloviny 20. století*. In: Středočeský vlastivědný sborník: Muzeum a současnost. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 2008.

LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. 471 stran, 26 nečíslovaných stran obrazových příloh.

LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2006. 376 s., [16] s. obr. příl. Fénix; sv. 16.

LENDEROVÁ, Milena, STRÁNÍKOVÁ, Jana, BOROVIČKOVÁ, Martina. *Důvěrné stránky: Obrazy z 19. století v pramenech osobní povahy*. Univerzita Pardubice, 2015.

LOVČÍ, Radovan. *Alice Garrigue Masaryková: život ve stínu slavného otce*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga, 2007. 485 s. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis; vol. 3.

MACHAČKOVÁ, Jana. *Jaké bylo dětství v českých zemích v 19. století?*. In: Dítě a dětství napříč staletími: 2. pardubické bienále: Pardubice. Univerzita Pardubice, 2003.

MACHAČKOVÁ, Jana. *Rodina české inteligence v 19. století: Vzory chování, socializační cíle*. In: Studie k sociálním dějinám 19. století. = Studien zur Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts / Opava : Slezský ústav v Opavě 3, (1993).

MACHAČKOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří. *Rodina a vzory rodinného chování (české země 19.-20. století)*. In: Sociálně a národnostně smíšená rodina v českých zemích a ve střední Evropě od druhé poloviny 19. století do současnosti. Sborník, Opava: Slezské zemské muzeum, 2003, s 5-10.

MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 173 s. Gender sondy; sv. 3.

MALÍNSKÁ, Jana. *"My byly, jsme a budeme!": české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. 250 s. Knižnice Dějin a současnosti; sv. 48.

MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 699 s.

SKILLING, H. Gordon. *Matka a dcera: Charlotta a Alice Masarykovy*. Překlad Miloslav Korbělík. Vyd. 1. Praha: Gender Studies, 2001.

VÁLEK, Václav. *Ke specifčnosti memoárové literatury*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1984, 160 s.

Internetové zdroje

Biografický slovník českých zemí. Gebauerová Marie 1869-1928. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/GEBAUEROV%C3%81_Marie_8.12.1869-7.1.1928. Navštíveno [2.3. 2024].

Digitální knihovna Národní knihovny České republiky. Paleček, Humoristický týdeník obrázkový. Dostupné z: [Paleček | Národní knihovna České republiky | Digitální knihovna Kramerius](#). Navštíveno: [1.12.2024].

Encyklopedie Prahy 2. Místa, ulice, Sokolská (Nové Město). Dostupné z: [Sokolská | Encyklopedie Prahy 2](#). Navštíveno [1.12.2024].

Historický atlas měst České republiky. Návosloví veřejných prostranství Smíchova. Dostupné z: [Historický atlas měst | Historical Towns Atlas](#). Navštíveno [1.12.2024].

Lubomír Hrouda. Botanická zahrada PřF UK Na Slupi – včera, dnes a zítra. Živa 3/2020. AV ČR. Files pdf, Dostupné z: [layout KRIDA](#). Navštíveno [1.12.2024].

Masarykův ústav a Archiv AV ČR. Alice Masaryková: Dětství a mládí. Vzpomínky a myšlenky. Dostupné z: <https://www.mua.cas.cz/cs/publikace/alice-masarykova-detstvi-a-mladi-vzpominky-a-myslenky-p>. Navštíveno [18.11.2024].

Naše řeč. HODURA, Kvido. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera (díl 3.)*. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2635>. Navštíveno [18.11.2024].

Praha 1. Deset pražských bytů Masarykovy rodiny. Dostupné z: [Deset pražských bytů Masarykovy rodiny | Praha 1](#). Navštíveno [1.12.2024].

Uličník. Praha 1. Městská část, O městské části. Husova ulice. Dostupné z: [Uličník | Praha 1](#). Navštíveno [1.12.2024].

Genealogické stránky. Úbislavice (od počátku 20. století), v roce 1869-1880 pod názvem Oubislavice, 1890 Oubyslavice. Dostupné z: [DetailPl](#). Navštíveno: [1.12.2024].

Prohlašuji, že předložená práce byla vypracována bez použití nástrojů umělé inteligence.